

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**KORUPCIJA IN GOSPODARSKA RAST V DRŽAVAH V
TRANZICIJI**

Ljubljana, avgust 2016

SLAVICA GORENŠEK

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Slavica Gorenšek, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, avtorica predloženega dela z naslovom Korupcija in gospodarska rast v državah v tranziciji, pripravljene v sodelovanju s svetovalko prof. dr. Tjašo Redek.

IZJAVLJAM

1. da sem predloženo delo pripravila samostojno;
2. da je tiskana oblika predloženega dela istovetna njegovi elektronski obliki;
3. da je besedilo predloženega dela jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam oziroma navajam v besedilu, citirana oziroma povzeta v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani;
4. da se zavedam, da je plagiatstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku Republike Slovenije;
5. da se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega dela dokazano plagiatstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom;
6. da sem pridobila vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v predloženem delu in jih v njem jasno označila;
7. da sem pri pripravi predloženega dela ravnala v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobila soglasje etične komisije;
8. da soglašam, da se elektronska oblika predloženega dela uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;
9. da na Univerzo v Ljubljani neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve predloženega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja predloženega dela na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija Univerze v Ljubljani;
10. da hkrati z objavo predloženega dela dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v njem in v tej izjavi.

KAZALO

UVOD	1
1 KORUPCIJA	4
1.1 Uvod	4
1.2 Opredelitev korupcije	5
1.3 Vzroki in dejavniki korupcije	7
2 EKONOMSKE POSLEDICE KORUPCIJE	12
2.1 Uvod	12
2.2 Posledice korupcije v teoriji	14
2.2.1 Uvod	14
2.2.2 Dva teoretična modela po Mauru	14
2.2.3 Model s transmisijskimi kanali	16
2.3 Posledice korupcije: analiza empiričnih in praktičnih izsledkov	19
2.3.1 Makroekonomske posledice	25
2.3.2 Mikroekonomske posledice	26
3 KORUPCIJA V TRANZICIJSKIH DRŽAVAH	28
3.1 Uvod	28
3.2 Definicija tranzicije	28
3.3 Razvoj tranzicijskih držav	32
3.3.1 Proces gospodarskega razvoja skozi tranzicijo	32
3.3.2 Tranzicijske države danes	40
3.4 Analiza korupcije v tranzicijskih državah	47
3.4.1 Uvod	47
3.4.2 Analiza podatkov Transparency International-a	49
3.4.3 Analiza raziskav BEEPS	55
3.4.4 Korupcija in BDP na prebivalca v izbranih državah v tranziciji	60
4 BOJ PROTI KORUPCIJI	69
SKLEP	71
LITERATURA IN VIRI	73
PRILOGE	

KAZALO TABEL

Tabela 1: Povzetek izbranih študij/stališč avtorjev	10
Tabela 2: Povzetek posledic korupcije izbranih avtorjev	24
Tabela 3: Sprememba vrednosti indeksa zaznavnosti korupcije (CPI) za izbrane države od leta 2011 do leta 2014	51
Tabela 4: Vrednosti indeksa zaznavnosti korupcije (CPI) za izbrane države za obdobje od leta 2011 do 2014	61

Tabela 5: BDP na prebivalca v izbranih državah v obdobju od leta 2011 do leta 2014	62
Tabela 6: Povprečje indeksa zaznavnosti korupcije (CPI) po skupinah držav za leto 2011	64
Tabela 7: Rezultati analize variance za leto 2011	64
Tabela 8: Povprečje indeksa zaznavnosti korupcije (CPI) po skupinah držav za leto 2012	65
Tabela 9: Rezultati analize variance za leto 2012	65
Tabela 10: Povprečje indeksa zaznavnosti korupcije (CPI) po skupinah držav za leto 2013	66
Tabela 11: Rezultati analize variance za leto 2013	66
Tabela 12: Povprečje indeksa zaznavnosti korupcije (CPI) po skupinah držav za leto 2014	67
Tabela 13: Rezultati analize variance za leto 2014	67

KAZALO SLIK

Slika 1: Povezava med korupcijo in gospodarsko rastjo	14
Slika 2: Odstotek podjetij, v katerih pravijo, da je podkupovanje pogost pojav	28
Slika 3: Indeks realnega bruto domačega proizvoda za izbrane skupine držav	35
Slika 4: Gibanje produktivnosti dela v proizvodnji za izbrane države	36
Slika 5: Skupni kapitalski tokovi za izbrane države v obdobju od leta 1994 do leta 1999	38
Slika 6: Povprečne neto tuje neposredne investicije za izbrane države v tranziciji od leta 2000 do leta 2014 (v mio USD)	39
Slika 7: Povprečna stopnja gospodarske rasti za izbrane države v tranziciji od leta 2000 do leta 2014	40
Slika 8: Varčevanje, investicije in kapitalski tokovi v odstotku BDP v novih EU članicah	42
Slika 9: Varčevanje, investicije in kapitalski tokovi v odstotku BDP v ostalih državah EBRD regije	43
Slika 10: Dolg v letu 2007 in letu 2014 kot % BDP	44
Slika 11: Spremembe v odstotku kreditno omejenih podjetij pred in po krizi	45
Slika 12: Indeks zaznave korupcije v 168 državah po celem svetu v letu 2015	50
Slika 13: Indeks zaznavnosti korupcije (CPI) za posamezno izbrano državo v obdobju od 2011 do 2014	52
Slika 14: Povečanje indeksa zaznavnosti korupcije (v točkah) izbranih držav v letu 2014 glede na leto 2011	53
Slika 15: Pogostost podkupovanja na ravni podjetij – primerjava rezultatov iz leta 1999, 2002 in 2005	56
Slika 16: Odstotek letnih prihodkov, ki jih podjetja porabijo za plačevanje podkupnin	56
Slika 17: Korupcija kot ovira pri poslovanju	57

Slika 18: Neformalna plačila, da »se stvari opravijo«.....	58
Slika 19: Pogostost plačil javnim uslužbencem, da »se stvari opravijo«.....	59
Slika 20: Povezanost indeksa zaznavnosti korupcije (CPI) in BDP na prebivalca	63

UVOD

Korupcija je dandanes prisotna v vseh državah sveta, tako v tranzicijskih kot tudi v razvitejših državah, in ker sta tranzicija k tržnemu gospodarstvu in novim demokratičnim institucijam ter privatizacija družbene lastnine ustvarili nova plodna tla za korupcijo, je danes smiselno govoriti o korupciji in opozarjati na negativne posledice tega pojava.

Z ekonomskega vidika gledamo na korupcijo kot na negativen pojav, saj negativno vpliva na gospodarsko rast, kar so pokazale tudi številne empirične raziskave (Mauro, 1997a; Tanzi & Davoodi, 1997). Različne raziskave, ki so jih opravili priznani ekonomisti, kot so Mauro (1995), Hellman, Jones in Kaufmann (2000), Tanzi in Davoodi (1997), so potrdile, da korupcija negativno vpliva na gospodarsko rast. Povzroča zmanjšanje neposrednih tujih investicij, davčnih prihodkov, carin, zavira razvoj malih podjetij, zmanjšuje kredibilnost države doma in po svetu, zmanjšuje kvaliteto vladanja in s tem vpliva na učinkovitost gospodarstva. Korupcija povečuje stroške podjetij in zmanjšuje njihovo dobičkonosnost, ima močnejši vpliv na mala podjetja, ki pa so pomemben vir gospodarske rasti. Ovire pri ustanavljanju in delovanju takih podjetij imajo lahko zastrašujoče posledice na gospodarstvo (Tanzi & Davoodi, 2000). V državah, kjer je velika prisotnost korupcije, je manj investicij, privatni sektor se slabše in počasneje razvija, povečujejo se administrativni stroški, prihaja do izgube davčnih prihodkov in carin.

Študije tudi ugotavljajo, da se korupcija zmanjšuje z gospodarsko rastjo, enakostjo, ekonomsko svobodo, manjšo državno intervencijo, večjo učinkovitostjo državnih vlaganj (Mauro, 1997a; Tanzi & Davoodi, 1997), neto pritoki kapitala in mednarodno menjavo (Tanzi & Davoodi, 1997).

Korupcija je precej velik problem tudi v nekdanjih tranzicijskih državah, kar dokazujejo tudi vrednosti njihovih indeksov percepcije korupcije, v nadaljevanju (CPI – Corruption Perception Index). Po podatkih Transparency International-a za leto 2014 te vrednosti znašajo Albanija – 33, Armenija – 37, Azerbajdžan – 29, Belorusija – 31, Bolgarija – 43, Bosna in Hercegovina – 39, Hrvaška – 48, Kazahstan – 29, Kirgizistan – 27, Makedonija – 45, Moldavija – 35, Romunija – 43, Rusija – 27, Srbija – 41, Ukrajina – 26, Uzbekistan – 18 itd. (Transparency International, 2014). Tranzicijske države oziroma njihov gospodarski razvoj tako še dodatno ovira pojav korupcije poleg vseh ostalih težav, ki so spremljale in spremljajo njihov prehod v moderna kapitalistična gospodarstva. Raziskave kažejo tudi, da je korupcija bolj močno prisotna v tranzicijskih državah, delno zaradi gospodarske (pod)razvitosti, delno pa tudi zaradi preteklega družbenoekonomskega sistema.

Temeljni namen mojega magistrskega dela bo tako poglobljeno proučiti pojav korupcije v tranzicijskih gospodarstvih ter posledice, ki jih ima korupcija na gospodarsko rast in razvoj. Cilj naloge je pripraviti pregled posledic in opozoriti na pomembnost boja proti korupciji.

V magistrskem delu nameravam primerjati prisotnost in oblike korupcije v državah, ki so preživele obdobje propada socialističnega sistema. V proučevanje bom vključila 25 držav (v pomoč mi bo raziskava BEEPS), in sicer so to: Albanija, Armenija, Azerbajdžan, Belorusija, Bolgarija, Bosna in Hercegovina, Češka, Estonija, Gruzija, Hrvaška, Kazahstan, Kirgizistan, Latvija, Litva, Madžarska, Makedonija, Moldavija, Poljska, Romunija, Rusija, Slovaška, Slovenija, Srbija, Ukrajina in Uzbekistan. Pričakovati je, da korupcija predstavlja večji problem v tranzicijskih državah kot v razvitih.

Pri delu so me seveda vodile naslednje hipoteze. Izhodiščna hipoteza je, da je korupcija negativna za gospodarsko rast. Iz tega pa lahko potem izpeljemo več podhipotez oziroma raziskovalnih vprašanj:

1. Kakšen je vpliv korupcije na gospodarsko rast v teoriji, tako na makroekonomskem kot tudi na mikroekonomskem nivoju? Kakšne so povezave med ekonomskimi kategorijami? Kakšen je vpliv korupcije na višino transakcijskih stroškov in s tem na ekonomsko učinkovitost?
2. Kakšno je stanje korupcije v tranzicijskih državah v primerjavi z ostalimi državami (tako razvitimi kot tudi manj razvitimi)?
3. Kateri so razlogi za razlike v korupciji? Koliko je korupcija posledica preteklosti, koliko pa tranzicije?
4. Kakšen vpliv korupcije na gospodarsko rast na makroekonomskem nivoju in tudi na nivoju podjetij se kaže v rezultatih raziskave BEEPS?
5. Kako lahko države znižajo razširjenost koruptivnih praks?

Pri izdelavi magistrskega dela bom uporabila predvsem analizo in interpretacijo sekundarnih virov. Za prikaz osnovnih pojmov bo uporabljena opisna metoda. V drugem poglavju, kjer se bom poglobila v teoretične vidike vpliva korupcije na gospodarstvo, bom uporabila tako tolmačenje teoretičnih modelov kot tudi argumentiranje. Prvi pristop – tolmačenje – sestoji predvsem iz deskriptivnih trditev, ki zgolj opisujejo in ne pojasnjujejo, drugi – argumentiranje – pa omogoča razlago, interpretacijo, zagovarjanje, nasprotovanje, pri čemer je lahko argumentiranje induktivno ali deduktivno.

Pri obdelavi številčnih podatkov bom uporabila ordinalno lestvico, s pomočjo katere bom v analizi kvantitativnih podatkov s področja korupcije ugotavljala razliko v prisotnosti korupcije v posameznih državah v tranziciji, hkrati pa primerjala te vrednosti tudi z razvitimi državami. Uporabila bom statistične metode, kjer bom ugotavljala korelacijo med korupcijo in BDP. Z različnimi ekonometričnimi metodami bom analizirala vlogo in vpliv korupcije na gospodarsko rast in poskušala ugotoviti, kako in koliko korupcija vpliva na gospodarsko rast, na BDP, na neposredne tuje investicije itd.

Skozi celotno delo bo uporabljen analitično raziskovalen pristop, vsebovalo bo deskripcijo in interpretacijo teoretičnih modelov in dobljenih rezultatov. S pomočjo teh metod se bom prebila tudi do ustrezne sinteze.

Za merjenje korupcije obstaja več različnih indeksov, vendar se bom v svojem delu osredotočila na indeks zaznavnosti korupcije, ki je najbolj razširjen. Pri proučevanju korupcije se ne moremo zanesti na uradne številke o odkritih primerih koruptivnih dejanj, temveč lahko primerjamo samo subjektivne ocene korupcije, pridobljene z enako metodologijo in pretopljene v indekse zaznavnosti korupcije. Indeks zaznavnosti korupcije rangira države glede na prevladovanje korupcije, ki jo zaznavajo strokovnjaki iz določene proučevane države. Kakorkoli, indeksi zaznavnosti korupcije niso pokazatelji dejanskega stanja korupcije v določeni državi, indeksi tudi ne ločijo različnih oblik korupcije in vzrokov za korupcijo v državi.

Magistrska naloga je razdeljena na štiri glavna poglavja. V prvem poglavju se bom posvetila predvsem različnim uradnim definicijam korupcije ter definicijam posameznih avtorjev, ki so se ukvarjali s tem problemom. Navedla bom glavne vzroke, zakaj je korupcija lahko tako razširjena na določenih območjih.

V drugem delu se bom poglobila v ekonomske posledice korupcije, predstavila teoretičen vidik vpliva korupcije na gospodarsko rast, s pomočjo analize empiričnih in teoretičnih izsledkov predstavila posledice korupcije, tako na makroekonomskem nivoju kot tudi na mikroekonomskem nivoju s pomočjo najnovejših teoretičnih spoznanj. Zanimale me bodo predvsem povezave med ekonomskimi kategorijami in vpliv korupcije na višino transakcijskih stroškov in s tem na ekonomsko učinkovitost.

Tretje poglavje je najobsežnejše. Najprej bom opredelila pojem tranzicije, nato pa se lotila predstavitve razvoja tranzicijskih držav. S pomočjo analize korupcije v tranzicijskih državah bom poskušala najti razloge za razlike v korupciji in poiskati odgovor na to, koliko je korupcija posledica preteklosti, koliko pa tranzicije.

Zadnje poglavje zajema boj proti korupciji, ki je za reševanje problema korupcije neizogiben.

Na koncu je podan sklep, kjer so povzete ugotovitve teoretičnega in empiričnega dela iz posameznih delov poglavij in potrjevanje izhodiščne hipoteze.

Magistrska naloga predstavlja dopolnilo in tudi nadgradnjo obstoječe literature s tega področja, ker:

1. povzema najnovejšo obstoječo literaturo, ki s teoretičnega vidika analizira proces korupcije;
2. povzema izsledke obstoječih empiričnih raziskav o posledicah korupcije, seveda s poudarkom predvsem na najnovejših in tistih, ki se osredotočajo na tranzicijske države;
3. predstavlja problem korupcije z najnovejšimi podatki, ki so dostopni pri različnih mednarodnih institucijah;
4. analizira pojav korupcije tako z makroekonomskega vidika in tudi z mikroekonomskega vidika in tako poda celovit vpogled o tem, kakšne posledice ima korupcija za gospodarstvo na makroekonomskem nivoju, hkrati pa predstavi problematiko tudi z vidika podjetij samih. Podjetniški vidik je rezultat analize anketnih podatkov baze BEEPS.

Pričujoča magistrska naloga predstavlja raziskovalno delo na podlagi sekundarnih podatkov oziroma virov, kar zame kot raziskovalko predstavlja omejitev, saj na ključne elemente, kot so osnovne opredelitve, zbiranje in obdelava podatkov, ki določajo vsebino in kakovost uporabljenih virov, ne morem vplivati, saj so izven mojega dometa. Kot raziskovalka sem se pri svojem delu oziroma pred vključitvijo posameznih podatkov morala odločiti in čim bolj temeljito oceniti, ali razpoložljivi podatki ustrezajo mojim raziskovalnim potrebam.

Kot je omenjeno zgoraj, zame uporaba sekundarnih virov predstavlja določene omejitve, a ima tudi svoje prednosti, ki se kažejo predvsem v relativno majhni porabi sredstev in v enostavni dostopnosti. Podatki, ki so uporabljeni v magistrskem delu, so v večini brezplačno dostopni na medmrežju in so mi bili na voljo ves čas raziskovanja.

1 KORUPCIJA

1.1 Uvod

Korupcija je v državah Srednje in Vzhodne Evrope resnejši problem kot pa v drugih državah OECD, vključno z obstoječimi državami članicami EU. Zaskrbljenost EU v zvezi s korupcijo v državah kandidatkah ne preseneča. Korupcija je na splošno veljala za enega od glavnih problemov postkomunističnih držav, vključno s številnimi državami kandidatkami za vključitev v EU (Anticorruption in Transition, 2000, str. 6). Mnogi politični teoretiki soglašajo, da korupcija ruši demokracijo. Politični teoretiki in ekonomisti pa tudi na splošno domnevajo, da obsežna korupcija uničuje razvoj in delovanje trgov (Gray & Kaufmann, 1998, str. 7–10).

V tranzicijskih državah se spremembe, povezane s prehodom v nov družbeno-ekonomski sistem, odražajo v različnih sferah družbenega življenja. Do sprememb je prišlo na področju ekonomskega, političnega in vrednostnega sistema. Te spremembe puščajo mnogo

nejasnosti in prostora za manipulacije glede interpretiranja zakonov, predpisov ali vrednostnih načel demokratične politične ureditve. Naloga politikov in prebivalcev teh držav je rešiti probleme, ki so zaradi tega nastali. Gre predvsem za brezposelnost, revščino, slabo ekonomsko situacijo ter korupcijo.

Korupcija v državah v tranziciji ni nič novega, saj so tudi v predhodnem sistemu obstajale različne ravni in oblike korupcije. Ena od bistvenih značilnosti za današnji čas, ki jo je treba na tem mestu posebej poudariti, je razširjenost in intenzivnost korupcije. O korupciji se zadnje čase veliko več piše in prihaja tudi do organiziranega boja proti korupciji s strani vlad in aktivnega delovanja nevladnih organizacij, kot je Transparency International (TI).

1.2 Opredelitev korupcije

Korupcija ne pomeni le podkupovanja, ampak je pojem dosti širši. Poglejmo, kako so definirali pojem korupcije v slovarju tujk (Veliki slovar tujk, 2002, str. 618):

korupcija -e ž [lat. Corruptio]:

- kvarjenje, največ nravi (tudi tekstov ipd.); ponarejanje listin
- npravna pokvarjenost; nepoštenost; (pod)kupljivost; podkupovanje, npr. politikov; *korupcijski -a -o*, ki se tiče korupcije

korupcionist -a m [angl. Corruptionist]:

- kdor širi korupcijo (npr. sprejema ali daje podkupnino), zlasti v javnem življenju

korupten -tna -o [lat. Corruptus]:

- pokvarjen, (npravno) izprijen; podkupljiv; *koruptnost -i ž* pokvarjenost, izprijenost; (pod)kupljivost

Bardhan (1997) navaja, da je korupcija pojav, ki obstaja že stoletja oziroma tisočletja, saj so prvi zapisi s področja državne administracije o korupciji zabeleženi v spisu, ki je nastal v Indiji v četrtem stoletju pred našim štetjem. Glede na to, da obstoj korupcije sega toliko let nazaj, bi zgodovinski prikaz definicij korupcije bil zelo pisan. Kot pravi Jain (2001) je ena od težav pri proučevanju korupcije ravno pri definiranju le-te. Vsak, ki raziskuje pojav korupcije, ga na svoj način definira in si pri tem želi biti zabeležen kot eden od avtorjev definicije. Pomembnost definicije korupcije poudarjajo Johnston (2001), Lancaster in Montinola (1997) ter Philip (1997).

Medtem ko strokovnjaki pri proučevanju korupcije vsak na svoj način definirajo korupcijo, so pravni kriteriji za definiranje korupcije zelo jasni in enostavni, saj je korupcija vse, kar je kot korupcija prepovedano z nekim splošnim pravnim aktom, najpogosteje zakonskim, včasih tudi s podzakonskim.

Uradna definicija Transparency International, ki je nevladna neprofitna organizacija in se bori proti korupciji, se glasi: »Korupcija je zloraba zaupane moči v namen lastne koristi.« V osnovi delimo korupcijo na veliko ali »grand« korupcijo, majhno ali »petty« korupcijo ter politično korupcijo. Korupcija na ravni javne uprave in administracije, ki je del javne uprave s svojimi postopki, se imenuje velika ali »grand« korupcija. Medtem ko gre pri drugem primeru za način korupcije, ki se javno odraža v nekaterih drugih segmentih, ki so veliko bližje posameznim članom družbe. To so najpogosteje nižji nivoji javne uprave (občina, inšpekcija, policija itd.) ter javne zdravstvene in izobraževalne ustanove. Politična korupcija je manipulacija politike, institucij in postopkovnih pravil pri dodeljevanju sredstev in financiranju s strani političnih odločevalcev, ki zlorablajo svoj položaj za ohranitev moči, statusa in premoženja (Transparency International, 2016).

Svetovna banka podobno definira korupcijo, in sicer »korupcija predstavlja zlorabo javnih pooblastil z namenom, da bi se pridobila lastna korist« (World Bank, 2016).

Omeniti je potrebno eno najbolj sprejemljivih definicij za potrebe raziskovanja korupcije, in sicer definicijo Tanzija (1995), ekonomista, ki se je uveljavil kot zaposlen pri Mednarodnem denarnem skladu. Pravi, da korupcija obstaja, če pride do namernega kršenja načela nepristranskosti pri sprejemanju odločitev s ciljem pridobivanja neke ugodnosti zase ali za neko drugo povezano osebo.

Jasno je, da ima korupcija več pojavnih oblik: podkupovanje, izsiljevanje, goljufija, poneverba, nepotizem itd. Ne glede na to, v kateri obliki se pojavi, korupcija vedno predstavlja dvosmerno transakcijo; na eni strani je ponudnik podkupnine, na drugi strani pa tisti, ki jo prejme (OECD Observer, 2000, str. 24).

V Sloveniji smo leta 2003 sprejeli Zakon o preprečevanju korupcije, ki je začel veljati leta 2004, pred tem je bil v Republiki Sloveniji dolgo časa edini predpis na temo korupcije materialni kazenskoopravni predpis, ki je določal kazniva dejanja z elementi korupcije. Leta 2010 smo sprejeli Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije, ki se je v letu 2011 še dopolnil. V obeh zakonih je korupcija definirana kot »vsaka kršitev dolžnega ravnanja uradnih oziroma odgovornih oseb v javnem ali zasebnem sektorju, kot tudi ravnanje oseb, ki so pobudniki kršitev, ali oseb, ki se s kršitvijo lahko okoristijo, zaradi neposredno ali posredno obljubljenih, ponujenih ali dane oziroma zahtevane, sprejete ali pričakovane koristi zase ali za drugega« (Zakon o preprečevanju korupcije, 2004 & Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije, 2011).

Če bi v Kazenskem zakoniku iskali besedo korupcija, je ne bi našli, je pa v njem opredeljeno osem kaznivih dejanj, ki jih policija opredeljuje kot korupcijska kazniva dejanja. Te kršitve so: Kršitev proste odločitve volivcev (151. člen), Sprejemanje podkupnine pri volitvah (157. člen), Nedovoljeno sprejemanje daril (241. člen), Nedovoljeno dajanje daril (242.

člen), Jemanje podkupnine (261. člen), Dajanje podkupnine (262. člen), Sprejemanje koristi za nezakonito posredovanje (263. člen), Dajanje daril za nezakonito posredovanje (264. člen).

1.3 Vzroki in dejavniki korupcije

Zakaj prihaja do korupcije, v katerih državah je korupcija bolj prisotna in zakaj, komu korupcija prinaša korist, so ena izmed mnogih vprašanj, katerih odgovori nas pripeljejo do vzrokov za korupcijo. V nadaljevanju podajam pregled vzrokov, ki jih sistematično povzemam v Tabeli 1.

Razlogov za korupcijo je več. Lahko so osebni, politični, gospodarski, socialni, kulturni ali pravni.

Eden od preprostih vzrokov je ta, da korupcija prinaša korist obema udeležencema, ki sodelujeta pri koruptivnem dejanju. Tisti, ki podkupnino da, v zameno dobi tisto, kar potrebuje in ima od tega neposredno korist. Podkupnina pa je hkrati tudi korist tistega, ki jo je prejel.

Analiza vzrokov in dejavnikov korupcije je nujna, saj predstavlja predpogoj za določanje ukrepov za preprečevanje in zniževanje korupcije. Za pregled vzrokov korupcije je ključnega pomena spoznanje, da je korupcija neprekinjeno povezana z državo in njeno intervencijo. Sredi devetdesetih let je nobelovec Gary Becker v svoji kolumni v *Business Weeku* zapisal, če ukinemo državo, ukinemo tudi korupcijo (Tanzi, 1998). Ta izjava je usmerjena k podajanju jasnega odgovora o najpomembnejšem splošnem dejavniku korupcije, ki ga je potrebno raziskovati – državi in državni intervenciji. Vsekakor razvita družba ne more delovati brez države. Beckerjeva izjava je nasprotujoča realnosti, saj imajo nekatere od najmanj korumpiranih držav na svetu, kot so Kanada, Danska, Finska, Nizozemska in Švedska, ene od največjih javnih sektorjev, merjeno z deležem davčnih prihodkov ali javne porabe v bruto domačem proizvodu (Tanzi, 1998).

Ne moremo zanikati, da je obstoj rente eden od osnovnih vzrokov za korupcijo (Mauro, 1996). Renta predstavlja ekonomski presežek oziroma celotni prihodek nad oportunitetnimi stroški uporabljenih virov. Pri pojmu rente gre namreč za prihodek lastnika rente, ki predstavlja pozitivno razliko med prodajno ceno in stroški proizvodnih faktorjev, ki so lahko naravni viri, delo ali kapital. Ključno vprašanje je, kakšen je odnos rente in državne intervencije. Obstaja namreč možnost, da se renta ustvari brez kakršnekoli državne intervencije na prostem trgu. Takšne rente so posledice razlik v tehnologijah oziroma neenakih podjetniških sposobnostih proizvajalcev, ki z napredno tehnologijo oziroma sposobnostmi enak prihodek ustvarijo z nižjimi stroški. Lahko pa so tudi posledica različnih vrst nedeljivosti, nehomogenosti in omejenosti proizvodnih dejavnikov.

Konkurenca predstavlja najboljši način za zniževanje rente. Povečanje konkurence oziroma njene intenzivnosti vodi do zniževanja rente in s tem korupcije (Ades & Di Tella, 1999). Povečanje konkurence na strani potencialnega povpraševanja po korupciji vodi do padca tega povpraševanja. Zanimivo pa je postaviti vprašanje, kakšne učinke bi imelo povečanje konkurence na strani ponudbe. Ugotovitev na tem področju je podala Rose-Ackerman (1988), in sicer, da preklapljanje jurisdikcije oziroma obstoj več pisarn državnih uradov, ki se ukvarjajo z istim poslom, lahko privede do zmanjšanja ravni korupcije. V kolikor se gospodarski subjekt sooči z enim državnim uslužbencem oziroma pisarno, ki ne nudi ali zavrača z nudenjem storitev, do katerih ima ta subjekt pravico ter vse to počne z namenom izsiljevanja, potem preklapljanje jurisdikcije vodi do tega, da ta gospodarski subjekt lahko gre v drugo pisarno in tam dobi storitev, ki mu zaradi poskusa korupcije z izsiljevanjem ni bila nudena v prvi pisarni. Konkurenca te vrste bo pripeljala do takšnega ravnotežja, ki bo pomenilo izločitev korupcije oziroma izsiljevanja glede na to, da ima gospodarski subjekt alternativo.

Mauro (1998a) navaja, da je ena od izstopajočih empiričnih ugotovitev ta, da je v revnih državah več korupcije. Pri tem rezultatu je potrebno upoštevati, da gre za percepcijo opazovalca. Če sprejmemo, da ta ugotovitev odraža resnično korelacijo, moramo raziskati tudi njene vire. Vsekakor lahko revščina povzroča korupcijo, saj revne države ne morejo zagotoviti dovolj sredstev za vzpostavitev in izpeljavo učinkovitega pravnega okvirja, ljudje v stiski pa se prej odpovedo moralnim načelom.

Ades in Di Tella (1999) sta v svoj ekonometrični model kot eno neodvisnih spremenljivk vključila delež izvoza surovin v skupnem izvozu države kot indikator eksploatacije naravnih bogastev v obravnavanem gospodarstvu. Rezultati so pokazali, da obstajajo statistično značilne vrednosti parametra s to spremenljivko tako, da povečanje deleža surovin v skupnem izvozu vodi do povečanja korupcije. Obstoj te zveze se je pokazal tudi na primeru »naravnega eksperimenta« oziroma odkrivanja bogatih naftnih virov v Sao Tome in Principe (Vincente, 2005).

Leite in Weidmann (2002) sta oblikovala model, v katerem eksplicitno povezujeta korupcijo s panogami, ki posredno in neposredno izkoriščajo naravne vire. Pri tem ločita panoge, ki so tehnološko intenzivne, zaposlujejo manjše število oseb, beležijo visoko koncentracijo trga in so pogosto bodisi v lasti države bodisi pod izključnim državnim nadzorom (izkoriščanje nafte in plina, izkoriščanje vrednih rudnin), in panoge, ki uporabljajo tradicionalno tehnologijo, zaposlujejo večje število oseb, beležijo razpršeno tržno strukturo in niso pod izključnim državnim nadzorom (poljedelstvo, proizvodnja hrane). Lahko predpostavimo, da nastajajo velike rente pri dejavnostih iz prve skupine, oziroma da povečan delež teh dejavnosti vodi do naraščanja rente oziroma korupcije, medtem ko takšnih učinkov ne moremo pričakovati pri dejavnostih iz druge skupine. Ekonometrična raziskava je pokazala veljavnost takšne predpostavke, saj so pri deležu rudarstva in izkoriščanja nafte ter plina v

gospodarskih aktivnostih rezultati statistično značilni, in sicer tako, da povečanje deleža teh dejavnosti vodi do povečanja korupcije. Zanimivo je, da velja statistična značilnost tudi za delež poljedelstva oziroma proizvodnje hrane, vendar z nasprotnim predznakom.

Empirično raziskovanje dejavnikov korupcije, ki ga je izvedel Treisman (2000) predstavlja eno od najboljšežnejših raziskovanj te vrste. Znotraj tega raziskovanja, ki vsebuje 14 različnih hipotez, je testirana hipoteza o zaprtosti gospodarstva kot dejavniku nezadostne konkurence in dejavniku rente ter s tem tudi korupcije. V največjem številu regresij je bila potrjena statistično značilna zveza zaprtosti gospodarstva in korupcije, vendar se ta rezultat ni pokazal popolnoma robusten, saj sprememba obravnavanega leta (gre za modele vzporednih podatkov) oziroma indikatorja včasih vodi do zgubljanja statistične značilnosti parametra.

Sandholtz in Koetzle (2000) sta opazovala stopnjo integriranosti države v svetovno gospodarstvo kot dejavnik, s katerim se zmanjšuje korupcija. Poleg argumentacije, ki je blizu že prikazanim raziskavam (povečanje integracije vodi do okrepljene konkurence, ta pa do zmanjšanja rente), se v tej raziskavi pojavlja teza o transferju poslovne kulture in kaže na to, da vodi povečana stopnja integracije do prenosa poslovne kulture, ki ima negativno stališče o korupciji, kar zmanjšuje povpraševanje po korupciji. Najpomembnejši rezultat njunega empiričnega raziskovanja je pridobitev statistično značilne vrednosti parametra pri odprtem gospodarstvu (merjeno z deležem skupne zunanjetrgovinske menjave v bruto domačem proizvodu). Ta rezultat se je pokazal kot robusten tudi pri različnih specifikacijah modela, kjer se korupcija pojavlja kot neodvisna spremenljivka.

Plače javnih uslužbencev so eden od dejavnikov korupcije, kateremu se v strokovnih razpravah, predvsem tistih, ki se ukvarjajo s tematiko boja proti korupciji, daje zelo velik pomen. Zelo pogosto so nizke plače javnih uslužbencev, obravnavane kot ključni vzrok za korupcijo, in se zaradi tega njihovo povečanje predlaga skorajda pri vsaki strategiji boja proti korupciji. Ključno vprašanje, ki si ga moramo zastaviti je, glede na kaj so plače javnih uslužbencev visoke ali nizke. Becker in Stigler (1974) v svojem delu na temo o razmerju plač javnih uslužbencev in njihovega obnašanja, vključujoč korupcijo, dajeta jasen odgovor na to vprašanje. Plače javnih uslužbencev se morajo primerjati s tistimi plačami, ki bi jih morali prejeti na prostem trgu dela oziroma z opravljanjem kakšnega drugega dela v zasebnem sektorju.

Van Rijckeghem in Weder (1997) sta oblikovala ekonometrični model, v katerem se je pokazala statistično značilna negativna povezava med relativnimi plačami javnih uslužbencev (razmerji njihovih plač in plač v gospodarstvu) in ravni korupcije. Model je vključeval tudi posredne indikatorje verjetnosti odkrivanja korupcije oziroma korumpiranih javnih uslužbencev.

Korupcija predstavlja kršenje zakona in v večini držav pomeni kaznivo dejanje, ki se uvršča v kriminal. Ekonomska analiza kriminala je nastala kot odgovor na alternativne teorije kriminala, ki so temeljile na predpostavkah, da so kriminalci bodisi iracionalne osebe, bodisi pasivne žrtve zanje nepravilne družbe. Starosta ekonomske analize kriminala Becker (1968) meni drugače, in sicer, da se kriminalci oziroma osebe, ki prekršijo zakon, obnašajo popolnoma racionalno in da se njihova motivacija po vsebini ne razlikuje od motivacije drugih ljudi, to pomeni, da se obnašajo tako, da maksimizirajo svoje koristi. Z drugimi besedami, potencialni kriminalci sprejmejo popolnoma racionalno odločitev o tem, ali bodo prekršili zakon ali ne, pri tem pa primerjajo neto koristnost, ki jo lahko pridobijo, če kršijo zakon ali pa če se ukvarjajo s popolnoma zakonitimi dejavnostmi. Svoje odločitve sprejemajo pod pogojem negotovosti, saj ne vedo, ali bodo v primeru, ko prekršijo zakon, prijati in obsojeni oziroma privedeni pred sodišče. Potencialni kriminalci tako primerjajo pričakovano neto koristnost, ki jo lahko pridobijo s storitvijo kaznivega dejanja, s pričakovano koristnostjo, ki jo pridobijo, če ne kršijo zakona. Povečanje verjetnosti odkrivanja oziroma kaznovanja ter povečanje zagrožene kazni vodi do zmanjšanja koruptivnih dejanj. Države, ki imajo učinkovito policijo in pravosodje in imajo vzpostavljeno vladavino prava, lahko vplivajo na zmanjšanje korupcije.

Tabela 1: Povzetek izbranih študij/stališč avtorjev

<i>Vzrok/Dejavnik</i>	<i>Avtor</i>	<i>Država in obdobje</i>	<i>Ugotovitev</i>
Konkurenca – Renta	Ades & Di Tella (1999)	52 držav – 80. leta 31 držav – 90. leta	Povečanje konkurence oziroma njene intenzivnosti vodi do zmanjšanja rente in s tem tudi korupcije.
Konkurenca na strani ponudbe korupcije	Rose-Ackerman (1988)		Povečanje konkurence na strani ponudbe vodi do ravnovesja, kjer se zmanjšuje korupcija.
Naravna bogastva – Renta	Ades & Di Tella (1999)	52 držav – 80. leta 31 držav – 90. leta	Povečanje deleža surovin v skupnem izvozu vodi do povečanja korupcije.
	Vincente (2005)	Sao Tome, Principe 1997–1999	V obdobju po odkritju bogatih naftnih virov je prišlo do vidnega povečanja korupcije.

se nadaljuje

Tabela 1: Povzetek izbranih študij/stališč avtorjev (nad.)

Vzrok/Dejavnik	Avtor	Država in obdobje	Ugotovitev
Naravna bogastva – Renta	Leite in Weidmann (2002)		Povečanje deleža dejavnosti, ki se ukvarjajo z izkoriščanjem naravnih virov, vodi do povečanja korupcije.
Odprtost gospodarstva	Treisman (2000)	68 držav	Odprtost gospodarstva vodi do zmanjšanja korupcije.
Stopnja integriranosti države v svetovno gospodarstvo	Sandholtz & Koetzle (2000)	50 držav	Večja kot je stopnja integriranosti države v svetovno gospodarstvo, manjša je prisotnost korupcije.
Plače javnih uslužbencev	Becker & Stigler (1974) Van Rijckeghem & Weder (1997)	Od 22 do 28 držav v razvoju v obdobju 1982–94	Plače javnih uslužbencev se morajo primerjati s plačami, ki bi jih lahko dobili, če bi bili zaposleni v zasebnem sektorju. Obstaja statistično značilna negativna povezava med relativnimi plačami javnih uslužbencev in korupcijo.
Pravna država (opredelitev kaznivega dejanja, kazni, kakovost dela institucij)	Becker (1968)		Države, ki imajo učinkovito policijo in pravosodje in imajo vzpostavljeno vladavino prava, lahko vplivajo na zmanjšanje korupcije.

Nestabilne države, države v razvoju in države v tranziciji so za korupcijo gotovo bolj ranljive kot razvite države, ki imajo po navadi že trdno postavljene mehanizme nadzora in kaznovanja korupcijskih dejanj. V manj razvitih državah obstaja tudi večje tveganje bolezni, nesreč, visoka nezaposlenost in politično tekmovanje, hkrati pa so omejene človekove svoboščine. Zato se v državah v razvoju kot eden najpogostejših vzrokov za pojav podkupovanja navajajo nizke plače javnih in državnih uslužbencev. Njihov slab gmotni

položaj jih sili k temu, da so za golo preživetje prisiljeni sprejemati podkupnino (Makar, 2002, str. 6).

Naslednji izredno pomemben vzrok pojava korupcije so pomanjkljivo razvita etična načela in zakoni, ki bi urejali področje korupcije kot kaznivega dejanja. V nekaterih državah takšna načela in zakoni sploh ne obstajajo. Zato obstaja v takšnih primerih tudi zelo majhna verjetnost, da se korupcija odkrije, kajti po navadi imata obe vpleteni strani od tega neke koristi. Vprašljivo je tudi kaznovanje oziroma sankcioniranje. V primeru, ko je le-to neučinkovito, imajo tisti, ki so vpleteni v korupcijo, veliko več možnosti, da bodo s svojim početjem nadaljevali, prav tako obstaja možnost, da bodo njihovo početje posnemali tudi drugi. To pomeni, da je v družbi, kjer večina posameznikov korupcijo vsaj na tiho sprejema, večja verjetnost, da bo prišlo do splošnega razmaha korupcije (Makar, 2002, str. 7).

Glede na obravnavane študije in modele lahko trdimo, da so vzroki korupcije velikokrat hkrati tudi njene posledice, saj ves čas prihaja do prepletanja le-teh oziroma do vzročno posledičnih zvez. Predstavitvi vzrokov korupcije sledijo posledice korupcije, ki bodo podrobneje obravnavane v nadaljevanju.

2 EKONOMSKE POSLEDICE KORUPCIJE

2.1 Uvod

Prisotnost korupcije v državi vpliva na gospodarstvo in s seboj prinaša ekonomske stroške korupcije, ki jih dobro ponazarja in opisuje zadnje poročilo Mednarodnega denarnega sklada (*International Monetary Fund – IMF*) z naslovom *Korupcija – stroški in strategije ublažitve (Corruption: Costs and Mitigating Strategies)*, ki je bilo objavljeno maja 2016.

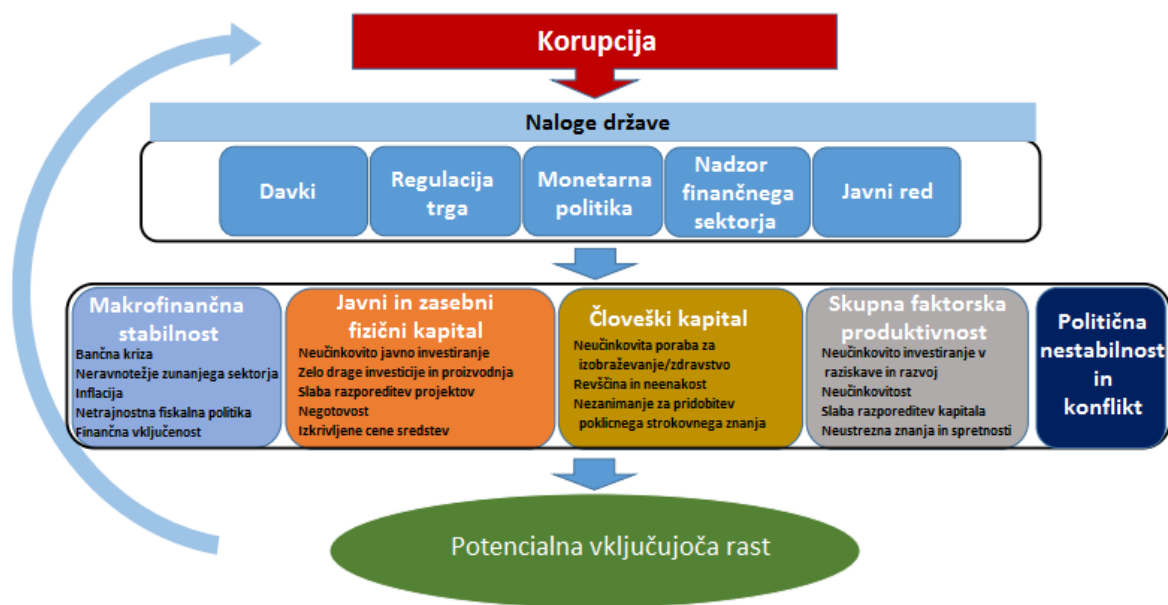
Stroški korupcije so precejšnji. Čeprav je te stroške težko ustrezno izmeriti, je možno velikost fenomena korupcije oceniti s plačanimi podkupninami v posameznem letu tako v državah v razvoju kot tudi v razvitih državah. Po zadnji oceni znašajo letni stroški podkupovanja med 1.500 do 2.000 milijard dolarjev, kar v grobem predstavlja 2 % svetovnega bruto domačega proizvoda (International Monetary Fund, 2016).

Korupcija vpliva na gospodarsko rast, a je empirično težko ponazoriti direktno povezavo med korupcijo in rastjo. Večina študij, ki uporablja meritve na podlagi percepcije, kaže, da korupcija prizadene gospodarsko rast preko različnih kanalov. Težave pa nastajajo že pri samem merjenju, saj prihaja do različnih interpretacij oziroma razumevanj pojma korupcija, razlik med zaznано in dejansko ravni korupcije ter težav, povezanih z zbiranjem različnih indeksov (International Monetary Fund, 2016).

Korupcija ima veliko negativnih učinkov na ključne kanale, ki vplivajo na gospodarsko rast (Slika 1). To potrjujejo dokazi številnih empiričnih študij in izkušnje IMF. Korupcija vpliva na glavne naloge vlade, in sicer (International Monetary Fund, 2016):

- *Slaba zmogljivost države pri pobiranju davkov*, kar pripelje do nižjih prihodkov. Razširjenost korupcije slabo vpliva na kulturo spoštovanja pravil, zato se povečujejo davčne utaje.
- *Povzročča nepripravljenost plačevanja davkov s strani davkoplačevalcev*. Če ljudje opazijo, da so oprostitve plačila davkov pridobljene s podkupovanjem, niso več pripravljeni upoštevati davčne zakonodaje, ki jo razumejo kot nepravilno.
- *Zmanjšuje zavzetost države pri pobiranju davkov*. V zelo korumpiranih in od pomoči odvisnih državah je interes za pobiranje javnofinančnih prihodkov nižji.
- *Škoduje programom državne porabe*, kar se lahko kaže v različnih oblikah, lahko tudi v obliki stroškov inflacije in slabe razporeditve proračuna.
- Učinki potratne javne porabe in nizkih prihodkov lahko *pripeljejo do velikega davčnega deficita in znatne akumulacije dolga*. Države, ki so zelo korumpirane in imajo zelo velik javni dolg, so ujele v začaran krog korupcije in davčne zapravljenosti, kar na koncu pripelje do dolžniške krize.
- *Ovira oblikovanje in izvedbo optimalne monetarne politike*. Ker korupcija zmanjšuje zmožnost države pri pobiranju davčnih prihodkov, je vlada odvisna od razporeditve financ. To škoduje neodvisnosti in kredibilnosti centralne banke pri vodenju monetarne politike. Tako se v državi z več korupcije to kaže v zvišanju inflacije.
- *Zvišuje stroške in znižuje kakovost javnih investicij*.
- *Zmanjšuje zasebne investicije*.
- *Otežuje državam dostop do mednarodnih kreditnih trgov*.
- *Zavira produktivnost in reforme*.

Slika 1: Povezava med korupcijo in gospodarsko rastjo

Vir: IMF, *Corruption: Costs and Mitigating Strategies*, 2016, str. 6, slika 1.

Kratki predstavitvi ekonomskih stroškov korupcije sledi podpoglavje, ki obravnava posledice korupcije s teoretičnimi modeli.

2.2 Posledice korupcije v teoriji

2.2.1 Uvod

Podpoglavje o posledicah korupcije v teoriji je namenjeno predstavitvi treh različnih teoretičnih modelov, in sicer dveh modelov po Mauru iz leta 2004 in predstavitev modela s transmisijskimi kanali, ki so ga razvili Hodge, Shankar, Rao in Duhs (2009).

2.2.2 Dva teoretična modela po Mauru

Prevladuje spoznanje, da ima korupcija bistven in znoten negativen vpliv na gospodarsko rast (Mauro, 2004). Če so stroški korupcije tako visoki, zakaj se države ne potrudijo in si ne prizadevajo izpopolniti svojih institucij ter izkoreniniti korupcije? Zakaj se je toliko držav znašlo v začaranem krogu razširjene korupcije in nizke gospodarske rasti, hkrati pa jih večinoma spremljajo zamenjave vlad, revolucije in udari? Ena od možnih razlag je, da posamezniki, kadar je korupcija zelo razširjena, ne čutijo potrebe, da bi se proti njej borili, čeprav bi bili vsi v boljšem položaju, če bi jo izkoreninili. V dveh modelih, ki vključujeta strateško komplementarnost in multiplo ravnovesje, skuša Mauro (2004) predstaviti ta problem.

Korupcija, slabo vladanje in šibke institucije v državi imajo bistven škodljiv vpliv na gospodarsko rast. Kljub temu zavedanju mnogo držav ni sposobnih izboljšati svojih državnih institucij in ukrotiti pojava korupcije (Mauro, 2004).

Strateška komplementarnost je pritegnila pozornost že v osnovnih modelih korupcije in so jo omenjali že ekonomisti pred Maurom, toda ni bila nikoli uporabljena v eksplicitni povezavi z gospodarsko rastjo. Andvig in Moene (1990) sta poudarila, da je pričakovana koristnost korupcije za posameznika pozitivna funkcija stopnje korupcije v družbi, ki je korumpirana.

Modela po Mauru (2004) sta bazirana na strateški komplementarnosti z namenom formalizirati splošna opažanja, ki kažejo, da so določene države obtičale v slabem ravnovesju med razširjeno korupcijo in nizko gospodarsko rastjo. Modela sta komplementarna, saj prikazujeta korupcijo iz dveh različnih zornih kotov.

Prvi model kaže multiplo ravnotežje med korupcijo in gospodarsko rastjo. Rezultati tega modela so pomemben prispevek k modernim modelom gospodarske rasti. Posamezniki alocirajo svoj čas med produktivne delovne naloge in krajo državnih izdatkov. Sledi, da storitve pri državnih izdatkih vstopajo v produkcijsko funkcijo kot pri Barru (1990). Skice modela so podobne tistim, ki so jih pri svojih analizah uporabili Murphy, Shleifer in Vishny (1993). Če veliko ljudi krade, potem obstaja zelo majhna verjetnost, da bodo koga pri tem delu zasačili. Potemtakem je »dobro« ravnotežje vzpostavljeno, ko ni prisotnosti korupcije in imamo visoko stopnjo investicij in gospodarske rasti. Nizka gospodarska rast in nizke investicije v »slabem« ravnotežju so posledica: a) izgube delovnih ur zaradi neproduktivnih transferjev virov sredstev, b) nizkega mejnega proizvoda kapitala, ki zaradi nižjega deleža državnih izdatkov dosega proizvodni proces, katerega je pravzaprav input.

Drugi model predstavlja ravnotežje med korupcijo, politično nestabilnostjo in gospodarsko rastjo. Korupcija in politična nestabilnost sta produkt institucionalne neučinkovitosti v državi. Pomemben prispevek ima model pri povezovanju korupcije in političnega horizonta, ki ponazarja njun skupen vpliv na gospodarsko rast. Model upošteva politične igre, v katerih se vsak posamezno odloča, kakšno vrsto in višino podkupnine želi. Če s takšnim početjem prizadenejo gospodarstvo, se morajo politiki zavedati, da jih državljanji ob prihodnjih volitvah ne bodo izvolili in jim bo tako onemogočeno prejetje podkupnin v prihodnosti.

Sledi razlaga strateške komplementarnosti v modelu. Posameznika A in B sta člana iste vlade. Predpostavimo, da je A zelo korumpiran in že ima svoj ustaljen cenik podkupnin. Ker morajo podjetniki namenjati sredstva za podkupnine, ostane manj sredstev, ki so bila namenjena za investicije. Manj investicij pa pomeni dodatno naloženo breme za gospodarsko rast. Državljanji se zavedajo, da je gospodarska rast ogrožena s strani korumpirane vlade, čeprav ne vedo, kdo je pravzaprav tisti, ki podkupnine prejema. Zaradi

tega se odločijo, da ne bodo ponovno izvolili iste vlade. Zaradi nezaupanja državljanov in strahu, da vlada ne bo ponovno izvoljena, se posameznik B počuti ogrožen in se odloči nameniti velik del sredstev, da se kaznujejo vsa podobna škodljiva dejanja v prihodnosti z namenom, da vlada, katere je član, obdrži oblast. Se pravi, da A ne bo več sprejemal podkupnin, prav tako se bo B tudi vzdržal koruptivnih dejanj.

Ta dva modela ne prinašata konkretnih rešitev problema, toda njuni rezultati so zelo zanimivi. Pri modelih, ki vključujejo strateško komplementarnost in multiplo ravnovesje, praviloma velja, da se postopne in delne reforme izkažejo kot neuspešne za razliko od obsežnih in temeljitih reform. Veliko držav, ki ima sredstva in svoj lastni mehanizem, ni sposobno ulti iz začaranega kroga, v katerem so obtičale, zato začno pridobivati na pomenu zunanja telesa oziroma nevladne organizacije, ki pritiskajo na vlado, da sprejme temeljite reforme.

Primerjalni statični primeri, kjer so vse spremenljivke enake in kjer je slabo in nespremenljivo stanje v državi z nizko rastjo in razširjeno korupcijo, kažejo, da je korupcija še bolj razširjena, če je prisotna nizka produktivnost in če ima država velik javni sektor. Ti rezultati so skladni z empiričnimi dokazi, ki temeljijo na objavljenih indeksih korupcije s strani agencij, in kažejo, da je v bogatih državah zaznано manj korupcije (Mauro, 1995), ter da sta lahko veliki javni sektor in prodorna intervencija vlade povezana z večjo prisotnostjo korupcije (Tanzi, 1998). Politika reševanja problema korupcije je usmerjena k povečanju transparentnosti, ki pomaga pri izkoreninjenju korupcije in večanju gospodarske rasti.

2.2.3 Model s transmisijskimi kanali

Hodge, Shankar, Rao in Duhs (2009) trdijo, da je korupcija razširjen pojav, vendar je relativno malo znano o njenih makroekonomskih posledicah. V modelu, ki so ga razvili, so prikazali in predstavili transmisijske kanale, preko katerih korupcija posredno vpliva na gospodarsko rast. Njihovi rezultati kažejo, da korupcija ovira rast skozi negativne učinke na investicije v fizični kapital, človeški kapital in politično nestabilnost. Poleg negativnih učinkov, ki so jih dokazali, so hkrati prišli do ugotovitve, da korupcija spodbuja gospodarsko rast z zmanjšanjem državne porabe in s povečanjem odprtosti gospodarstva. Skratka, skupen negativen učinek korupcije na gospodarsko rast so ocenili s pomočjo omenjenih kanalov. Učinki so se izkazali kot robustni pri spremembah specifikacije modela, pokritosti vzorca in ocenjevalnih tehnik kot tudi pri testiranju temeljitosti modela. Rezultati prav tako kažejo na to, da je negativen učinek na gospodarsko rast manjši v gospodarstvih z nižjo stopnjo oblasti ali višjo stopnjo regulacije. Ne obstaja univerzalne politike, s katero bi se lahko odzvali na korupcijo. Vsaka država ima svoje specifične lastnosti, zaradi katerih potrebuje svojo edinstveno politiko.

Svensson (2005) v »cross country« analizi zatrjuje, da je povezava med korupcijo in gospodarsko rastjo neprepričljiva. Morda gre iskati razloge za to negotovost v neuspehu preteklih študij eksaktno razložiti večplastno naravo korupcije. V zvezi s tem je potrebno omeniti dve pomembni empirični študiji, eno je izvedel Mo (2001) in drugo Pallegriani in Gerlagh (2004). Obe študiji kažeta, da ima korupcija neposredne in posredne učinke na gospodarsko rast. Takšno prepričanje zagovarjajo tudi Hodge et al. (2009) s poudarkom na pomembnosti transmisijskih kanalov pri prikazovanju pomembnosti in razširjenosti učinka korupcije na gospodarsko rast. Uporabili so izrazito drugačno empirično metodo, ki je bolj primerna za zajemanje učinkov omenjenih transmisijskih kanalov.

Transmisijski kanal I: Investicije v fizični kapital. Teoretične študije in empirični dokazi kažejo, da lahko korupcija vpliva na gospodarsko rast preko investicij v fizični kapital (Romer, 1994; Mauro, 1995; Ades & Di Tella, 1997; Mauro, 1997b; Wei, 2000b; Jain, 2001).

Transmisijski kanal II: Človeški kapital. Korupcija škodi investicijam v človeški kapital skozi štiri mehanizme.

- Korupcija slabi davčno upravo in lahko pripelje do davčne utaje in neustreznih oprostitev davka, ki znižujejo davčne prihodke in razpoložljiva sredstva za financiranje javnih storitev, kot sta to izobraževanje in zdravstvo (Mauro, 1997b; Johnson, Kaufmann, Zoido-Lobaton, 1999; Gupta et al., 2002).
- Korupcija povečuje operativne stroške države in s tem zmanjšuje razpoložljive vire za investicije v človeški kapital in druge namene.
- Korupcija vpliva na razporeditev državnih izdatkov (Mauro, 1997b, 1998b).
- Mauro (1998b) ter Gupta, Davoodi in Tiongson (2000) so empirično pokazali, da korupcija negativno vpliva na zagotovitev izobraževalnih in zdravstvenih storitev. Iz tega izhaja, da lahko korupcija zmanjša delež tekoče porabe, namenjene za operacije in vzdrževanje (Tanzi in Davoodi, 1997).

Transmisijski kanal III: Velikost vlade. Empirična študija, ki sta jo izvedla Montinola in Jackman (2002), je pokazala, da se velikost vlade, merjena z deležem javne porabe v bruto domačem proizvodu, kaže kot statistično značilen faktor korupcije. Potencialni vpliv korupcije na velikost vlade je dvostranski. Na eni strani lahko korupcija spodbuja povečano in neučinkovito razporeditev vladnih virov, do katere pride zaradi korumpiranih uradnikov, ki želijo maksimizirati potencialno pridobivanje rente (Montinola & Jackman, 2002, str. 150). Na drugi strani lahko korumpirani uradniki uberejo drugo pot in maksimizirajo svoje rente tako, da omejijo količino javnih izdatkov. To počnejo bodisi s poročanjem o manjši količini javnih sredstev, ki so na voljo za porabo, bodisi s preusmerjanjem javnih sredstev na privatne, pogosto skrivne, »off-shore« bančne račune. Tako lahko korupcija potencialno zmanjša velikost vlade. To potrjuje tudi Elliot (1997) v svojem preliminarnem dokazu, ki

kaže, da se velikost vladnega proračuna v bruto domačem proizvodu zmanjšuje z višjo ravno korupcije.

Transmisijski kanal IV: Odprtost gospodarstva. V literaturi se raven korupcije povezuje z odprtostjo gospodarstva. Southgate, Slazar-Canelos, Caracho-Saa in Stewart (2000) trdijo, da omogočajo omejitve zunanje trgovine v obliki kvot in dovoljenj javnim uradnikom zelo velik vir za ustvarjanje rent. V Ekvadorju je korupcija preprečila liberalizacijo zunanje trgovine lesa. Visoka stopnja regulacije izvoza lesa in prisotnost korupcije državnih uradnikov je pripeljala do zelo majhnega števila izvoznikov oziroma tistih, ki so odkupovali les. Težnja k prosti trgovini, ki naj bi odstranila možnosti za pridobivanje podkupnin, je korumpirane uradnike spodbudila, da takšen način trgovine ovirajo. Logično je pričakovati, da obstoječa domača podjetja razpolagajo z lokalnimi znanji, zaradi katerih so stroški za podkupnine minimalni (Southgate et al., 2000, str. 2009) in imajo prednost pred ostalimi, ki bi radi vstopili na trg. Wacziarg (2001) ter Wacziarg in Welch (2008) sta ugotovila, da je večja odprtost gospodarstva povezana s pozitivno gospodarsko rastjo kot rezultat povečane tržne konkurence, tehnoloških transmisij, dostopa do večjih trgov in ostalih vplivov.

Transmisijski kanal V: Politična nestabilnost. Mnogi avtorji so empirično dokazali, da politična nestabilnost zmanjšuje gospodarsko rast (Barro, 1991; Alesina, Ozler, Roubini & Swagel, 1996; Caselli, Esquivel & Lefort, 1996; Easterly & Lavine, 1997). Povezavo med korupcijo in negativnim vplivom politične nestabilnosti na gospodarsko rast opisuje tudi Mauro (2004) v svojem drugem modelu, ki je podrobneje opredeljen v prejšnjem podpoglavju.

Empirična študija Hodge et al. (2009) je podobna študiji, ki sta jo izvedla Pellegrini in Gerlagh (2004), a se po strukturi od nje razlikuje v več pogledih, in sicer:

- dodan je transmisijski kanal – velikost vlade,
- vsak transmisijski kanal vključuje vrsto kontrol,
- korupcija je pojasnjena s političnimi faktorji in okoljskimi spremenljivkami iz teoretičnih in empiričnih študij predhodnih avtorjev,
- obstoj endogenih spremenljivk v enačbi posameznega kanala nakazuje, da je možna kontrola posrednega učinka kanala.

Hodge et al. (2009) so izbrali metodologijo, ki vključuje relativno velik nabor spremenljivk. Po izločitvi držav z neustreznimi podatki študija vključuje presečno analizo 81 držav v obdobju od leta 1984 in 2005. S tem je znatno povečana pokritost držav, kot je to bilo v študiji Maura, ki je vključevala 58 držav, in v študiji Pellegrinija in Gerlagha, ki je vključevala 48 držav.

Metodologija je usmerjena k skupni oceni sistema enačb, s pomočjo katerih je pojasnjena povezava med korupcijo in gospodarsko rastjo skozi transmisijske kanale, ki določajo rast in na katere korupcija vpliva. Medtem ko so pretekle študije pokazale le šibko statistično povezavo med korupcijo in gospodarsko rastjo na makro ravni, so raziskovalci v tej študiji dobili robustno oceno za statistično negativen skupen učinek. Trdni dokazi omenjene študije kažejo, da je korupcija škodljiva za gospodarsko rast preko negativnega vpliva investicij v fizični kapital, človeški kapital in politične stabilnosti. Omenjene negativne vplive je moč zadržati z vplivi, ki spodbujajo gospodarsko rast, in med temi sta zmanjšanje javne porabe in povečanje odprtosti gospodarstva. Rezultati potrjujejo, da je negativen vpliv korupcije na gospodarsko rast manjši v gospodarstvih z nizko ravniyo vlade in visoko stopnjo regulacije. Rezultati študije se skladajo z njeno hipotezo, da je korupcija škodljiva za gospodarsko rast. Povezava med korupcijo in gospodarsko rastjo ni enostavna, zato morajo biti napor za izboljšanje vladanja in zmanjšanje nepotrebne regulacije združeni z napor za zmanjšanje korupcije, kar pa mora biti prilagojeno naravi posameznega gospodarstva (Hodge et al., 2009, str. 31).

2.3 Posledice korupcije: analiza empiričnih in praktičnih izsledkov

Posledice korupcije so raznovrstne, toda v osnovi jih lahko delimo na politične, gospodarske in družbene. Politične posledice so že bile na kratko omenjene: korupcija ruši osnovni odnos zaupanja med državljanji in politiki, ki bi morali pravično in enako zastopati vse državljane, porabljati njihov denar in varovati njihovo svobodo, enakost in solidarnost (Šimac, 2004, str. 9).

Gospodarske posledice so številne: korupcija onemogoča varno in racionalno investiranje, tako tuje kot domače; upočasnjuje oziroma onemogoča razvoj in trgovino; vodi do nerazumne in razsipne porabe javnih proračunov; spodbuja sivo ekonomijo ter zmanjšuje davčne vire (Šimac, 2004, str. 9).

V družbenem (socialnem) smislu: korupcija povečuje revščino; najbolj prizadene ravno najrevnejše in nezaščitene, ker jih, sorazmerno z njihovimi prihodki, veliko več stane – nekatere javne usluge so zanje povsem onemogočene. Korupcija povzroča neenakost državljanov v vsakdanjem življenju (Šimac, 2004, str. 9).

Škoda, ki jo povzroča korupcija, tako ni samo ekonomska, temveč je lahko tudi ekološka in socialna, in sicer v primeru, ko lahko na primer podjetja na osnovi podkupnin neovirano onesnažujejo okolje, zdravniki pa poskušajo od pacientov izsiliti pretirana ali neprimerna plačila za svoje storitve.

V nadaljevanju podajam pregled posledic korupcije v obliki analize empiričnih in praktičnih izsledkov, ki so sistematično povzeti v Tabeli 2.

Številne ekonometrične analize (Mauro, 1995 in 1997b; Fisman & Svensson, 2000; Mo, 2001; Wei, 2000b; Pallegriani & Gerlagh, 2004) so nedvomno pokazale statistično značilno povezanost korupcije in gospodarske rasti. Navedene empirične raziskave so zajele veliko število držav, različne indikatorje korupcije in več desetletna obdobja opazovanj. Ne glede na razlike v specifikaciji ekonometričnih modelov in razlike v metodah ocenjevanja njihovih parametrov so vse navedene raziskave dale istoveten, statistično značilen rezultat. Korelacija je takšna, da povečanju korupcije sledi padec stopnje gospodarske rasti.

Mauro (1995) se je na začetku svojega raziskovanja, ki je eno od prvih vseobsežnih raziskovanj, katerega osrednja tema je problem vzročno posledične zveze korupcije in gospodarske rasti, opredelil s stališčem, da so investicije ključni mehanizem, preko katerega korupcija vpliva na gospodarsko rast. Več kot je korupcije, nižje so investicije. Ekonometrična raziskava Mauro iz leta 1995, ki je vključevala vzorec 67 držav, je pokazala statistično značilne povezave med korupcijo in stopnjo investicij ter tudi korupcijo in stopnjo gospodarske rasti.

Del Monte in Papagni (2001) menita, da je eden od osnovnih kanalov, preko katerega korupcija vpliva na upočasnjevanje gospodarske rasti, zniževanje kakovosti storitev državne uprave oziroma javnega sektorja, predvsem v smislu javnih investicij. Gre za primer, v katerem korupcija vodi do zniževanja obsega in kakovosti ponudbe infrastrukture. Avtorja sta oblikovala tudi formalni model, v katerem državni uslužbenci pod pogoji korupcije nabavljajo manjše količine blaga, kot jih potrebujejo za nudenje svojih storitev ali blago nižje kakovosti, ali eno in drugo. Model je pokazal, da so lahko učinki korupcije na gospodarsko rast dvojni. Pozitivni učinki lahko nastanejo zaradi znižanja učinkovite davčne obremenitve davčnih zavezancev, do katerega lahko privede korupcija. Negativni učinki korupcije nastanejo zaradi zniževanja ravni in kakovosti ponudbe storitev, ki jih ponuja državna uprava oziroma javni sektor. V modelu sta pokazala, da negativni učinki korupcije na gospodarsko rast prevladujejo v pogojih, kjer je mejna produktivnost storitev javnega sektorja velika, kar se pojavi pri majhni ponudbi teh storitev in ko je učinkovita davčna obremenitev relativno nizka. Oba navedena pogoja sta izpolnjena v večini držav v razvoju. Zaradi tega je korupcija najbolj usodna za gospodarsko rast teh držav, katerim je gospodarska rast pravzaprav še najbolj potrebna.

Fisman in Svensson (2000) sta izvedla raziskavo o obnašanju posameznih podjetij v Ugandi in ekonometrično ocenila prilagajanje obsega njihove proizvodnje različnim ravnam korupcije in davčnim obremenitvam. Raziskovala sta na vzorcu 234 podjetij, na vprašanja o korupciji je odgovorilo 176 podjetij. Pokazala se je statistično značilna povezava korupcije in obdavčevanja na eni strani in obsega proizvodnje na drugi strani. Povečanje relativne korupcije, ki pomeni razmerje med korupcijo in celotnimi prihodki podjetja, vodi do 2,5-krat večjega padanja obsega proizvodnje kot pa povečanje relativnega obdavčenja. Očitno je, da je del zniževanja stopnje rasti zaradi korupcije posledica zmanjšanja proizvodnje

obstoječih podjetij. S to raziskavo sta potrdila, da je korupcija iz stališča dinamike gospodarske aktivnosti nevarnejša od obdavčenja.

Mo (2001) navaja, da korupcija najbolj prizadene inovativne aktivnosti in nove vstopne panoge. Inovatorji in novi podjetniki po navadi nimajo že dobro vzpostavljenih odnosov z oblastmi in zvez, s katerimi bi lahko rešili probleme pretirane regulacije. Regulacija vstopa predstavlja eno največjih ovir novim vstopom v panogo in širjenju inovacij na takšen način. Mo (2001) očitno meni, da je potrebno tukaj iskati odgovore na vprašanja o kanalih vpliva korupcije na gospodarsko rast. V tem primeru so kanali, s katerimi korupcija vpliva na gospodarsko rast, investicije, izobraževanje (vlaganje v človeški kapital), rast prebivalstva, politična nestabilnost in politična svoboda.

Pellegrini in Gerlagh (2004) sta teoretično določila dejavnike oziroma transmisijske kanale, po katerih korupcija vpliva na gospodarsko rast, in sicer so ti dejavniki, investicije, izobraževanje oziroma investicije v človeški kapital, zunanjetrgovinska politika (odprtost gospodarstva) in stabilnost političnih institucij. Zasnovo povezave korupcije in šolanja je možno iskati v vplivu korupcije na velikost in strukturo javne porabe glede na to, da se predpostavlja, da povečana korupcija vodi do zmanjšanja izdatkov za izobraževanje. Lahko pa je zasnovanost tudi v modelu alokacije človeškega kapitala v dejavnostih, ki ustvarjajo in prerazporejajo vrednost, in specifičnih investicijah v človeški kapital, ki so potrebne za opravljanje teh dejavnosti. Odprtost gospodarstva je dejavnik gospodarske rasti, kar pomeni, da lahko države z malo ovirami v zunanji trgovini pričakujejo višje stopnje gospodarske rasti.

Proučevanje odnosa med korupcijo in gospodarsko rastjo je pokazalo, da je eden od osnovnih mehanizmov, s katerim korupcija vpliva na upočasnitev rasti, tisti, s katerim znižuje raven oziroma stopnjo investicij. Campos, Lien in Pradhan (1999) se osredotočajo na vplive, ki jih ima korupcija na predvidljivost oziroma raziskujejo predvidljivost kot kanal, s katerim korupcija vpliva na investicije. Pri njihovem raziskovanju jih motivira razlaga dejstev, da nekatere zelo korumpirane države beležijo visoke, druge ravno tako zelo korumpirane države pa nizke ali negativne stopnje gospodarske rasti. Npr. Južnoazijske države beležijo visoke stopnje gospodarske rasti, čeprav se nahajajo na vrhu seznama korumpiranih držav. Odgovor je moč iskati v negotovosti oziroma predvidljivosti, ki ju prinaša korupcija. Postavlja se namreč vprašanje, ali bo dogovorjena storitev opravljena, če je plačana podkupnina pri prvem državnem uslužbencu, saj lahko drugi državni uslužbenec, ki ima pravico, da zaustavi opravljanje storitve, ki je bila dogovorjena, zahteva podkupnino zase, čeprav je transakcija s prvim državnim uslužbencem že bila opravljena. Centralizirana korupcija povečuje predvidljivost in zmanjšuje transakcijske stroške korupcije, zato se lahko pričakuje, da bo takšna vrsta korupcije bolj ustrezala investitorjem oziroma, da bo prevladovanje takšne vrste korupcije pripeljalo do povečanja investicij in s tem do pospešene rasti. Campos *et al.* (1999) vključujejo še en element v analizo, in sicer stabilnost oblasti. V

kolikor v državi obstaja politična nestabilnost oziroma v kolikor se vladajoča garnitura menja zelo pogosto, prihaja do povečane stopnje negotovosti oziroma do zmanjšanja predvidljivosti. Korupcijski dogovor, sklenjen z eno vladajočo garnituro, tako s politiki kot tudi z državnimi uslužbenci, ki so pod njihovim vplivom, nikakor ne obvezuje naslednjo, ki bo prišla za njo, še posebej ne, če bo predhodna garnitura zamenjana na nedemokratičen način. Klienti predhodne oblasti bodo v nemilosti nove. Politična nestabilnost te vrste zato vodi do povečanja negotovosti pri korupcijskih dogovorih. Glede na vse navedeno avtorji zagovarjajo razdelitev na tri vrste držav, in sicer:

- tiste z visoko stopnjo korupcije in visoko stopnjo negotovosti,
- tiste z visoko stopnjo korupcije, toda z nizko stopnjo negotovosti,
- in tiste, ki imajo nizko stopnjo korupcije in negotovosti.

V empirični analizi, ki je zajela 59 držav, je testirana povezava med stopnjo vseh investicij oziroma stopnjo zasebnih investicij na eni strani, in z razširjenostjo korupcije oziroma negotovosti, ki izhaja iz nje, na drugi strani. Negotovost je ocenjena kot mera oportunističnega obnašanja korumpiranih, podatki pa so vzeti iz ankete, ki je bila narejena za potrebe World Development Reporta Svetovne banke za leto 1997. Pokazalo se je, da obstajajo statistično značilne povezave med navedenima spremenljivkama, tako da pridobljen rezultat kaže, da je stopnja skupnih in zasebnih investicij občutljiva tako na raven korupcije kot tudi na negotovost in vrsto korupcije. S tem je podprta hipoteza, da lahko države z relativno visoko stopnjo korupcije beležijo visoke stopnje rasti, v kolikor gre za centralizirano, dobro organizirano korupcijo, ki jo izvajajo stabilne oblasti, s čimer se zmanjšuje negotovost, povezana s korupcijskimi transakcijami. Tipičen primer so Južnoazijske države. Ravno nasprotno od tega pa države, v katerih obstaja decentralizirana korupcija, ki je zelo slabo organizirana in nekoordinirana in jo izvajajo nestabilne oblasti, za katere se ne ve, ali bodo jutri še na oblasti, beležijo nizke ali negativne stopnje rasti glede na to, da obstaja zelo velika negotovost, ki odvrča investitorje. Takšen primer so države podsaharske Afrike, kjer poleg stopnje korupcije na investicije vpliva tudi industrijska organizacija.

Wei (2000a) navaja, da so domači investitorji o lokalnih priložnostih bolj obveščeni od tujih investitorjev, na podlagi česar se lahko predpostavlja, da se lažje spopadajo s korupcijo domačih državnih uslužbencev. Glede na to se lahko sklepa, da bo tuje investitorje korupcija bolj prizadela oziroma da se bo stopnja tujih investicij zaradi korupcije znižala za več kot stopnja domačih investicij. Uspešna korupcija predpostavlja obstoj medosebnega zaupanja med koruptorjem in korumpirancem (Lambsdorff, 2002), ki se, kakor navaja Lambsdorff (2005), uspešneje vzpostavi na lokalni oziroma nacionalni ravni, v kolikor sta oba udeleženca dobro seznanjena o veljavnih nenapisanih pravilih. Bardhan (1997) navaja, da nekatere oblike korupcije predpostavljajo navezo koruptorjev in državnih uslužbencev z namenom, da bi se škodovalo konkurentom. Tuji investitorji se slabše znajdejo v takšnih

koruptivnih poslih in lahko postanejo žrtve takšnih dogovorov. Habib in Zurawicki (2001) sta v svoji vseobsežni empirični analizi, ki je vključevala vzorec 111 držav v obdobju petih let, ugotovila, da obstaja statistično značilna povezava med korupcijo in neposrednimi tujimi investicijami. Rast korupcije znižuje neposredne tuje investicije.

Wei (2000a) empirično testira dve hipotezi. Prva je, da so tuji investitorji občutljivi na raven korupcije v državi, v katero investirajo, in korupcijo doživljajo kot dodatno obdavčevanje. Druga hipoteza pa je, da bodo ameriški investitorji zaradi obstoja posebnega zakona, s katerim se prepoveduje podkupovanje tujih uradnikov, bolj občutljivi na korupcijo in bodo imeli večji odpor do vlaganja v državo z visoko ravno korupcije glede na investitorje iz drugih držav. Empirična raziskava je bila izpeljana na vzorcu 12 držav, iz katerih so izvirale investicije in 45 držav, v katere se je investiralo, in je pokazala, da korupcija odvrča tuje investitorje na isti način kot povečana davčna obremenitev. Razlika v korupciji med Singapurjem in Mehiko ustreza razliki v davčni stopnji do 50 %. Poleg tega je raziskava pokazala, da ameriški investitorji nimajo statističnega značilnejšega odpora do investiranja v korumpirane države glede na investitorje iz drugih držav.

Smarzynska in Wei (2000) sta postavila zanimivo vprašanje, ali raven korupcije vpliva na organizacijo neposrednih tujih investicij v državi. Upravičeno se lahko predpostavlja, da bodo v primeru visoke ravni korupcije tuji investitorji preferirali skupna vlaganja in iskali domačega partnerja, ki je bolj vešč občevanja s korumpiranimi državnimi uslužbenci in ima za razliko od tujega investitorja specializirana znanja na tem področju. Se pravi, večja kot je raven korupcije v neki državi, večji je delež skupnih vlaganj s tujim partnerjem. Problem se pojavlja takrat, ko investitorji, ki razpolagajo z najsodobnejšo tehnologijo, niso pripravljeni vstopiti v skupna vlaganja z lokalnimi partnerji zaradi strahu, da bi takšno skupno vlaganje povzročilo širjenje zaupnih informacij o njihovi tehnologiji in izgubo konkurenčne prednosti, ki jo imajo. Želijo si lastnih vlaganj v celoti, a jih korupcija v določeni državi lahko od tega odvrne. Podjetja, ki razpolagajo z najsodobnejšo tehnologijo, se po navadi, ko so v dilemi med skupnimi in lastnimi vlaganji v korumpirano državo, odločijo, da sploh ne vlagajo v to državo. Države, ki bi torej rade povečale tehnološko raven svojega gospodarstva, bodo to težko dosegle s tujimi investicijami, če v teh državah obstaja visoka raven korupcije. Empirična raziskava, ki sta jo izpeljala Smarzynska in Wei (2000), je potrdila navedene hipoteze. Ta raziskava je bila izpeljana na ravni posameznega investitorja. Na vprašalnik je odgovorilo 1.405 podjetij, ki so realizirala ali razmišljala o neposrednih investicijah v vzhodnoevropskih državah v tranziciji, ki si želijo najsodobnejše tehnologije. Ugotovila sta, da bo povečana raven korupcije privedla do povečanega deleža skupnih vlaganj in da se bodo investitorji, ki razpolagajo z najsodobnejšo tehnologijo, izogibali skupnim vlaganjem in državam z visoko stopnjo korupcije. Se pravi, da bodo z vidika zmanjšanja pritoka najmodernejših tehnologij najbolj prizadete korumpirane države.

Johnston (1989) je bil eden prvih, ki je raziskoval vpliv korupcije na ekonomsko neenakost in postavil hipotezo, da korupcija omogoča nastanek ekonomske neenakosti oziroma ovira prerazporeditev, s katero bi se ekonomska neenakost zmanjšala, in s tem omogoča njen obstoj.

Gupta, Davoodi in Alonso (2002) teoretično obravnavajo dejavnike oziroma mehanizme, ki vodijo do tega, da korupcija povzroča, povečuje in vzdržuje ekonomsko neenakost in revščino. Prvi mehanizem predstavlja deformiran davčni sistem, drugi mehanizem je slabo usmerjanje socialne pomoči, tretji mehanizem pa je povezan z izobraževanjem oziroma investicijami v človeški kapital. Ekonometrično testiranje povezave med korupcijo in ekonomsko neenakostjo, ki so ga izpeljali Gupta *et al.* (2002), temelji na predpostavki, da korupcija vpliva na ekonomsko neenakost. Testiranje na vzorcu 38 držav je pokazalo, da rezultati niso vedno statistično značilni, zato so uvedli instrumentalno spremenljivko, in sicer število let v demokratičnem režimu, pri čemer je uporaba te spremenljivke pripeljala do statistično značilnih rezultatov.

Tabela 2: Povzetek posledic korupcije izbranih avtorjev

<i>Avtor in leto</i>	<i>Analizirana povezava</i>	<i>Glavna ugotovitev</i>
Mauro (1995, 1997)	Korupcija in gospodarska rast.	Naraščanju korupcije sledi padec stopnje gospodarske rasti.
Del Monte & Papagni (2001)	Korupcija in gospodarska rast.	Korupcija skozi zniževanje kakovosti storitev državne uprave vpliva na upočasnitev gospodarske rasti.
Fisman & Svensson (2000)	Vpliv korupcije in obdavčenja na obseg proizvodnje in s tem posledično na gospodarsko rast.	Povečanje relativne korupcije, ki pomeni razmerje med korupcijo in celotnimi prihodki podjetja, vodi do 2,5-krat večjega padanja obsega proizvodnje, kot pa povečanje relativnega obdavčenja.
Mo (2001)	Korupcija in inovativne aktivnosti ter vstop v panogo.	Korupcija najbolj prizadene inovativne aktivnosti in nove vstope v panogo.
Pellegrini & Gerlagh (2004)	Korupcija in investicije v človeški kapital.	Povečana korupcija vodi do zmanjšanja izdatkov za izobraževanje in s tem nižjo gospodarsko rast.

se nadaljuje

Tabela 2: Povzetek posledic korupcije izbranih avtorjev (nad.)

Avtor in leto	Analizirana povezava	Glavna ugotovitev
Campos <i>et al.</i> (1999)	Korupcija, predvidljivost in investicije.	Centralizirana korupcija povečuje predvidljivost in zmanjšuje transakcijske stroške korupcije, zato se lahko pričakuje, da bo prevladovanje takšne vrste korupcije pripeljalo do povečanja investicij in s tem do pospešene rasti.
Wei (2000a) Lambsdorff (2002, 2005) Bardhan (1997) Habib & Zurawicki (2001)	Korupcija in domače/tuje investicije.	Korupcija bo tuje investitorje bolj prizadela oziroma se bo zaradi korupcije stopnja tujih investicij znižala za več kot stopnja domačih investicij.
Smarzynska & Wei (2000)	Korupcija in neposredne tuje investicije v Vzhodnoevropskih državah v tranziciji.	Povečana raven korupcije bo privedla do povečanega deleža skupnih vlaganj. Investitorji, ki razpolagajo z najsodobnejšo tehnologijo, se bodo izogibali skupnim vlaganjem in državam z visoko stopnjo korupcije.
Johnston (1989) Gupta <i>et. al</i> (2002)	Korupcija in neenakost.	Korupcija omogoča nastanek ekonomske neenakosti. Korupcija povzroča, povečuje in vzdržuje ekonomsko neenakost in revščino.

2.3.1 Makroekonomske posledice

Skozi teorijo in skozi lastno raziskovanje sekundarnih virov ves čas opozarjam na makroekonomske posledice, ki jih bom v tem poglavju povzela v obliki pregleda ugotovitev, do katerih sem prišla.

- Korupcija ruši osnovni odnos zaupanja med državljani in politiki (Šimac, 2004, str. 9).
- Korupcija onemogoča varno in racionalno investiranje, tako tuje kot domače (Šimac, 2004, str. 9).
- Upočasnjuje oziroma onemogoča razvoj in trgovino (Šimac, 2004, str. 9).

- Vodi do nerazumne in razsipne porabe javnih proračunov (Šimac, 2004, str. 9).
- Spodbuja sivo ekonomijo (Šimac, 2004, str. 9).
- Zmanjšuje davčne vire (Šimac, 2004, str. 9).
- Naraščanju korupcije sledi padec stopnje gospodarske rasti (Mauro, 1995 in 1997).
- Korupcija skozi zniževanje kakovosti storitev državne uprave vpliva na upočasnitev gospodarske rasti (Del Monte & Papagni, 2001).
- Korupcija najbolj prizadene inovativne aktivnosti in nove vstopne panoge (Mo, 2001).
- Povečana korupcija vodi do zmanjšanja izdatkov za izobraževanje in s tem nižjo gospodarsko rast (Pellegrini & Gerlagh, 2004).
- Korupcija bo tuje investitorje bolj prizadela oziroma se bo zaradi korupcije stopnja tujih investicij znižala za več kot stopnja domačih investicij (Wei, 2000a; Lambsdorff, 2002, 2005; Bardhan, 1997; Habib & Zurawicki, 2001).

2.3.2 Mikroekonomske posledice

Korupcija cveti tam, kjer je omejeno delovanje tržnih zakonov. Na ta način se zmanjšuje učinkovitost poslovanja, znižuje konkurenčnost podjetij in zmanjšuje razvojni potencial celotnega gospodarstva. Korupcija tako negira zdravo podjetništvo in konkurenco ter uničuje podjetniško energijo. Zaradi tega je zniževanje korupcije v interesu podjetij, saj jim to omogoča, da postanejo konkurenčnejša na mednarodnem trgu in s tem ekonomsko močnejša. Povečanje konkurenčnosti in produktivnosti podjetij povečuje rast nacionalnega dohodka na prebivalca in rast življenjskega standarda.

Profesorica pravosodja, Susan Rose-Ackerman, s pravne univerze Yale pravi, da bi se morali osredotočiti na mikroekonomske študije korupcije, še posebej bi morali posvetiti pozornost proučevanju različnih oblik korupcije. Treba je poiskati vzroke za določene oblike korupcije, da bi se lahko lotili pravilne politike. Medtem ko lahko preko indeksov dobimo neko grobo oceno o prisotnosti korupcije v državi, nam ta ne pomaga in je skorajda neuporabna pri določanju konkretnih korakov in iskanju rešitev, kam usmeriti napore, da bi zmanjšali obseg korupcije. Se pravi, indeks nam ne pove, kakšna naj bi bila politika za odpravljanje korupcije (Center for Strategic and International Studies, 2006, str. 2).

Pri oblikovanju ustreznih politik in reform so državam lahko v pomoč ugotovitve na področju podjetniškega okolja, ki so plod proučevanja različnih oblik korupcije, ki jih objavlja BEEPS (Business Environment and Enterprise Survey). Raziskave BEEPS bodo podrobneje obravnavane v podpoglavju 3.4.3. Pomembno je opozoriti na posledice korupcije, ki prizadenejo podjetja, saj ovirano poslovanje podjetij zmanjšuje bruto domači proizvod in s tem gospodarsko rast v državi. Negativne posledice se merijo predvsem skozi pogostost podkupovanja podjetij in z letnim odstotkom prihodka, ki ga podjetja namenijo za podkupnine.

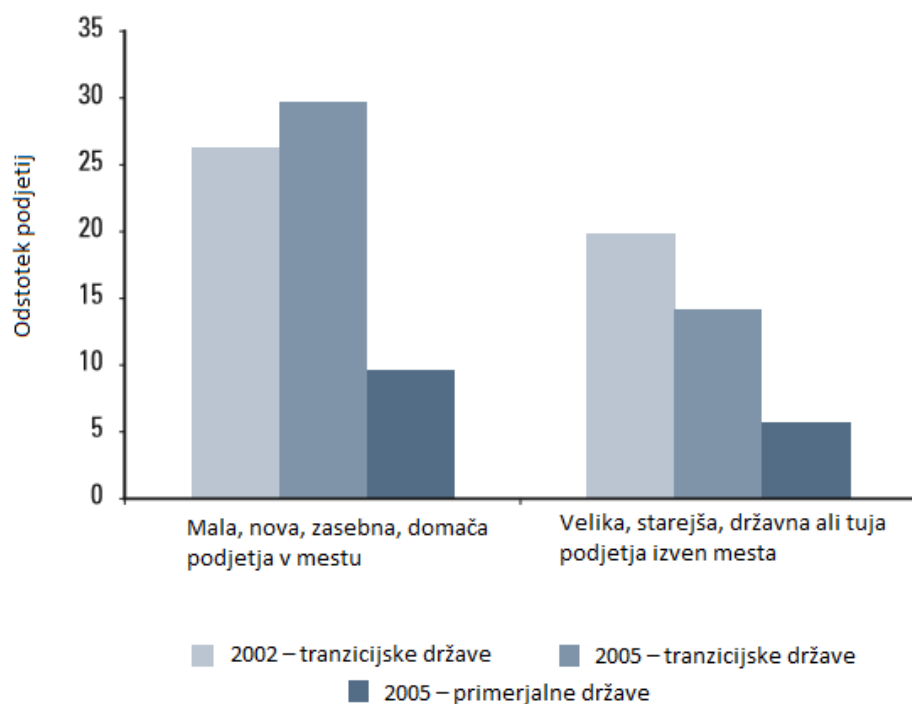
Raziskava BEEPS iz leta 2005 je potrdila ugotovitve raziskave iz leta 2002, da v povprečju (Anderson & Gray, 2006, str. 26):

- zasebna podjetja porabijo večji delež prihodkov za podkupnine in jih dajejo pogosteje ter vidijo korupcijo kot večji problem za njihovo poslovanje kot podjetja v državni lasti,
- proizvodna podjetja porabijo več denarja za podkupnine in jih plačujejo pogosteje kot podjetja iz drugih sektorjev,
- podjetja v urbanih območjih porabijo več denarja za podkupnine in jih plačujejo pogosteje kot podjetja v majhnih mestih ali v ruralnih območjih,
- mala podjetja porabijo večji delež prihodkov za podkupnine in jih plačujejo pogosteje kot velika podjetja (toda jih manj prizadene vladna korupcija),
- tuja podjetja porabijo manjši delež prihodkov za podkupnine kot domača podjetja in
- podjetja, ki že dlje časa poslujejo, porabijo manj denarja za podkupnine.

Raziskava BEEPS razlikuje med pojmom administrativna korupcija in pojmom »state capture«. Administrativna korupcija pomeni obseg, v katerem se podjetja poslužujejo dajanja nezakonitih in netransparentnih provizij državnim uslužbencem, z namenom spreminjati predpisane postopke, določene z administrativnimi uredbami države, ki urejajo področja delovanja podjetij. »State capture« pa pomeni obseg, v katerem se podjetja poslužujejo dajanja nezakonitih in netransparentnih provizij državnim funkcionarjem, z namenom vplivati na oblikovanje zakonov, pravil, regulativ in odlokov, postavljenih s strani državnih institucij (Hellman, Jones & Kaufmann, 2000, str. 5). Pri prvem pojmu gre tako za koruptivno dejanje pri izvajanju pravil in postopkov, pri drugem pa za koruptivno dejanje pri postavljanju pravil, predpisov in postopkov v političnem prostoru.

Slika 2 kaže, da ima administrativna korupcija močan vpliv na nova, mala, zasebna, domača podjetja v urbanih območjih. Pogostost podkupovanja je v primerjalnih državah (Grčija, Irska, Nemčija, Portugalska, Španija, Turčija) nižja v obeh primerih, pri malih novih podjetjih in starejših večjih podjetjih (Anderson & Gray, 2006, str. 26).

Slika 2: Odstotek podjetij, v katerih pravijo, da je podkupovanje pogost pojav

Vir: J. H. Anderson & C. W. Gray, *Anticorruption in Transition 3*, 2006, str. 27, slika 3.1.

Korupcija tako predstavlja močno oviro za vstop novih zasebnih podjetij na trg in veliko breme za zasebna podjetja, ki si prizadevajo, da bi preživela na trgu. Takšen rezultat predstavlja problem za razvoj zasebnega sektorja in dolgoročno gospodarsko rast v državi (Anderson & Gray, 2006, str. 26).

3 KORUPCIJA V TRANZICIJSKIH DRŽAVAH

3.1 Uvod

V nadaljevanju bom najprej opredelila pojem tranzicije, nato pa se bom lotila opisa razvoja tranzicijskih držav. S pomočjo analize korupcije v tranzicijskih državah bom poskušala najti razloge za razlike v korupciji in poiskati odgovor na to, koliko je korupcija posledica preteklosti, koliko pa tranzicije, ki je pomenila čas institucionalnega prehoda in hkrati začasnega institucionalnega vakuma, ki pomeni odsotnost učinkovitih mehanizmov nadzora in pa ustrezne zakonodaje.

3.2 Definicija tranzicije

Tranzicija pomeni prehod iz planskega v tržno gospodarstvo. Za države v tranziciji je značilna ekonomska liberalizacija, določanje cen na trgu in zmanjševanje trgovinskih ovir,

makroekonomska stabilizacija, kjer je inflacija pod kontrolo, prestrukturiranje in privatizacija, z namenom ustvariti finančni sektor in spremeniti lastništvo iz javnega v privatno. Te spremembe pogostokrat povzročajo neenakost dohodkov in premoženja, dramatično inflacijo in padec BDP.

Tranzicijo pogosto omenjamo v povezavi z ustanavljanjem novih institucij, spremenjeno vlogo države in njenih institucij ter dajanjem večjega pomena zasebnim podjetjem, trgom in neodvisnim finančnim institucijam.

Hoen (1998) nam podaja ekonomsko definicijo tranzicije in proces tranzicije pojasni kot fazo, v kateri prehaja centralnoplansko gospodarstvo v tržno. Podobno definicijo poda tudi EBRD v Transition Report 2000, ki vprašanje tranzicije deli na tri področja – politična tranzicija, ekonomska tranzicija in človekova dimenzija tranzicije. Definicij je vsaj toliko, kolikor je avtorjev, je pa dejstvo, da vse definicije večinoma zajemajo tri ključna področja: politiko, gospodarstvo in institucionalno kulturo (Kunčič, 2013).

Havrylyshynu in Wolf (1999) pravita, da je tranzicija povezana z naslednjimi temeljnimi aktivnostmi:

- Liberalizacijo ekonomskih aktivnosti, cen in tržnih operacij skozi najučinkovitejšo prerazporeditev sredstev.
- Razvoj posrednih, tržno usmerjenih instrumentov za makroekonomsko stabilizacijo.
- Doseganje učinkovitega podjetniškega menedžmenta in ekonomsko učinkovite privatizacije.
- Strog proračunski načrt z namenom zagotoviti in spodbuditi večjo učinkovitost.
- Postavljanje institucionalnega in zakonskega okvirja za zaščito lastninskih pravic, zakonskih pravic in transparentno regulacijo vstopa na trg.

Po Gomulki (2000) tranzicija kot proces prehoda iz socialističnega v kapitalistični sistem zajema pet temeljnih reform:

- stabilizacijo,
- liberalizacijo,
- reformo podjetij,
- oblikovanje mreže socialne varnosti ter
- institucionalne reforme.

Proces tranzicije spreminja položaj mnogih družbenih skupin v državi. V prvi vrsti proces transformiranja planskega gospodarstva v tržno gospodarstvo znatno vpliva na položaj delavca. V času procesa reform so možna velika odpuščanja, nagla rast brezposelnosti in obubožanje prebivalcev države. V državah, ki gredo skozi proces tranzicije, so takšni pojavi

prisotni zaradi padca industrijske proizvodnje. Zaradi neizogibnih političnih turbulenc, prihoda novega in odhoda starega režima prihaja do zmanjšanja tujih investicij in s tem pritoka kapitala (Otvoreni univerzitet, 2014).

Proces reform zahteva odločnost in odgovornost vladajočih elit, ki morajo uvesti korenite reforme javnega sektorja in obračunati z vsemi, ki so uživali privilegije na ekonomskem področju. Poleg vladajočega režima morajo v procesu tranzicije kot njegovi partnerji sodelovati še drugi akterji, in sicer delodajalci, sindikati, nevladne organizacije, profesionalna združenja itd. Oni lahko pripomorejo k obveščenosti javnosti, ki je do takrat bila obveščana s strani režimskih medijev in zaradi tega ni bila informirana o pravem stanju, v katerem se gospodarstvo nahaja. Vzpostavljanje dialoga med državo in omenjenimi akterji je lahko v veliko pomoč pri pripravljanju balansiranih in kvalitetnih zakonov (Otvoreni univerzitet, 2014).

Socialni dialog je nujen, da bi lahko bili novi zakoni čim boljši in sprejeti s strani javnosti kot rezultat pogajanj vseh relevantnih družbenih akterjev in ne samo vsiljeni s strani državne oblasti. Socialni dialog vključuje vse oblike pogajanj, konzultacij ali izmenjav informacij med predstavniki vlade, delodajalci in delavci o temah, ki zadevajo skupne interese. Takšen dialog je nujen ravno v tranzicijskih državah, saj so takšne družbe še vedno podvržene političnim in ekonomskim turbulencam, zato državljani spremljajo vsako potezo novega vladajočega režima z velikim nezaupanjem (Otvoreni univerzitet, 2014).

V procesu tranzicije mora oblast opraviti z vsem slabim nasledstvom predhodnega sistema, ki vpliva na pritek tujih investicij in kapitala. Tu je v ospredju korupcija, nepotizem, visoki davki, slab pravosodni sistem itd. Vsaka družba v tranziciji se v večji ali manjši meri sooča s temi problemi. Veliki problemi nastajajo v tistih državah, v katerih so takšni pojavi pustili globoke korenine, zato po navadi tam proces ekonomske tranzicije traja dolgo in je zelo boleč (Otvoreni univerzitet, 2014).

Uspešnost ekonomske tranzicije je odvisna od zgodovine družbe, politične kulture, deleža visoko izobraženega prebivalstva in zavesti o pomembnosti političnih in ekonomskih reform. V skladu s temi dejavniki v odvisnosti s stanjem gospodarstva se izbere strategija, s pomočjo katere se bo tranzicija izpeljala. V bivših komunističnih državah sta prevladovali dve strategiji: strategija hitre tranzicije ali t.i. šok terapija in strategija s postopnimi reformami (Otvoreni univerzitet, 2014).

Na samem začetku procesa tranzicije so se tako ekonomisti razdelili v dve smeri (Petković, 2006, str. 3–4):

- *Big bang teorija.* Večina ekonomistov je sprejela t.i. big bang teorijo, ki je sprva požela veliko pozornosti. Big bang teorija je bila poimenovana tudi kot »šok

terapija«, ker je zagovarjala hiter prehod v tržno gospodarstvo, in sicer je zajemala hitro liberalizacijo domačega trga in zunanje trgovine, makroekonomsko stabilizacijo, privatizacijo, konvertibilnost valute, spremembo sistema socialne varnosti ter kreiranje in postavitve zakonskega okvirja za odvijanje tržne aktivnosti.

- *Gradualizem*. Drugo usmeritev so predstavljali ekonomisti, ki so zagovarjali postopen prehod v tržno gospodarstvo in so se imenovali gradualisti. Hitri reformatorji so bili mnjenja, da »prepada ne moreš preskočiti v dveh korakih« in so se bali, če se ne bo privatiziralo hitro, ne bo nastala dovolj velika skupina ljudi s pridobljenim interesom za kapitalizem in bi zaradi tega lahko prišlo do vračanja v komunizem. Gradualisti so bili drugega mnjenja, skrbelo jih je, da bi se prehitre reforme lahko izkazale kot katastrofa, ekonomsko zgrešene poteze pa bi se pomešale s politično korupcijo, kar bi odprlo pot močnim reakcijam, tako levice kot desnice. Gradualisti so verjeli, da bi za izvajanje tranzicije v tržno gospodarstvo bilo boljše, da le ta poteka v razumnem času in po nekem razumnem vrstnem redu.

Ameriški ekonomist Sachs (2012), ki je zagovarjal hitre reforme, je trdil, da je šok terapija mehanizem za najhitrejšo premostitev prepada med zaostalimi socialističnimi gospodarstvi in razvitimi kapitalističnimi gospodarstvi. Lahko bi se reklo, da so to strategijo bivšim socialističnim državam v Evropi ponudile ZDA. Po tem modelu bi morale države v tranziciji v čim krajšem roku odpraviti vse ovire v smislu trgovine in investicij ne glede na socialne pogoje in njihove kapacitete prilagajanja, vendar takšna strategija ni imela dobrih poledic za države, v katerih je bila izpeljana, zato je EU za Vzhodnoevropske države predlagala strategijo s postopnimi reformami.

Petindvajset let po začetku tranzicije lahko rečemo, da so gradualisti pravzaprav imeli prav, saj je večina držav, ki so sprejele šok terapijo, zabeležila drastičen padec proizvodnje in veliko rast brezposelnosti in neenakosti. Gradualisti ne samo da so predvideli zgrešenost šok terapije, ampak so tudi skicirali razloge, zakaj ne deluje dobro. Edina napaka pri napovedi gradualistov je bila ta, da so podcenili velikost katastrofe, ki je nastala (Petković, 2006, str. 4).

V zadnjih dvajsetih letih se je geopolitični zemljevid Srednje in Vzhodne Evrope dramatično spremenil. Razpadla je Sovjetska zveza, padel je berlinski zid, propadla so centralno planska gospodarstva in nastale so nove neodvisne države. Ti dogodki so imeli velik vpliv na celotno regijo Srednje in Vzhodne Evrope in nakazali zlom socialističnega družbenega sistema. Tranzicija tako predstavlja procese, ki so se razvijali že nekaj časa in so čakali na svoj začetek. Začetek procesa tranzicije se ne omejuje zgolj na ozemlje Evrope in obdobje poznih osemdesetih in zgodnjih devetdesetih let, temveč procesi tranzicije trajajo še sedaj na vseh kontinentih sveta. Danes je proces tranzicije viden tudi v mnogih državah Azije in Afrike.

Ker v magistrskem delu proučujem korupcijo in njen vpliv na gospodarstvo v državah v tranziciji, je pomembno izpostaviti predpostavko, da imajo države, ki so nekoč imele enak družbeni sistem, sedaj verjetno podobne težave. Lahko rečemo, da je korupcija dediščina komunizma, saj so komunistični sistemi uporabljali korupcijo kot sredstvo za utrjevanje oblasti. Gradili so takšne gospodarske sisteme, kjer sta bili korupcija na visokih položajih in poneverba normi obnašanja (Open Society Institute, 2002). Takšna preteklost nikakor ni mogla služiti vzpostavitvi dobro delujočih demokracij in kultur, ki bi korupcijo obsojale, zato lahko sklepamo, da je pojav korupcije v državah deloma posledica preteklosti in deloma posledica procesa tranzicije, ki bo podrobneje obravnavan v nadaljevanju.

3.3 Razvoj tranzicijskih držav

3.3.1 Proces gospodarskega razvoja skozi tranzicijo

Termin »države v tranziciji« običajno zajema države Srednje in Vzhodne Evrope ter bivše države Sovjetske zveze, vendar obstajajo tudi države zunaj Evrope, ki prehajajo iz centralnega v tržno delovanje, takšna država je npr. Kitajska. Začetke procesa tranzicije je možno najti tudi v strogo kontroliranih azijskih gospodarstvih, postdiktatorskih državah Latinske Amerike ter celo v nekaterih ekonomsko nerazvitih državah Afrike.

Proces tranzicije bivših socialističnih držav je enkratni zgodovinski dogodek. Analizo tega procesa, ki je kompleksen in večdimenzionalen, otežuje dejstvo, da proces še vedno poteka. Na ekonomskem področju je v prvem desetletju zabeležen močen padec ekonomske aktivnosti, ki se je skoraj v vseh državah zaustavil, nekatere države pa so celo ustvarile rast. Vse tranzicijske države so začele s postavitvijo institucij, ki bi morale zagotoviti delovanje tržnega gospodarstva, ter znatno liberalizirale cene in zunanjo trgovino, kakor tudi v različnem obsegu prestrukturirale in privatizirale gospodarstva (Mervar, 2002).

Zadnje desetletje drugega tisočletja je zaznamovalo kar nekaj velikih dogodkov svetovnih razsežnosti (Jakšič & Bomeštar, 2011):

- Evropska gospodarska skupnost je prerasla v Evropsko unijo s skupno valuto,
- razpadle so tri velike evropske federalne države (SSSR, SFR Jugoslavija, Češkoslovaška),
- rušenje Berlinskega zidu,
- združenje Nemčije,
- tranzicija političnih in ekonomskih sistemov bivših socialističnih držav Srednje, Vzhodne in Jugovzhodne Evrope v države, ki temeljijo na parlamentarni demokraciji, privatnemu lastništvu, kapitalskem odnosu in tržni konkurenci.

Države v tranziciji so v devetdesetih letih odprle svoja vrata tujim neposrednim investicijam in izkoristile izjemne ugodnosti, ki so veljale na svetovnem trgu. Hitra rast proizvodnje v državah Zahodne Evrope je v začetku devetdesetih let na svetovnem trgu ustvarila povečano povpraševanje po surovinah, polproizvodih in nekaterih investicijskih dobrinah. Se pravi, povpraševanje po ravno tistih dobrinah, s katerimi razpolagajo Vzhodnoevropske države. Ekspanzija izvoza teh držav je prispevala k njihovi rasti. Imele so finančno podporo mednarodnih finančnih organizacij, držav EU in drugih razvitih držav ter kratkoročno finančno pomoč iz zasebnih virov (Cvetković, 2006).

V strokovni literaturi se leto 1989 šteje kot leto začetka procesa tranzicije gospodarskih sistemov v takratnih socialističnih državah na vzhodu in jugovzhodu Evrope, ki je v prvi vrsti bil usmerjen k povečanju učinkovitosti planskih oblik gospodarjenja in njihovi transformaciji v tržno gospodarstvo. V istem času se je začel proces tranzicije v bivši Jugoslaviji. Predvidevalo se je, da bo tranzicija s takšnimi radikalnimi spremembami v političnem in ekonomskem sistemu povzročila velike, todačasne negativne ekonomske učinke, skozi začasno stagnacijo ali padec gospodarskih aktivnosti, z zgubljanjem delovnih mest in motnjami na socialnem področju. V začetku se je napovedovalo, da ta proces ne bi smel trajati več kot pet let, odvisno od začetnega stanja gospodarstva, uresničenega dogovora o izbranem modelu tranzicije in že pridobljenih izkušenj o tržni konkurenci. Zelo hitro se je izkazalo, da bo čas tranzicije znatno daljši in da bodo pričakovane izgube znatno večje od načrtovanih (Jakšić & Bomeštar, 2011).

Slovenija, ki je bila na začetku procesa tranzicije razglašena kot absolutni favorit s potencialno najkrajšim časom čakanja za vstop v EU, je med državami naslednicami bivše SFRJ v evropskih integracijah v resnici bila najuspešnejša. Prav tako je bila najuspešnejša med desetimi novo sprejetimi članicami EU27. Medtem ko je na območju bivše Jugoslavije trajala vojna in mednarodna izolacija, je pet srednjeevropskih držav, med katerimi je bila Slovenija in tri baltske bivše Sovjetske republike, že prebrodilo najtežje obdobje tranzicije. Vseh pet srednjeevropskih držav je stagnacijo ali padec ekonomskih aktivnosti že prebrodilo v obdobju do leta 1995 in krenilo po poti rasti in pred sprejemom v EU doseglo in preseгло raven bruto domačega proizvoda iz leta začetka tranzicije. Pet ostalih držav na območju bivše Jugoslavije ni imelo možnosti nadaljevati tranzicijo pod miroljubnimi in normalnimi pogoji, zato so danes v zaostanku desetih do dvajsetih let (Jakšić & Bomeštar, 2011).

Za države Srednje in Vzhodne Evrope, baltiške države in Skupnost neodvisnih držav je bilo prvih deset let tranzicije zelo turbulentnih. Velikost in hitrost ekonomskih sprememb sta pri določenih državah bili izjemni, medtem ko so ostale države doživele spremembe bolj postopoma. Stopnje rasti so bile v določenih državah vredne občudovanja, v drugih pa zelo nerazveseljive. Gospodarska rast je v nekaterih državah ostala stabilna kar pol desetletja, nekatere države so izkusile kar nekaj let nazadovanja pri gospodarski rasti, nekatere pa so začele beležiti prvo leto gospodarskega okrevanja (EBRD, 1999, str. 57).

Mnoga spoznanja prvih desetih let tranzicije izhajajo iz proučevanja značilnih razlik pri makroekonomskih dosežkih med državami. Začetna stanja so se zelo razlikovala med državami v regiji. Gospodarstva v tranziciji so podedovala različne stopnje strukturnih in makroekonomskih neskladij in se v različnem obsegu vključevala v svetovni trg. Nekatere države so konec osemdesetih let predstavile omejene tržne reforme, se pravi dolgo časa pred padcem komunizma, medtem ko so se druge zelo dolgo strogo držale centralnega planiranja. Obstajala je zelo velika razlika v zavzetosti vlad za stabilizacijske programe in strukturne reforme. Posledica teh razlik se je pokazala v ogromni razliki makroekonomskih rezultatov med državami (EBRD, 1999, str. 57).

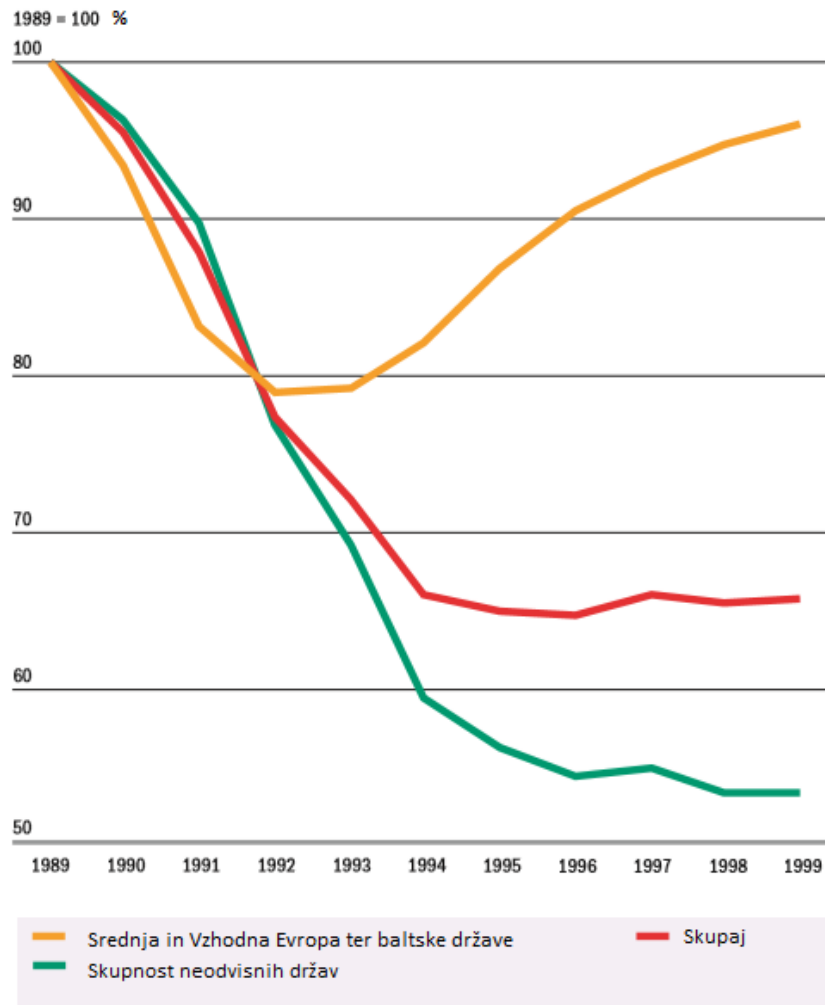
V zgodnjih letih tranzicije so se vse države soočile z naglo inflacijo in zmanjšanjem proizvodnje zaradi prepletanja naslednjih dejavnikov (EBRD, 1999, str. 57):

- monetarnega odstopanja od centralnega plana,
- zmanjšanja stare predvidene davčne osnove,
- težav pri uveljavljanju monetarnega in davčnega nadzora ob novih gospodarskih okoliščinah in
- neorganiziranosti zaradi kolapsa rigidnega sistema.

Kljub temu so nekatere države vzpostavile monetarni in davčni nadzor hitreje in učinkoviteje kot druge. Te razlike se odražajo v neskladju makroekonomskih dosežkov med njimi. Makroekonomska dejstva za prvo desetletje tranzicije se opirajo na začetno stanje tranzicijske recesije, čas in moč okrevanja ter pogostost preobratov. Ti trendi se odražajo v proizvodnji, zaposlovanju, inflaciji, davčnem in zunanjem razvoju (EBRD, 1999, str. 57).

Vse države so v zgodnjih letih tranzicije dve leti zapored beležile padec bruto domačega proizvoda. Kljub temu da je bil zabeležen padec v celotni regiji, obstaja opazna razlika med državami Srednje in Vzhodne Evrope ter Skupnostjo neodvisnih držav, kot kaže Slika 3. Države Srednje in Vzhodne Evrope imajo U-obliko krivulje, minimalna točka je dosežena med letoma 1992 in 1993. Skupnost neodvisnih držav pa še dalje beleži padec do leta 1997, kjer pride do blažjega zvišanja. Po letu 1994 se krivulja prelomi tako, da dobi L-obliko. Če želimo značilnosti za celotno regijo, je potrebno opazovati skupno krivuljo. Pomembno je poudariti, da skupna krivulja zakriva pomembne razlike, npr. nagle rasti v nekaterih državah Skupnosti neodvisnih držav, kot sta Kavkaz in Kirgizistan ter nekatera nazadovanja v rasti pri državah Srednje in Vzhodne Evrope, kot sta Bolgarija in Romunija (EBRD, 1999, str. 58).

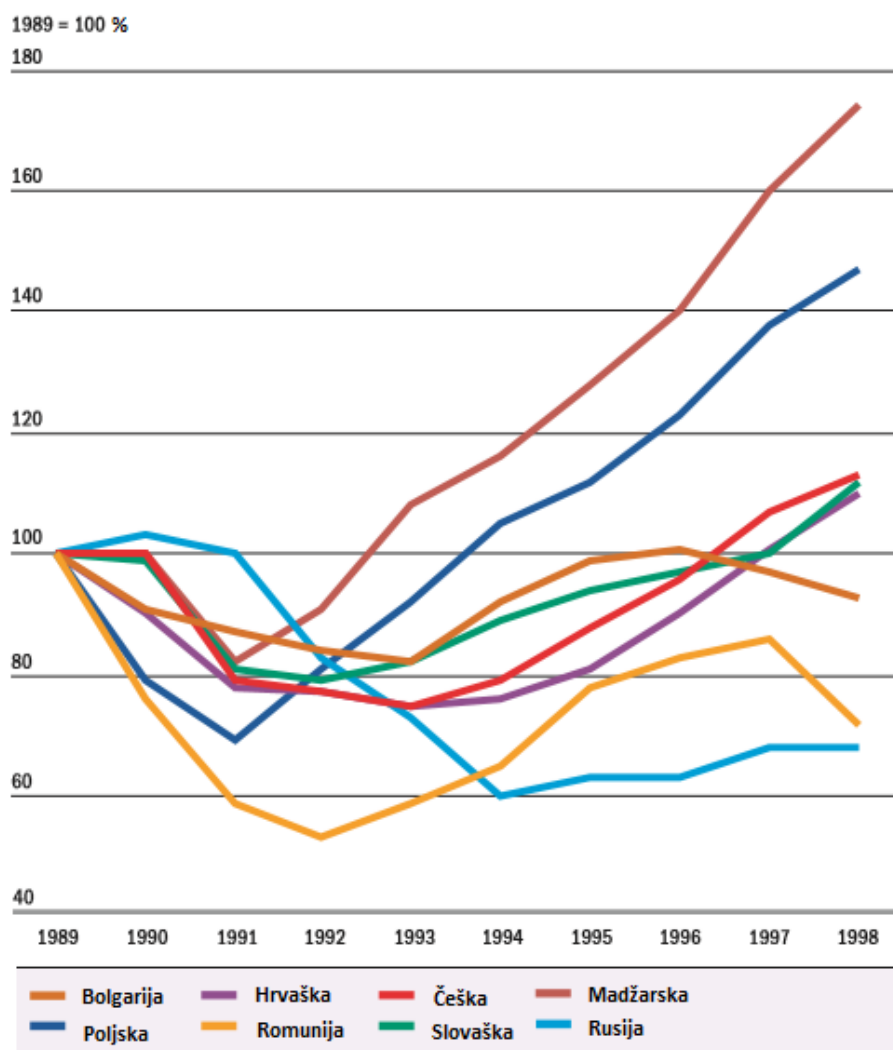
Slika 3: Indeks realnega bruto domačega proizvoda za izbrane skupine držav

Vir: EBRD, Transition Report 1999, str. 58, slika 3.1.

Padcu proizvodnje je sledil padec zaposlenosti in deleža delovne sile, močno se je povišala brezposelnost, produktivnost in investicije so se znižale. V večini držav je prišlo do preobrata, saj se je produktivnost po dveh do treh letih začela povečevati zaradi zmanjševanja delovne sile iz predhodnih let. Razvite države so vstopile v fazo hitre rasti produktivnosti na podlagi inovativnosti proizvodov, svežega kapitala, napredne tehnologije in modernih vodstvenih metod. Večina srednjeevropskih držav ima zato vzorec J-krivulje za produktivnost dela, še posebej naglo povišanje produktivnosti dela beležita Madžarska in Poljska, medtem ko je produktivnost dela od leta 1990 do leta 1994 v Rusiji padla za 40 % in od takrat ostala nekje na isti stopnji (EBRD, 1999, str. 58). Trend gibanja produktivnosti dela v proizvodnji za izbrane tranzicijske države kaže Slika 4.

Slika 4: Gibanje produktivnosti dela v proizvodnji za izbrane države

Vir: EBRD, Transition Report 1999, str. 58, slika 3.2.

V povezavi s padcem produktivnosti se je v zgodnjih letih tranzicije pojavil močan padec realnih plač, kasneje pa so se začeli kazati različni trendi gibanja plač in produktivnosti v državah v regiji. V državah Srednje in Vzhodne Evrope so realne plače rasle od okrevanja proizvodnje dalje, ki je bilo v letu 1993. Na Hrvaškem in v baltiških državah je rast realnih plač močno preseгла rast produktivnosti. Bolj skromna rast realnih plač je bila malo dlje na vzhodu v Bolgariji, Romuniji, Rusiji in Ukrajini (EBRD, 1999, str. 59).

Kljub težavam pri primerjavi statističnih podatkov o brezposelnosti v regiji je zmanjšanje zaposlenosti v skoraj vseh državah kazalo na to, da je brezposelnost v državah v tranziciji razširjena. Na začetku se je pričakovalo, da bo zaradi visoke brezposelnosti prišlo do selitve delovne sile iz javnega v zasebni sektor, a do tega ni prišlo. Velik delež tistih, ki so ostali brez zaposlitve, se je raje umaknil iz trga dela, namesto da bi se zaposlil v zasebnem sektorju.

Za mnogo ljudi, ki je postalo brezposelno, je posledično obstajala zelo majhna verjetnost, da bi se kdaj vrnili na delo (EBRD, 1999, str. 59).

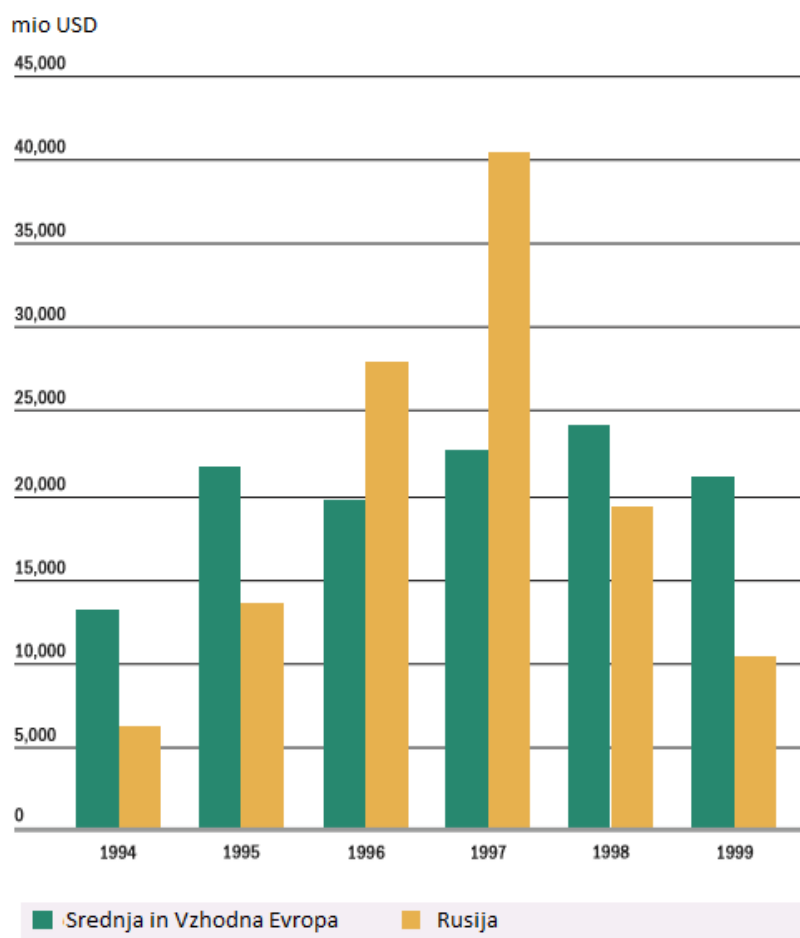
Čeprav je bilo znano, da so bili inflacijski pritiski zatirani pod starim režimom, je kasnejša velikost rasti cen, nad 1000 % letno v vseh državah iz Skupnosti neodvisnih držav, mnoge presenetila. V večini držav je bil začetni skok inflacije kombinacija liberalizacije cen na eni strani, in velikega fiskalnega ali kvazi-fiskalnega primanjkljaja na drugi strani, ki je nastal predvsem zaradi padca davčne osnove. Pomanjkanje drugih virov financiranja je pripeljalo do proračunskega primanjkljaja in nadaljevanja nagle inflacije. Do leta 1995 se je inflacija v regiji občutno znižala. Enomestne ravni inflacije je konec leta beležilo šest Srednje-Vzhodnih evropskih držav (Albanija, Hrvaška, Češka, Makedonija, Slovaška, Slovenija). Do izboljšanja pri inflaciji je v letu 1995 prav tako prišlo v Skupnosti neodvisnih držav, ki so v prihodnjem letu beležile dvomestno inflacijo (EBRD, 1999).

Medtem ko je začetna dezinflacija predstavljala izreden dosežek, so bili temelji za trajno makroekonomsko stabilnost v večini držav zelo šibki. V številnih državah so se visoke stopnje inflacije znižale z uradnim in tržnim financiranjem velikega fiskalnega primanjkljaja. V drugih državah pa je relativno visoka inflacija še vedno bila prisotna zaradi zatekanj k neposrednemu bančnemu kreditiranju in akumulaciji kvazi-fiskalnega primanjkljaja v bančnem sektorju. Šibki temelji in močni zunanji pritiski krize v vzhodni Aziji in Rusiji so pripeljali do nazadovanja nekaterih držav iz Skupnosti neodvisnih držav, kjer se je inflacija v letu 1998 več kot podvojila (EBRD, 1999).

Po makroekonomski stabilizaciji so gospodarstva v tranziciji pridobila pomemben dostop do kapitalskih trgov. Pred letom 1994 so se pomembni kapitalski tokovi pojavili v le nekaj državah Srednje in Vzhodne Evrope, predvsem na Madžarskem in na Češkem. Kljub začetni zadržanosti so se kapitalski tokovi v naslednjih letih hitro povečali (EBRD, 1999, str. 61).

Slika 5 kaže kapitalne tokove za šest največjih držav Srednje in Vzhodne Evrope (Bolgarija, Češka, Madžarska, Poljska, Romunija in Slovaška) in Rusijo ter prikazuje povečanje skupnih kapitalskih tokov iz približno 20 milijard USD v letu 1994 na več kot 60 milijard USD v letu 1997, ki pa so se znižali na 43 milijard USD v letu 1998. V letu 1997 je dve tretjini kapitalskih tokov predstavljala Rusija zaradi napihovanja premoženjskega balona, nato so se v letu 1998 kapitalski tokovi v Rusiji zmanjšali za več kot polovico in nadaljevali z zmanjšanjem v letu 1999 (EBRD, 1999, str. 61).

Slika 5: Skupni kapitalni tokovi za izbrane države v obdobju od leta 1994 do leta 1999

Vir: EBRD, *Transition Report 1999*, str. 60, slika 3.5.

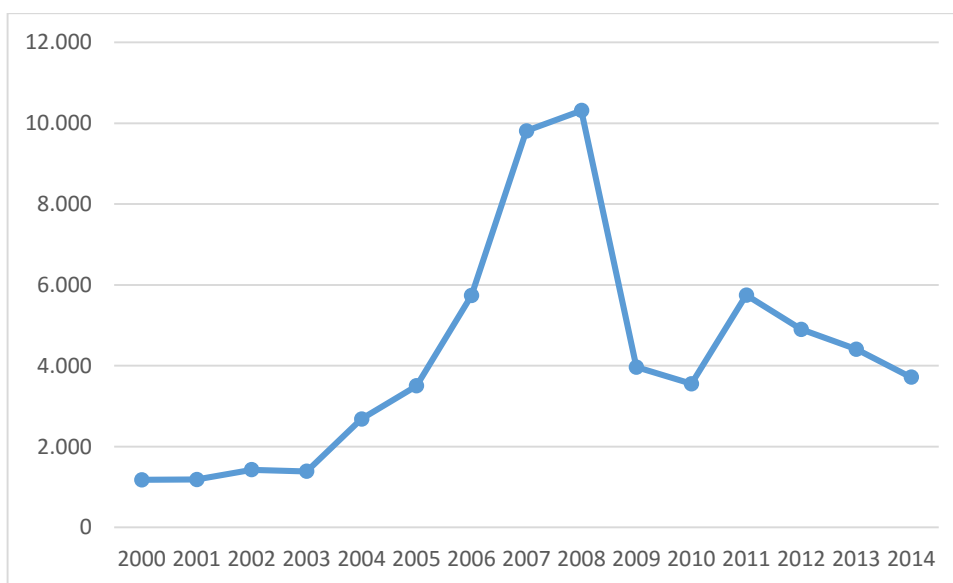
Tuje neposredne investicije so bile izjemnega pomena za države v tranziciji in so bile predvsem usmerjene tistim državam, ki so bile močno zavzete za reforme. V državah Srednje in Vzhodne Evrope je zabeleženo štirikratno povečanje od leta 1993 do leta 1998, iz 4 milijard USD na 16 milijard USD. V primerjavi z drugimi razvijajočimi trgi je bila regija zelo uspešna in privlačna za tuje neposredne investicije. V Skupnosti neodvisnih držav so tuje neposredne investicije dosegle vrh leta 1997 predvsem s spodbudo kapitalskih naložb v Rusiji. Zaradi krize v Rusiji v letu 1998 so se skupne tuje neposredne investicije v Skupnosti neodvisnih držav znižale za tretjino, in sicer na nekaj več kot 5 milijard USD, saj so strateški investitorji močno razlikovali med državami, ki zagotavljajo prave dolgoročne investicijske priložnosti, in državami, kjer je investicijska klima še vedno nestabilna in nepredvidljiva (EBRD, 1999, str. 61).

Obdobje od leta 1995 do leta 2001 je zaznamovano z velikim pritokom tujih neposrednih investicij in pomembnimi vlaganji transnacionalnih podjetij, kot so Renault, Bayer, Henkel, Siemens, Semperit in drugi. Najpomembnejši investitorji v regiji so bili proizvajalci

avtomobilov. Madžarska, Češka, Poljska in Slovaška prednjačijo v razvoju in prestrukturiranju zaradi povečanega izvoza. Največji izvozniki so bila podjetja, v katera so investirala transnacionalna podjetja in tako so tuji investitorji povečevali produktivnost v gospodarstvu. V Sloveniji je bilo več kot polovica tujih neposrednih investicij usmerjeno na proizvodnjo (avtomobilska, papirna industrija ter proizvodnja električnih strojev – Gorenje), zato so bile zabeležene visoke stopnje rasti izvoza (Cvetković, 2006).

Slika 6 kaže, da so se povprečne neto tuje neposredne investicije za 25 izbranih držav od leta 2000 do leta 2003 rahlo dvignile, medtem ko so po letu 2003 in vse do leta 2008 strmo naraščale. Tranzicijski trgi so bili v tem obdobju zelo privlačni za strateške investitorje, saj je večina držav speljala postopke tranzicije. Leta 2008 so kot posledica svetovne finančne krize začele padati tudi neto tuje neposredne investicije vse do leta 2010. Leta 2011 je prišlo do povečanja neto tujih investicij, nato so spet padale do leta 2014.

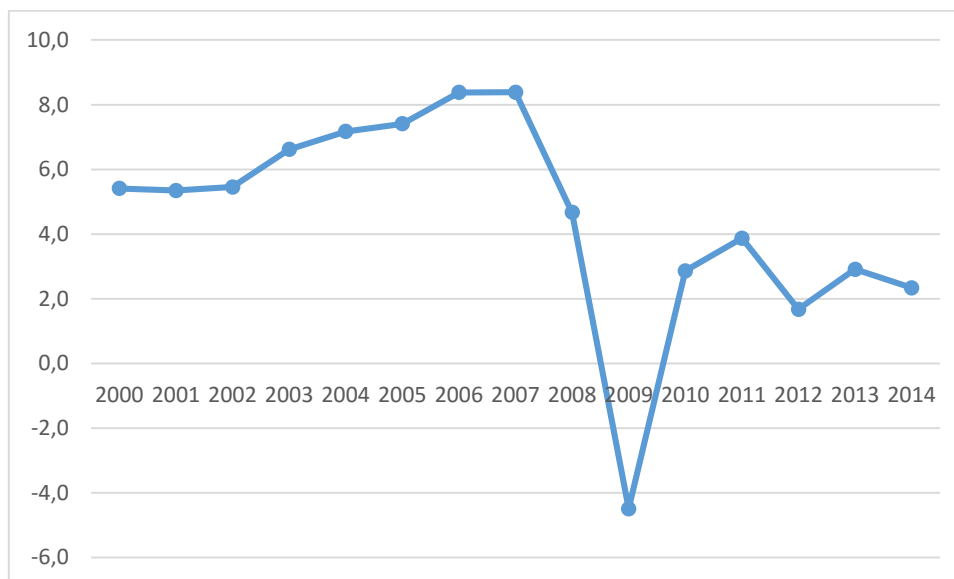
Slika 6: Povprečne neto tuje neposredne investicije za izbrane države v tranziciji od leta 2000 do leta 2014 (v mio USD)

Vir: World Bank, Foreign direct investment, net inflows, 2016; lastni izračuni.

Slika 7 prikazuje podoben trend za povprečno stopnjo gospodarske rasti za izbrane države v enakem obdobju. Gospodarska rast se zvišuje vse do leta 2007, v letu krize 2008 se povprečna gospodarska rast zniža za skoraj polovico. V letu 2009 pa je povprečna gospodarska rast že negativna. Po letu 2010 se gospodarska rast zvišuje in pade v letu 2012. Slika 7 prikazuje samo povprečno stopnjo gospodarske rasti za izbrane države, Priloga 1 pa vsebuje podatke o gospodarski rasti za posamezno državo od leta 2000 do leta 2014.

Slika 7: Povprečna stopnja gospodarske rasti za izbrane države v tranziciji od leta 2000 do leta 2014

Vir: World Bank, GDP growth (annual %), 2016; lastni izračuni.

Svetovno gospodarstvo se še vedno nahaja v fazi počasnega okrevanja od posledic finančno-gospodarske krize iz leta 2008. Razmerje moči v svetovnem gospodarstvu se je zaradi krize v marsičem spremenilo. Na pomembnosti pridobiva soodvisnost gospodarstev, zato se posledično povečuje tudi pomembnost tujih neposrednih investicij in strateških partnerstev. O vplivu tujih neposrednih investicij na gospodarstvo države obstajajo deljena mnenja. Na Inštitutu za strateške rešitve zagovarjajo stališče, da tuje neposredne investicije pozitivno vplivajo na gospodarstva v razvoju, kot tudi na gospodarstva v tranziciji. Tranzicijski procesi v državah Srednje in Jugovzhodne Evrope še vedno potekajo in tuje neposredne investicije so se pokazale kot eden izmed ključnih dejavnikov vzpostavitve uspešnega tržnega gospodarstva. Zaradi tega razvojne strategije teh držav temeljijo na aktivni promociji investicijskih priložnosti in privabljanju tujih investorjev (Inštitut za strateške rešitve, 2013).

3.3.2 Tranzicijske države danes

Evropska banka za obnovo in razvoj (v nadaljevanju EBRD – ang. »European Bank for Reconstruction and Development«), ki je bila ustanovljena leta 1991 z namenom olajšati prehod držav Vzhodne Evrope in bivše Sovjetske zveze v tržna gospodarstva skozi trajnostni razvoj, redno objavlja tranzicijska poročila, v katerih predstavlja izsledke proučevanj napredka procesa tranzicije. Zadnje poročilo Transition Report 2015–2016, ki vsebuje štiri glavna poglavja, se nanaša predvsem na finančno prestrukturiranje. Skoraj desetletje je minilo od takrat, ko je poročilo podrobno obravnavalo finančni sektor držav EBRD regije,

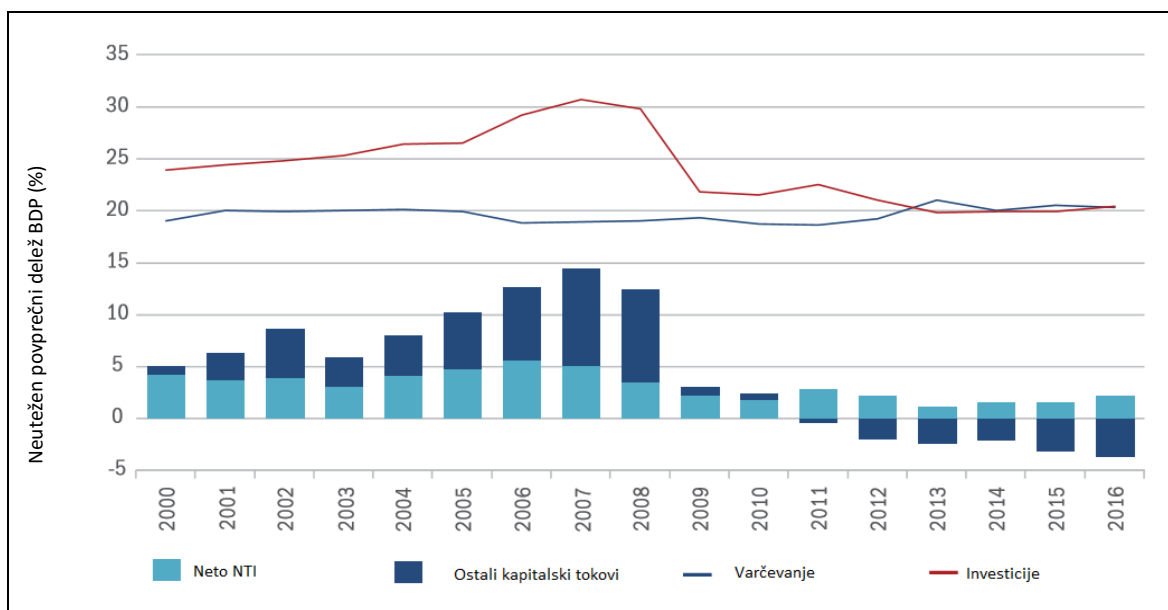
medtem pa je finančni sistem doživel velike spremembe, ki še niso bile nikjer tako korenite kot prav v državah, v katere EBRD investira. Leta 2006 je bila gospodarska rast v regiji več kot 6 % oziroma nekaj odstotnih točk višja kot v evroobmočju, zato je regija veljala za eno najbolj rastočih na svetu. Močna gospodarska rast je bila podprta z velikimi pritoki neposrednih tujih investicij in hitro rastjo domačega kreditiranja (EBRD, 2015).

Poročilo iz leta 2006 je spodbudno napovedovalo nadaljevanje hitrih gospodarskih in institucionalnih reform, hkrati pa opozarjalo, da v krizi lahko pride do umika mednarodnega kapitala in da se ljudje ne zavedajo, da so neposredne tuje investicije, ki podpirajo rast, zelo nestalne. Po dveh letih so se slednje napovedi uresničile. Zaradi globalne finančne krize in poznejše krize zadolževanja evroobmočja so se kapitalski pritoki iz ustaljenih evropskih virov občutno znižali. Finančni svet je preстал korenite spremembe, tako globalno kot tudi v državah, kjer EBRD deluje (EBRD, 2015).

Glede na poročilo za leto 2015 se je gospodarska rast v regiji gibala okoli ničle. Raven prihodkov v regiji je težko dosegala raven prihodkov razvitih držav v obdobju po krizi. Rusko gospodarstvo, ki je v obdobju pred krizo 2008/09 hitro rastlo, je izkusilo velik padec gospodarske rasti. Mednarodni kapitalski tokovi in neposredne tuje investicije so se zmanjšale, rast kreditiranja je bila zelo nizka, ali celo negativna v določenih državah. Poleg tega je proces reform v državah v regiji začel ugašati. V letu 2015 se je rast skorajda čisto ustavila, za leto 2016 pa se napoveduje rahlo okrevanje (EBRD, 2015).

Sliki 8 in 9, ki sledita v nadaljevanju, prikazujeta gibanje povprečnega deleža neto neposrednih tujih investicij, ostalih kapitalskih tokov, varčevanja in investicij v BDP, v obdobju od leta 2000 do leta 2015 z napovedjo za leto 2016. Slika 8 prikazuje podatke za nove članice EU (Bolgarija, Hrvaška, Estonija, Madžarska, Latvija, Litva, Poljska, Romunija, Slovaška in Slovenija).

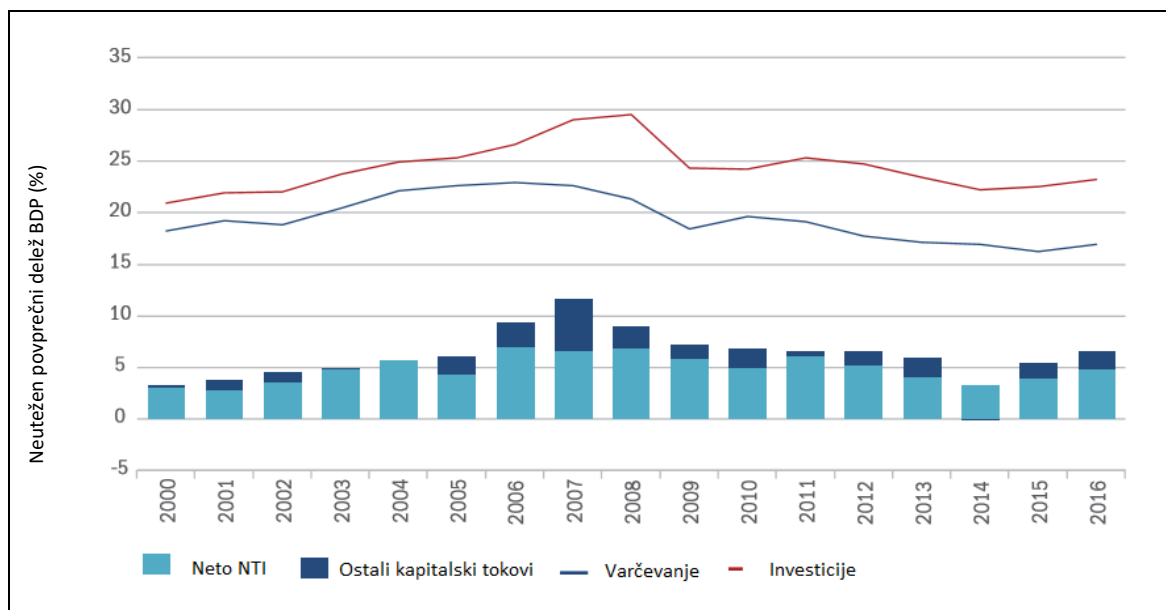
Slika 8: Varčevanje, investicije in kapitalski tokovi v odstotku BDP v novih EU članicah

Vir: EBRD, Transition Report 2015–16, str. 12, slika 1.1.

Slika 9 prikazuje podatke za ostale države EBRD regije. Kot sem že omenila, je bil finančni sektor v letu 2006 oziroma pred finančno krizo v razcvetu, gospodarstva so beležila močno gospodarsko rast in prihodki so se približevali tistim, ki so jih dosegala razvita gospodarstva v EU. Mednarodni kapitalski tokovi v obliki neposrednih tujih investicij so namreč imeli ključno vlogo pri spodbujanju rasti po letu 2000. Pritoki neposrednih tujih investicij in ostali pritoki kapitala so evropskim hitro rastočim trgov omogočili vzdrževati sorazmerno visoko raven investicij glede na domače varčevanje. Visoka raven investicij pa je spodbujala rast. Večina pritokov kapitala je prišlo iz držav evroobmočja, med katerimi so Avstrija, Nemčija in Italija (EBRD, 2015).

Slika 9: Varčevanje, investicije in kapitalski tokovi v odstotku BDP v ostalih državah EBRD regije

Vir: EBRD, Transition Report 2015-16, str. 12, slika 1.1.

Po nastopu finančne krize je prišlo do naglega zmanjšanja neposrednih tujih investicij, kar je razvidno iz Slike 8 in Slike 9. Iz navedenega lahko sklepamo, da je finančna kriza občutno vplivala na raven neto tujih investicij v obravnavanih državah, le-te pa so izjemnega pomena za gospodarsko rast. Glede na to, da sem pri proučevanju posledic korupcije že omenila, da korupcija negativno vpliva na neto tuje investicije in posledično tudi na gospodarsko rast, je potrebno poudariti, da imamo zdaj dva učinka tako korupcijo kot finančno krizo, ki se prepletata. Iz tega vidika bi bila zelo zanimiva raziskava, s katero bi se poskušalo ugotoviti oziroma razmejiti, v kolikšni meri je na padec investicij vplivala finančna kriza in v kolikšni korupcija.

V času pred finančno krizo je prevladoval kreditni »boom«, regija je bila v razcvetu investicij in gospodarske rasti, kar je pripeljalo do velikega oziroma vedno bolj naraščajočega neravnovesja pri financiranju z mednarodnimi kapitalskimi tokovi. S krizo je prišlo do nagle prilagoditve, in sicer so se mednarodni kapitalski tokovi drastično znižali, mednarodne banke pa so umaknile svoja sredstva iz regije. Prilagoditev je bila uspešna z vidika približevanja ravni domačih investicij z ravni domačega varčevanja, kar se lepo vidi na Sliki 9. Po nekaj letih upadanja investiranja ima (v primerjavi z ostalimi razvijajočimi trgi s podobnimi lastnostmi) regija precejšnje finančne potrebe, in sicer v višini dodatnih 75 mrd dolarjev na leto (EBRD, 2015).

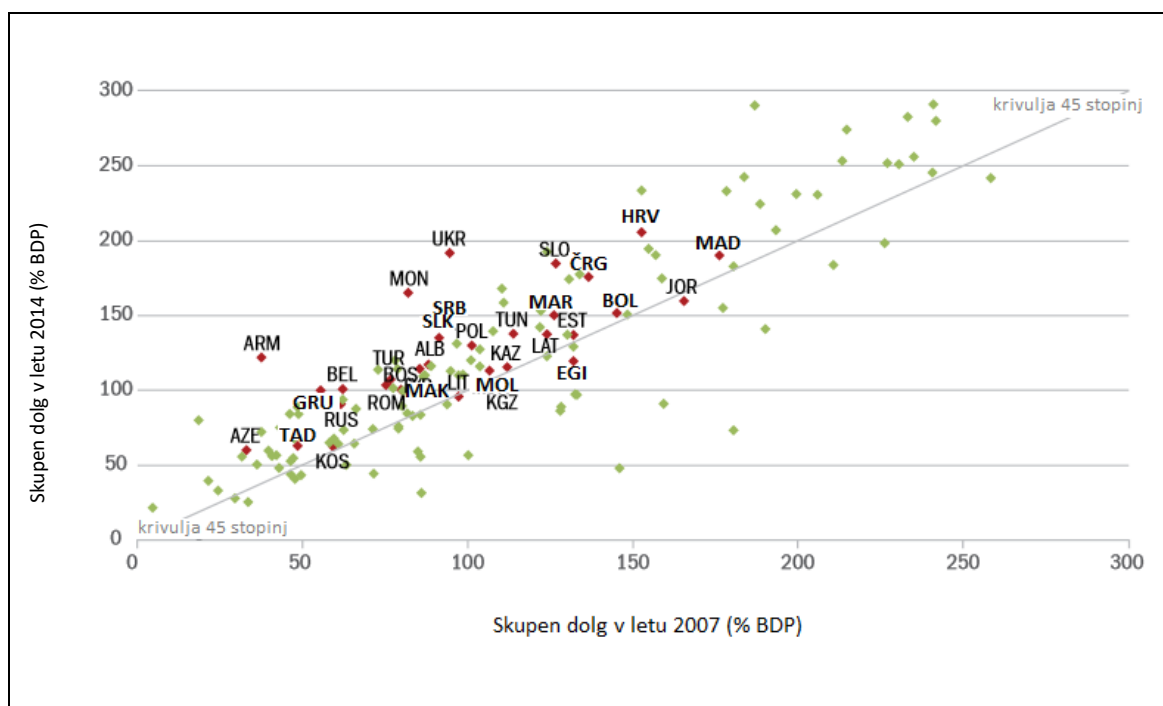
Kljub zniževanju investicij in kreditnemu krču, s katerim so se soočila podjetja, je skupna zadolženost (merjena kot vsota javnega in zasebnega dolga, notranjega in zunanjega) še

naprej naraščala po isti stopnji kot pred krizo. Zadolženost se je povečala za 25 odstotnih točk BDP od leta 2007 in leta 2014 dosegla 123 % BDP, kar se kaže kot:

- znatno slabljenje rasti nominalnega BDP-ja,
- velik odstotek dolga, izraženega v tuji valuti,
- znatno povečanje javnega dolga z namenom spodbuditi gospodarstvo po krizi in
- velik delež slabih kreditov, ki bremenijo bančne bilance (EBRD, 2015).

Iz Slike 10 je razvidno, da se je raven zadolženosti najbolj povečala v Armeniji, Mongoliji, Ukrajini in Sloveniji, se pravi v državah, ki so na Sliki 10 najbolj oddaljene od diagonale. Najbolj zadolžene države pa so Madžarska, Hrvaška in Jordanija. Ciper in Grčija nista prikazana. Skupen dolg vključuje javni dolg, notranji zasebni dolg in zunanji dolg nefinančnih podjetij.

Slika 10: Dolg v letu 2007 in letu 2014 kot % BDP

Vir: EBRD, *Transition Report 2015–16*, str. 16, slika 1.5.

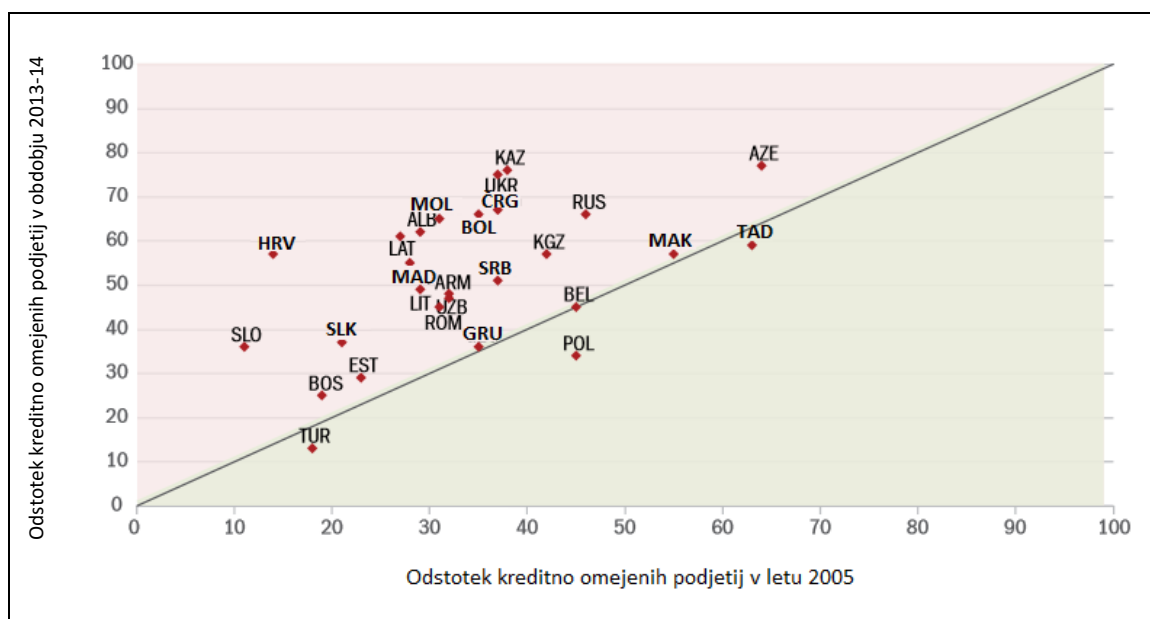
Države na Sliki 10 in Sliki 11 so označene s kraticami, in sicer Albanija – ALB, Armenija – ARM, Azerbajdžan – AZE, Belorusija – BEL, Bolgarija – BOL, Bosna in Hercegovina – BOS, Črna Gora – ČRG, Egipt – EGI, Estonija – EST, Hrvaška – HRV, Jordanija – JOR, Kazahstan – KAZ, Kosovo – KOS, Kirgizistan – KGZ, Latvija – LAT, Litva – LIT, Madžarska – MAD, Makedonija – MAK, Maroko – MAR, Moldavija – MOL, Mongolija – MON, Poljska – POL, Romunija – ROM, Rusija – RUS, Srbija – SRB, Slovaška – SLK,

Slovenija – SLO, Tadžikistan – TAD, Tunizija – TUN, Turčija – TUR, Ukrajina – UKR, Uzbekistan – UZB.

Mala podjetja v tranziciji imajo zadnja leta težave pri najemanju kreditov, saj jim le ti niso dostopni. Pogoji kreditiranja so se v času finančne krize zelo zaostri in se do danes niso bistveno izboljšali. Razloge za to je moč iskati v strukturnih prilagoditvah bančnih sistemov, ki se več ne zanašajo na mednarodno in masovno financiranje.

Slika 11 kaže, da v zadnjih desetih letih samo tri države beležijo napredek podjetij pri dostopanju do kreditov in te so Turčija, Poljska in Tadžikistan. Zelo majhna skupina držav skorajda ne beleži nikakršnih razlik (Gruzija, Belorusija in Makedonija). Slika 11 kaže, da je prišlo do različnih povečanj pri državah, ki so sicer v letu 2005 imele podoben odstotek. Če vzamemo za primer Gruzijo (35 % v letu 2005), Bolgarijo (35 % v letu 2005) in Kazahstan (38 % v letu 2005). V obdobju 2013–14 je v Gruziji situacija ostala nespremenjena, v Bolgariji je odstotek narasel na 66 %, v Kazahstanu pa se je več kot podvojil.

Slika 11: Spremembe v odstotku kreditno omejenih podjetij pred in po krizi

Vir: EBRD, *Transition Report 2015–16*, str. 33, slika 2.6.

Države, v katerih EBRD investira, gredo skozi izjemen proces korenitih ekonomskih sprememb in strukturnih reform, zato se je EBRD v sodelovanju s Svetovno banko v raziskavi, ki se je začela 2006, posvetila proučevanju, kako ljudje v tej regiji doživljajo tranzicijske procese in na kakšen način so te spremembe vplivale in oblikovale njihova življenja. Objavljeni sta bil že dve raziskavi (Life in Transition Survey – LITS), ki analizirata

življenje v tranziciji, ena v letu 2006 in druga v letu 2010. Tretja raziskava je v pripravi in bo objavljena jeseni 2016.

Rezultati raziskav Life in Transition Survey I in II so pripeljali do petih ključnih ugotovitev (EBRD, 2006 in 2010):

- *Razkorak v stopnji sreče med Vzhodom in Zahodom je čedalje večji.*
Ljudje v državah v tranziciji so še vedno nezadovoljni s svojim današnjim življenjem. Njihovo zadovoljstvo z življenjem je prav tako nizko v primerjavi z državami, ki niso v tranziciji in imajo podobne prihodke. Raziskava iz leta 2010, ki je bila narejena zaradi proučevanja posledic globalne finančne krize, kaže, da je na Zahodu 70 % gospodinjstev zadovoljnih s svojim življenjem, medtem ko ta odstotek v državah v tranziciji znaša le 40 %. Odpravljanje razlik v stopnji sreče med Vzhodom in Zahodom skozi kontinuirano gospodarsko rast in večjo makroekonomsko stabilnost je izjemnega pomena, saj nezadovoljstvo z življenjem spodkopava podporo državljanov za reformo trga, razvoj zasebnega sektorja in demokratične politike.
- *Slabo izpeljani postopki privatizacije vplivajo na stališča in podporo državljanov na poti do tržnega gospodarstva.*
Skoraj polovica prebivalcev v širši regiji tranzicije meni, da bi bilo treba zasebna podjetja ponovno nacionalizirati in pustiti »v rokah države« ali pa jih privatizirati z znatno bolj transparentnimi postopki. Neuspeh privatizacije se pogostokrat pripisuje nadzoru političnih procesov, ki so ga izvajale interesne skupine, nasprotujoče reformam, saj bi spremembe načele njihove pozicije. Rezultat tega se kaže v tem, da družbe, v katerih posamezniki ne vidijo nikakršne ekonomske koristi od prehoda na sistem z večjim privatnim lastništvom, postajajo vse bolj politično polarizirane. Večja transparentnost pri privatizaciji kakor tudi vlaganja v človeški kapital, ki bi zagotovila, da imajo posamezniki korist od privatne ekonomske aktivnosti, sta vitalna elementa za napredovanje nadaljnjih reform.
- *Gospodinjstva v tranzicijskih državah so utrpela večje posledice finančne krize.*
Anketa iz leta 2010 je razkrila, da so gospodinjstva v državah v tranziciji utrpela veliko večje izgube delovnih mest in znižanj plač glede na gospodinjstva na Zahodu. V enem od petih gospodinjstev je vsaj ena oseba izgubila službo, a skoraj pri polovici vseh gospodinjstev so v času krize prihodki padli. Kriza je pripeljala do večjega padca vseh vrst potrošnje, predvsem pa tudi tiste osnovne potrošnje, ki predstavlja nakup osnovnih življenjskih potrebščin.
- *Podpora demokratizaciji in tržnemu gospodarstvu je po globalni finančni krizi upadla.*

Države, ki jih je kriza močnejše prizadela, se soočajo s padcem podpore demokraciji in prehodu na tržno gospodarstvo, medtem ko se je odstotek vprašanih, ki favorizirajo te kategorije, povečal v državah, ki so zabeležile pozitivno rast in lažje prenesle krizo.

- *Pravica do enakega izobraževanja žensk se nadaljuje, vendar se to na trgu dela ne odraža.*

Raziskava iz leta 2010 je pokazala, da ima v državah Razvojne banke Sveta Evrope (CEB) univerzitetno in podiplomsko izobrazbo več žensk kot moških, medtem ko razlike med spoloma v Jugovzhodni Evropi in državah bivše SZ na obstajajo. Kljub temu se enakost izobraževanja ne odraža v rezultatih trga dela.

Predstavitev trenutnega gospodarskega stanja in življenja v tranzicijskih državah bi lahko bila bolj obsežna, a bi presegala okvirje tega magistrskega dela, zato sem se odločila le za prikaz nekaj pomembnih podatkov iz zadnjih poročil EBRD. Prikaz stanja, kje se tranzicijske države nahajajo danes, nam daje širši vpogled in lažje razumevanje in povezovanje vseh okoliščin za analizo, ki sledi temu podpoglavju.

3.4 Analiza korupcije v tranzicijskih državah

3.4.1 Uvod

Za analizo korupcije v državi in med državami je potrebno uporabiti kazalce, s katerimi se korupcija meri. Imamo več virov, ki nam pomagajo do ocen prisotnosti korupcije v državi. V uvodu podajam kratko predstavitev dveh najpogosteje uporabljenih kazalcev.

Niti objektivni niti subjektivni viri nam ne ponujajo popolnoma zanesljivih ocen ravni koruptivnosti v določeni družbi. Vsaka ocena ali meddržavna primerjava koruptivnosti na podlagi števila pravnomočnih sodb ali ovadb, ki se šteje med objektivne vire, je pravzaprav podvržena številnim dejavnikom, ki zmanjšujejo verodostojnost tovrstnega ocenjevanja razmer. Tako lahko rečemo, da je tisto, kar je objektivno, prav tako podvrženo subjektivnim vplivom (Komisija za preprečevanje korupcije, 2013a).

Če želimo analizirati korupcijo v določeni državi ali primerjati raven korupcije med državami, to lahko storimo s pomočjo pokazateljev korupcije, ki so lahko izvorni ali kompozitni. Izvirni pokazatelji korupcije se lahko uporabljajo samostojno, toda v empiričnih raziskavah se najpogosteje pojavljajo kompozitni pokazatelji korupcije, ki so nastali z uporabo oziroma kombiniranjem več izvirnih pokazateljev.

Knack (2006) navaja nekaj osnovnih motivov za oblikovanje in izračunavanje kompozitnih pokazateljev korupcije. Prvi se nanaša na problem vključevanja izvirnih pokazateljev korupcije. Medtem ko eni izvirni pokazatelji vključujejo izključno korupcijo, s katero se srečujejo poslovneži, drugi vključujejo korupcijo, s katero se srečujejo gospodinjstva. Upravičeno lahko predpostavljamo, da imajo različne države različne ravni teh dveh vrst korupcije, zato se lahko kompozitni pokazatelji korupcije izognejo problemu netočnosti in pristranskosti izvirnih pokazateljev. Drugi motiv se nanaša na zmanjšanje napake ocene korupcije. Dosedanja proučevanja merjenja korupcije kažejo, da je oblikovanje izvirnih pokazateljev korupcije povezano s številnimi metodološkimi problemi. Zaradi tega prihaja do napak pri merjenju, kar se kaže v pristranskosti rezultatov bodisi navzgor bodisi navzdol. Kombiniranje več izvirnih pokazateljev korupcije pa lahko pripelje do izničevanja njihove nepristranskosti, in sicer pod pogojem, da so napake, do katerih prihaja v primeru posameznih izvirnih pokazateljev, med seboj neodvisne, oziroma da so napake pri merjenju naključne. V primeru, da so navedene napake med seboj povezane, oziroma da so vse napake odvisne od iste spremenljivke, ne bo prišlo do izničevanja pristranskosti, kar pomeni, da bo kompozitni pokazatelj pristranski. Tretji motiv za oblikovanje kompozitnih pokazateljev je povečanje števila proučevanih držav, za katere se pridobi pokazatelj korupcije oziroma povečanje vzorca v empiričnih raziskavah. Noben izvirni pokazatelj namreč ne vključuje vseh držav na svetu, prav tako preklapljanja med izvirnimi pokazatelji niso popolna, zato se s kombiniranjem izvirnih pokazateljev lahko poveča število držav, za katere se pridobi pokazatelj korupcije.

Najbolj znana in najpogosteje uporabljena kompozitna pokazatelja korupcije sta indeks percepcije korupcije (*Corruption Perception Index – CPI*), ki ga objavlja nevladna organizacija Transparency International, in indeks kontrole korupcije (*Control of Corruption Index*), ki ga objavlja Svetovna banka.

Ko razpravljamo o razširjenosti korupcije v določeni družbi, običajno izhajamo iz rezultatov raziskave Indeks percepcije korupcije. Gre za najbolj razpoznavno in verodostojno analizo, ki nam omogoča tako oceno prisotnosti kot primerjavo razširjenosti korupcije med vsemi, v raziskavo vključenimi, državami. Na žalost Indeks percepcije korupcije ni prilagojen zaznavi sistemskih koruptivnih tveganj in ima nekaj metodoloških pomanjkljivosti, čeprav nedvomno še vedno velja za verodostojno mednarodno primerjalno lestvico. Indeks percepcije korupcije namreč ne loči med malo in sistemsko korupcijo. Ko poskušamo opredeliti specifične korupcije v določeni družbi, je zato sorazmerno nezanesljiv, čeprav ga lahko uporabimo za izhodiščno oceno razširjenosti korupcije (Komisija za preprečevanje korupcije, 2013a).

Drugi kompozitni pokazatelj korupcije, ki je v zadnjih letih vedno bolj priljubljen, je indeks kontrole korupcije, ki ga vsako leto objavlja Svetovna banka. Daniel Kaufmann, avtor raziskave Worldwide Governance Indicators (WGI), ki jo je Svetovna banka začela izvajati

leta 1996 in vključuje vrsto kazalcev kakovosti vladanja, vključno z indeksom kontrole korupcije, sklepa, da so subjektivne ocene razširjenosti koruptivnih ravnanj zanesljivejše od objektivnih ocen oziroma podatkov. Natančneje, Kaufmann s sodelavci ugotavlja, da so subjektivni t. i. mehki podatki celo bolj zanesljivi od objektivnih (Kaufmann & Kraay & Mastruzzi, 2006).

V tem magistrskem delu bo za prikaz prisotnosti korupcije v državah v tranziciji uporabljen prvi kompozitni pokazatelj, in sicer indeks percepcije korupcije, katerega objavlja Transparency International in je predmet naslednjega podpoglavja.

3.4.2 Analiza podatkov Transparency International-a

Transparency International (TI) je mednarodna nevladna organizacija s sedežem v Berlinu, ki jo je leta 1993 ustanovil Peter Eugen, bivši direktor Svetovne banke za Vzhodno Afriko. Deluje na področju povečanja odgovornosti državne oblasti in zniževanja korupcije na nacionalni ter internacionalni ravni. Je globalno gibanje z eno samo vizijo o svetu, kjer korupcija ne bi bila več prisotna v vladah, poslovnem okolju, civilni družbi in vsakdanjem življenju (Transparency International, 2016).

Vrednote, za katere se TI zavzema, so (Transparency International, 2016):

- transparentnost,
- odgovornost,
- integriteta,
- solidarnost,
- pogum,
- pravičnost in
- demokratičnost.

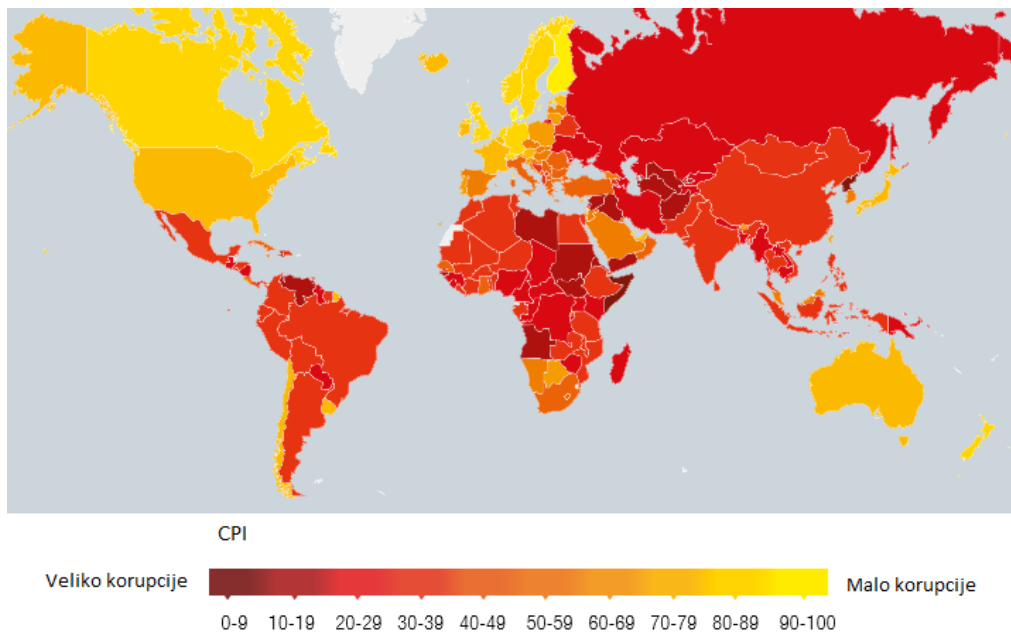
Indeks zaznave korupcije ali ang. »Corruption Percetion Index« (v nadaljevanju CPI), ki ga vsako leto objavlja TI, meri zaznavne stopnje korupcije v javnem sektorju v posamezni državi. Temelji na percepciji poslovnežev in analitikov neke države o stopnji korupcije v javnem sektorju v tej državi. Niti ena od držav, ki so bile ocenjevane v letu 2015, ni dosegla najboljših ocen in dve tretjini držav je imelo manj kot 50 točk na intervalu od 0 (najbolj korumpirane) do 100 (brez korupcije). Več kot 6 mrd ljudi živi v državi, ki ima resen problem s korupcijo (Transparency International, 2015).

José Ugaz, predsednik TI, je izjavil, da indeks zaznave korupcije za leto 2015 jasno kaže, da korupcija še vedno ostaja nadloga po celem svetu. Toda v letu 2015 so se ljudje spet spravili na ulice in protestirali proti korupciji. Ljudje po svetu so poslali močno sporočilo tistim, ki

so na oblasti, da je prišel čas za spopad z veliko oziroma »grand« korupcijo (Transparency International, 2015).

Slika 12 kaže vrednosti indeksa zaznave korupcije držav po svetu v letu 2015. Države, ki so močno korumpirane, so obarvane s temno rdečo barvo, manj kot je država korumpirana, svetlejša je njena barva. V državah, ki so obarvane rumeno, je korupcije zelo malo.

Slika 12: Indeks zaznave korupcije v 168 državah po celem svetu v letu 2015

Vir: Transparency International, Corruption Perceptions Index 2015.

Glede na to, da magistrsko delo proučuje države v tranziciji, sem izbrala 25 držav v tranziciji (Albanija, Armenija, Azerbajdžan, Belorusija, Bolgarija, Bosna in Hercegovina, Češka, Estonija, Gruzija, Hrvaška, Kazahstan, Kirgizistan, Latvija, Litva, Madžarska, Makedonija, Moldavija, Poljska, Romunija, Rusija, Slovaška, Slovenija, Srbija, Ukrajina, Uzbekistan) in zanje zbrala podatke o doseženih indeksih zaznave korupcije za leta 2011, 2012, 2013 in 2014. To obdobje sem si izbrala iz razloga, ker me je zanimalo, kaj se s korupcijo dogaja v zadnjih letih. Podatki o indeksih zaznavnosti korupcije za izbrane države za omenjeno obdobje se nahajajo v Tabeli 3, vključno z izračunom spremembe indeksa, ki jo je posamezna država dosegla v letu 2014 glede na leto 2011. Sprememba indeksa je rangirno prikazana na Sliki 14.

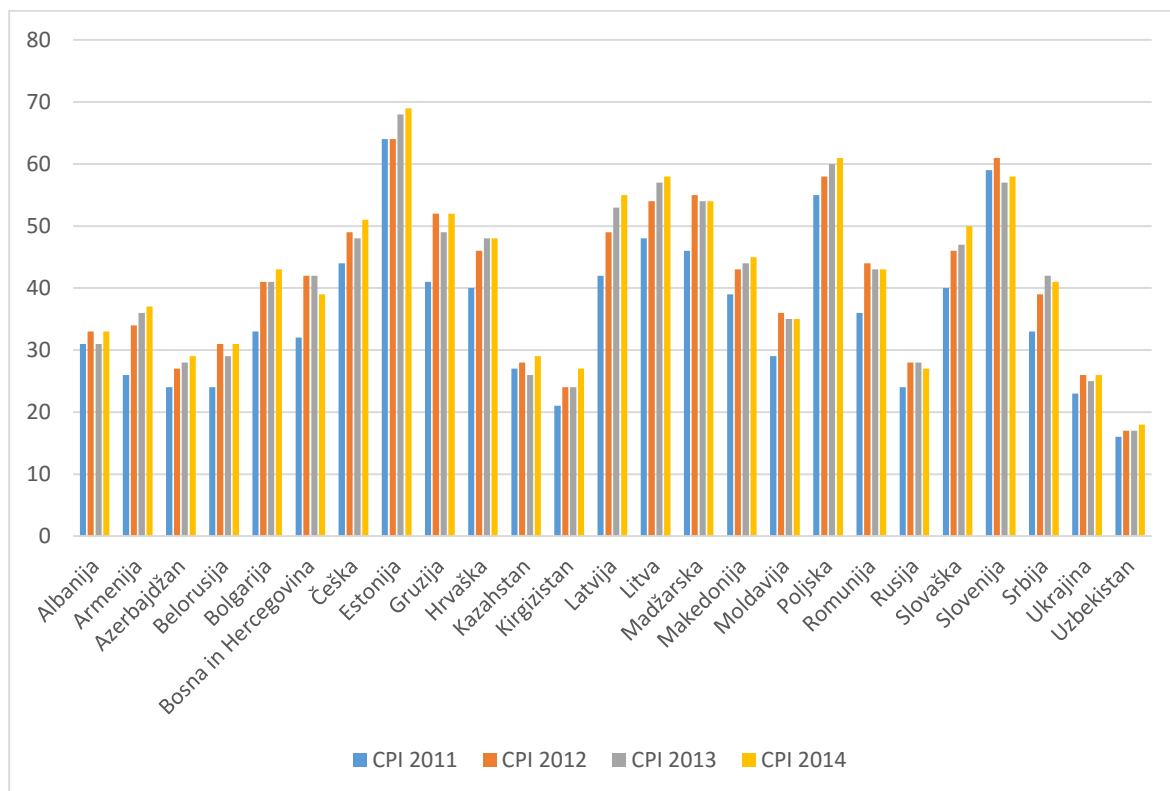
Tabela 3: Sprememba vrednosti indeksa zaznavnosti korupcije (CPI) za izbrane države od leta 2011 do leta 2014

Država	CPI 2011	CPI 2012	CPI 2013	CPI 2014	Sprememba
Albanija	31	33	31	33	2
Armenija	26	34	36	37	11
Azerbajdžan	24	27	28	29	5
Belorusija	24	31	29	31	7
Bolgarija	33	41	41	43	10
Bosna in Hercegovina	32	42	42	39	7
Češka	44	49	48	51	7
Estonija	64	64	68	69	5
Gruzija	41	52	49	52	11
Hrvaška	40	46	48	48	8
Kazahstan	27	28	26	29	2
Kirgizistan	21	24	24	27	6
Latvija	42	49	53	55	13
Litva	48	54	57	58	10
Madžarska	46	55	54	54	8
Makedonija	39	43	44	45	6
Moldavija	29	36	35	35	6
Poljska	55	58	60	61	6
Romunija	36	44	43	43	7
Rusija	24	28	28	27	3
Slovaška	40	46	47	50	10
Slovenija	59	61	57	58	-1
Srbija	33	39	42	41	8
Ukrajina	23	26	25	26	3
Uzbekistan	16	17	17	18	2

Vir: Transparency International, Corruption Perceptions Index 2011, 2012, 2013 in 2014; lastni izračuni.

Kot je razvidno iz Slike 13, je viden napredek od leta 2011 (modri stolpci) do leta 2014 (rumeni stolpci). Vse države so v letu 2014 dosegle višje indekse zaznave korupcije kot v letu 2011, razen Slovenije, ki je v letu 2014 dosegla za eno točko nižji indeks zaznave korupcije. Kljub napredku pa se tranzicijske države še vedno nahajajo v drugi polovici rangirne lestvice, ki jo objavlja TI. V letu 2014 samo 8 od 25 držav dosega vrednost indeksa zaznavnosti korupcije nad 50 točk, kar pomeni, da je korupcija še vedno zelo prisotna v državah v tranziciji in predstavlja zelo velik problem.

Slika 13: Indeks zaznavnosti korupcije (CPI) za posamezno izbrano državo v obdobju od 2011 do 2014

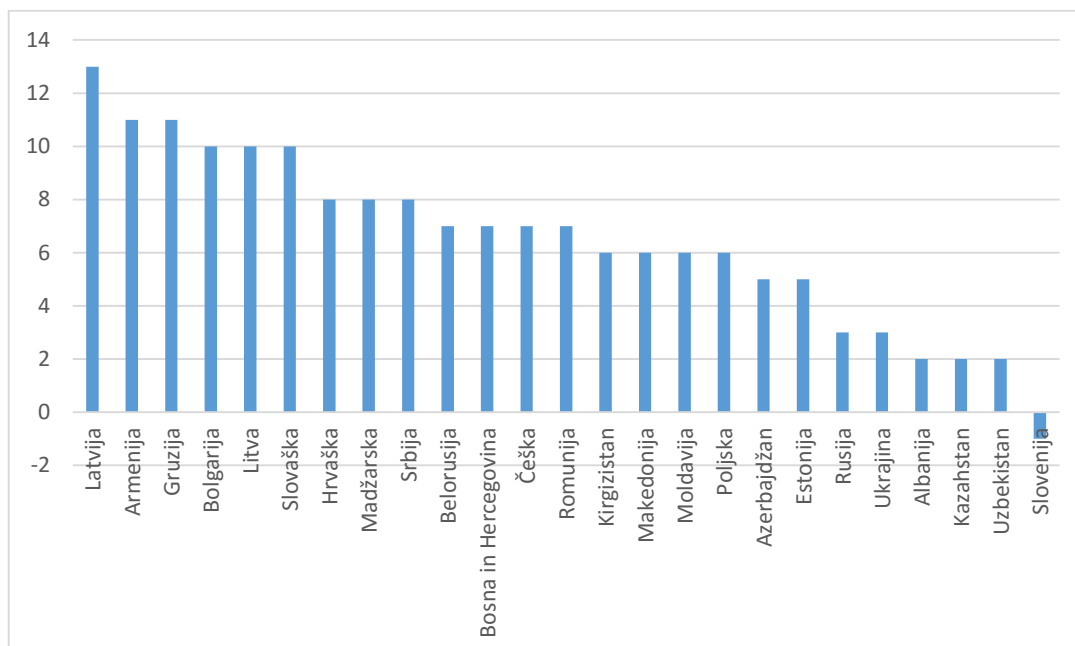

Vir: Transparency International, *Corruption Perceptions Index 2011, 2012, 2013 in 2014*.

Za bolj nazoren prikaz je dodana Slika 14, ki kaže, za koliko točk indeksa zaznavnosti korupcije so države izboljšale svoj položaj oziroma so ocenjene kot manj koruptivne kot v letu 2011.

Najbolje se je izkazala Latvija, saj se ji je vrednost indeksa zaznavnosti korupcije najbolj povečala (13 točk), nato ji sledita Armenija in Gruzija (11 točk), Bolgarija, Litva in Slovaška (10 točk), Hrvaška, Madžarska in Srbija (8 točk), Belorusija, Bosna in Hercegovina, Češka in Romunija (7 točk), Kirgizistan, Makedonija, Moldavija in Poljska (6 točk), Azerbajdžan in Estonija (5 točk), Rusija in Ukrajina (3 točke), Albanija, Kazahstan in Uzbekistan (2 točki) ter na zadnjem mestu Slovenija, ki edina beleži padec indeksa zaznavnosti korupcije (–1 točka).

Slika 14: Povečanje indeksa zaznavnosti korupcije (v točkah) izbranih držav v letu 2014 glede na leto 2011

Vir: Transparency International, Corruption Perceptions Index 2011 in 2014; lastni izračuni.

Slovenija je prvi padec indeksa po letu 2011 zabeležila pravzaprav v letu 2013 in je v bistvu v letu 2014 za eno točko izboljšala svoj položaj. Poročilo o boju proti korupciji v EU za Slovenijo, ki ga je pripravila Evropska komisija, navaja v letu 2013 opazen negativen trend zaznavanja korupcije s strani javnosti, skupaj s povečanjem števila javnih protestov, na katerih so ljudje pozivali k reformi političnega sistema. Posebna raziskava Eurobarometra o korupciji iz leta 2013 je pokazala, da 76 % slovenskih anketirancev meni, da se je korupcija v državi v zadnjih treh letih povečala, medtem ko 91 % vprašanih pravi, da je korupcija v državi zelo razširjena. 88 % Slovencev, ki so sodelovali v isti raziskavi, meni, da sta podkupovanje in uporaba poznanstev pogosto najlažji način za pridobitev nekaterih javnih storitev, 38 % pa, da so osebno izpostavljeni korupciji v svojem vsakdanjem življenju (Evropska komisija, 2014a, str. 3). Zdrs indeksa je mogoče pripisati tudi protestnemu odstopu predsednika in obeh namestnikov Komisije za preprečevanje korupcije, ki so v pojasnilu k odstopu zapisali, da odstopajo, ker ne pristajajo in se ne strinjajo s popolno politizacijo in populističnim obravnavanjem protikorupcije, ker se zavedajo nujnosti korenite izboljšave protikorupcijske zakonodaje, ki pa je politično popolnoma nemogoča (Komisija za preprečevanje korupcije, 2013b).

Latvija in Litva ne presenečata s pozitivnimi premiki na lestvici TI, saj sta že pred leti ubrali korenit pristop k obravnavanju korupcije z ustanovitvijo samostojnih in neodvisnih centralnih protikorupcijskih organov z združenimi represivnimi, operativnimi in splošnimi izobraževalno-svetovalnimi in preventivnimi pooblastili oziroma nalogami. Leta 2000 je

Litva tako sprejela zakon, ki je vzpostavil nov specializiran in neodvisen organ za boj proti korupciji – SIS (Special Investigative Service) s kombiniranimi abstraktno konkretnimi pooblastili in odgovornostjo, vezano kumulativno na predsednika države in na parlament. V Latviji pa deluje Urad za preprečevanje korupcije in boj proti njej (KNAB), ki je pridobil ugled v lastni državi in drugod. Združuje naloge, povezane s preprečevanjem, preiskovanjem in izobraževanjem, vključno z nadzorom financiranja strank. KNAB ima tudi vlogo predobravnavnega preiskovalnega organa s tradicionalnimi policijskimi pooblastili ter dostopom do bančnih in davčnih zbirk podatkov (Evropska komisija, 2014b, str. 14).

Gruzija in Armenija sta sicer izboljšali svoji mesti, saj se bojujeta proti korupciji s pomočjo posvetovalnih teles, ki pripravljajo politiko države na področju korupcije, a žal je korupcija še vedno zelo prisotna v teh dveh državah.

Če si na Sliki 14 ogledamo npr. Azerbajdžan in Estonijo, vidimo, da sta se obe državi pomaknili za 5 točk, toda Azerbajdžan se še vedno oziroma kljub izboljšanju nahaja na dnu lestvice TI, medtem ko je Estonija najvišje uvrščena od vseh 25 izbranih držav. Če se še enkrat ozremo na Sliko 13, razberemo, da so bile v letu 2014 najvišje uvrščene naslednje države: Estonija, Poljska, Litva in Slovenija, ki je sicer zabeležila padec indeksa zaznavnosti korupcije, a je med izbranimi državami med najboljše rangiranimi. Vse izbrane države se glede na indeks zaznavnosti korupcije nahajajo na nezavidljivem položaju in si morajo še naprej prizadevati, da znižajo prisotnost korupcije, ki postaja vedno bolj resen problem tudi v drugih državah po svetu.

TI v svojem poročilu za leto 2015 navaja, da je peščica držav izboljšala svoje stanje, a splošna slika celotne regije kaže, da je korupcija še vedno visoka. Vlade so pripravljene sprejeti zakone, ki se nanašajo na korupcijo, a izvajanje le teh je že druga zgodba. Zelo zaskrbljujoče je znatno poslabšanje v državah, kot sta Madžarska in Makedonija. To sta državi, za katere je obstajalo upanje za pozitivne spremembe. Zdaj vidimo, da korupcija narašča, prostor za civilno družbo in demokracijo pa se krči. Presenetljivi so evroazijski trgi, ki se nahajajo sredi hudih obtožb za sprejemanje podkupnin v Uzbekistanu. Korupcija še vedno ostaja velik izziv v regiji, a se reševanje tega problema še vedno zatira. Na Madžarskem in Poljskem je indeks zaznavnosti korupcije v letu 2015 padel, saj politiki in njihovi privrženci obvladujejo državne institucije in si s tem utrjujejo svojo moč. Zaskrbljujoč trend je zajel tudi Balkan. Še slabši so indeksi v Azerbajdžanu, Kazahstanu, Rusiji in Uzbekistanu, kjer vlade omejujejo oziroma celo dušijo civilno družbo in svobodne medije, ki dokazano preprečujejo korupcijo. V Ukrajini prav tako ni rožnato, saj vlada zavlačuje z reformami. TI opozarja, da morajo zakoni »pokazati zobe«. Protikorupcijska zakonodaja je povsod zapisana, čeprav nedosledno in nepopolno, toda uporaba in izvajanje te zakonodaje je neuspešna in dopušča, da korumpirane osebe ostanejo nekaznovane. Vlade držav se morajo spopasti s politično korupcijo in reformami v finančnem sektorju, a to se ne

more zgoditi, če prej ne sprejmejo ustrezne zakonodaje in pustijo medijem, da so popolnoma svobodni (Transparency International, 2015).

3.4.3 Analiza raziskav BEEPS

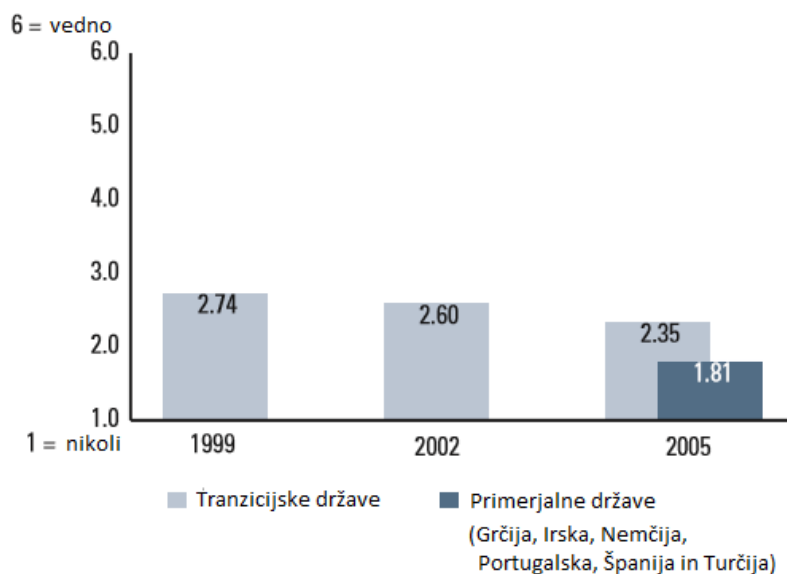
Raziskava BEEPS (Business Environment and Enterprise Survey) je nastala kot skupna pobuda Svetovne banke (WB) in Evropske banke za obnovo in razvoj (EBRD). Gre za raziskavo na ravni podjetja, ki predstavlja zasebni sektor gospodarstva z namenom, da bi lažje razumeli, kako podjetja dojemajo okolje, v katerem delujejo. BEEPS zajema širok nabor dostopnih tem iz podjetniškega okolja, kot so finance, korupcija, infrastruktura, kriminal, konkurenca in ukrepi za boljšo učinkovitost. Ugotovitve te raziskave so lahko v pomoč pri oblikovanju politik, saj lahko tisti, ki sodelujejo pri oblikovanju politik, lažje razumejo, kako podjetja doživljajo poslovno okolje in prepoznajo potrebne reforme politik in institucij, jih postavijo v ospredje in izpeljejo ter s tem podprejo učinkovito delovanje zasebnega gospodarstva (BEEPS, 2016).

Prva raziskava, ki je potekala v obdobju med letoma 1999 in 2000, je vključevala približno 4.100 podjetij iz 25 držav Vzhodne Evrope in Srednje Azije. Izvedena je bila z namenom oceniti poslovno okolje zasebnih podjetij in njihov razvoj. Druga raziskava v letu 2002 je vključevala skoraj 6.700 podjetij iz 27 držav, tretja iz leta 2005 pa skoraj 9.900 podjetij iz 27 držav. V četrti raziskavi, ki je potekala med letoma 2008 in 2009, je bilo vključenih skoraj 12.000 podjetij iz 29 držav. Prišlo je do preoblikovanja raziskave, da bi lahko izboljšali primerjave med državami, zato so se ustrezno spremenili vprašalniki in metodologija. Peta raziskava iz obdobja med leti 2011 in 2014 pa je vključevala že skoraj 16.000 podjetij iz 30 držav. Zanj je značilna uvedba inovacijskega modula (BEEPS, 2016).

Najprej se bom lotila primerjave rezultatov prvih treh raziskav iz leta 1999, 2002 in 2005, ki kažejo, da podjetja v letu 2005 v večini držav manj pogosto dajejo podkupnine in zanj odštejejo manj denarja (v odstotku letnih prihodkov podjetja) kot v preteklosti.

Slika 15 kaže rezultate o pogostosti podkupovanja, o kateri poročajo podjetja. Pogostost podkupovanja je merjena v intervalu od 1 do 6, kjer vrednost 1 pomeni, da se podjetje nikoli ni soočilo s podkupovanjem, vrednost 6 pa pomeni, da se podjetje pri opravljanju svojega posla vedno srečuje s podkupovanjem. Rezultati iz leta 1999 kažejo vrednost 2,74, v letu 2002 se rezultati izboljšajo in vrednost pade na 2,60, leta 2005 se vrednost še dodatno zniža na 2,35. Stanje se sicer izboljšuje, a je še vedno slabše kot v šestih primerjalnih državah, kjer je pogostost podkupovanja najnižja in zavzema vrednost 1,81.

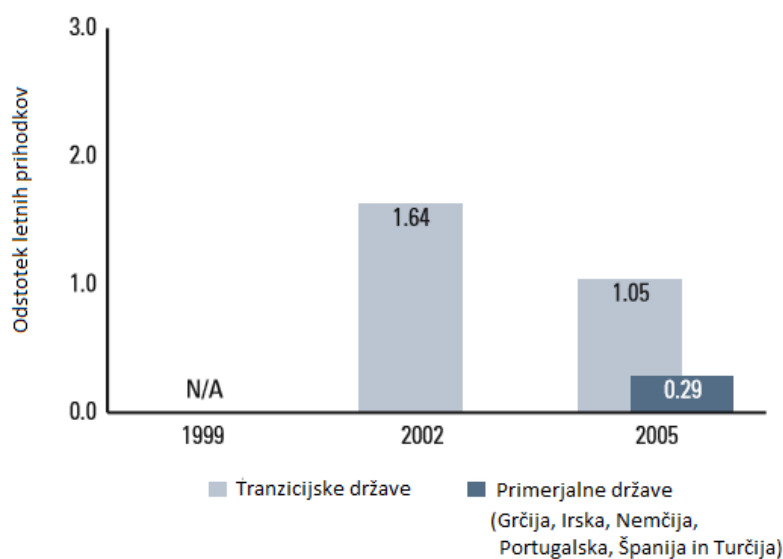
Slika 15: Pogostost podkupovanja na ravni podjetij – primerjava rezultatov iz leta 1999, 2002 in 2005

Vir: J. H. Anderson & C. W. Gray, *Anticorruption in Transition 3*, 2006, str. xxi, slika I.

Slika 16 prikazuje finančno breme podjetij za dajanje podkupnin v odstotku letnih prihodkov podjetij. Rezultati obstajajo samo za leti 2002 in 2005 in kažejo, da je bil odstotek letnih prihodkov za plačevanje podkupnin v letu 2005 nižji kot pred tremi leti. Primerjalne države tudi v tem delu beležijo boljše rezultate.

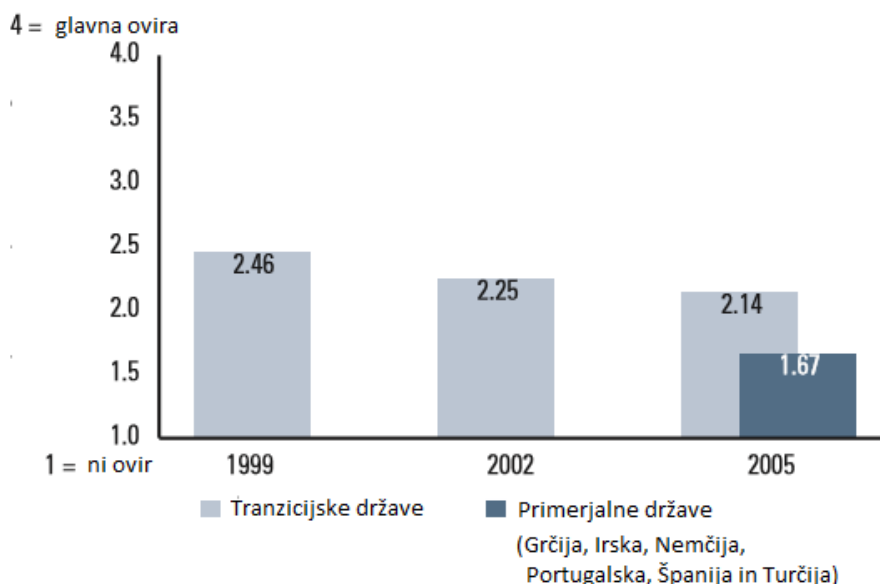
Slika 16: Odstotek letnih prihodkov, ki jih podjetja porabijo za plačevanje podkupnin

Vir: J. H. Anderson & C. W. Gray, *Anticorruption in Transition 3*, 2006, str. xxi, slika I.

Slika 17 prikazuje, v kolikšni meri podjetja vidijo korupcijo kot oviro pri svojem poslovanju na intervalu od 1 do 4, kjer vrednost 1 pomeni, da korupcija ne predstavlja nikakršnih ovir, vrednost 4 pa pomeni, da korupcija predstavlja glavno oviro. Tudi tukaj vidimo, da podjetja v letu 2005 vidijo korupcijo kot manjšo oviro pri poslovanju glede na leto 1999.

Slika 17: Korupcija kot ovira pri poslovanju

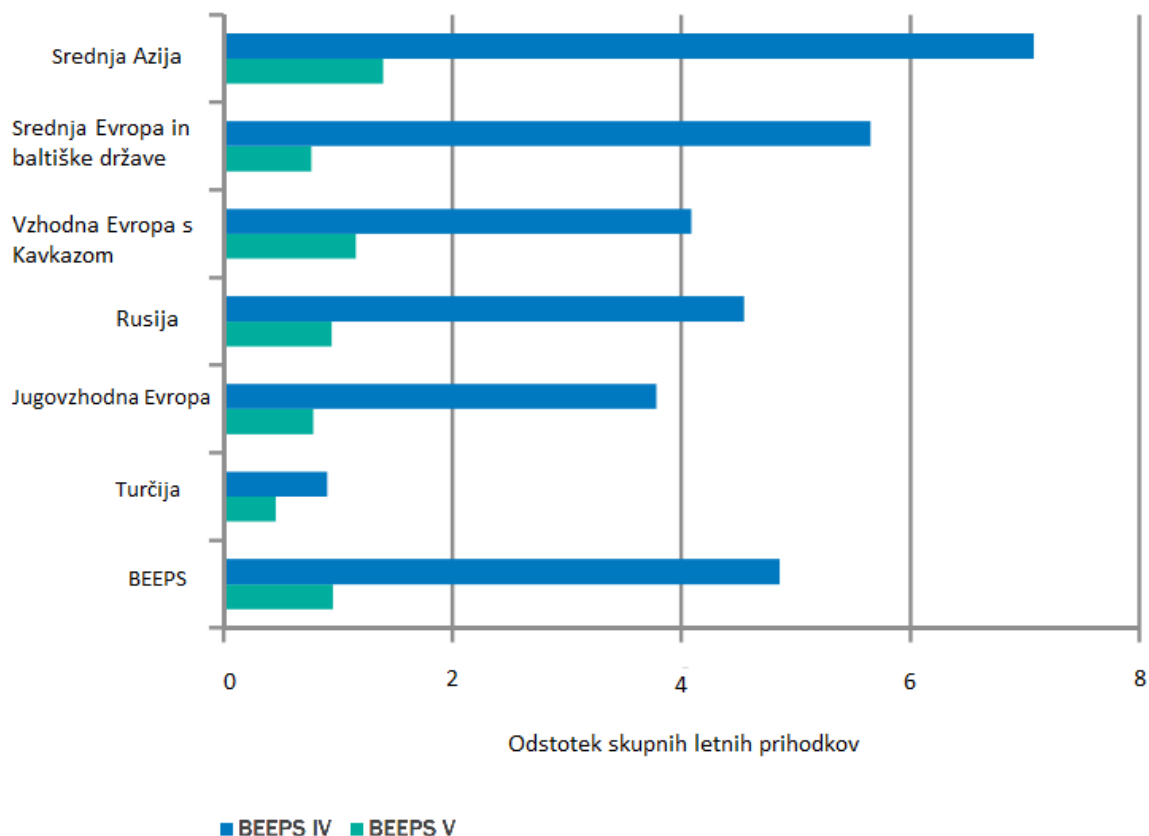
Vir: J. H. Anderson & C. W. Gray, *Anticorruption in Transition 3*, 2006, str. xxi, slika I.

V peti raziskavi, ki je poimenovana BEEPS V, je predstavljeno, da vlade v državah v tranziciji nadaljujejo z izboljševanjem lokalnega poslovnega okolja in si prizadevajo za sprostitev proizvodne zmogljivosti zasebnega sektorja. Po globalni finančni krizi še vedno iščejo načine za oživljanje ekonomske rasti. Eden od ukrepov je ustvariti takšno poslovno okolje, ki bo spodbujalo gospodarsko rast, kar je mogoče s postavljanjem konkurenčnih in poštenih pogojev za vsa podjetja (BEEPS, 2015).

Korupcija ostaja ena od glavnih ovir v državah v tranziciji, še posebej za mlada podjetja. Možnost za korupcijo se pojavi v vsakem trenutku, ko pride do stika podjetij s ponudniki storitev ali državnimi uslužbenci. Peto poročilo BEEPS V kaže, da je prišlo do blagega povečanja deleža podjetij, ki so poročala o neformalnih plačilih, ki so bila pričakovana ali zahtevana pri prijavi za odjem električne energije, zmanjšal pa se je delež podjetij, ki so poročala, da so bila neformalna plačila pričakovana ali zahtevana s strani davčnih uslužbencev. Prav tako je prišlo do padca deleža podjetij, ki so poročala o neformalnih plačilih, pričakovanih ali zahtevanih, pri pridobivanju uvoznega dovoljenja in operativne licence. Še večji padec pa predstavljajo neformalna plačila javnim uslužbencem, da »se stvari opravijo« v zvezi s carino, davki, dovoljenji, predpisi, storitvami ipd., povečal pa se je odstotek podjetij, ki so poročala, da nikoli niso izvedla takšnih plačil.

Iz Slike 18 so razvidni rezultati raziskave BEEPS V, kjer so podjetja poročala, da je bilo iz naslova neformalnih plačil izplačano manj kot 1 % njihovih letnih prihodkov. V predhodni, četrti raziskavi BEEPS IV pa je ta odstotek znašal 5 %. Ti pozitivni premiki se lahko pojasnijo s predstavitvijo elektronskega oddajanja vlog in elektronskega plačevanja v nekaterih državah, kar zmanjšuje neposredne stike podjetij z uradniki in tako zmanjšuje priložnosti ter skušnjave za zahtevanje neformalnih plačil (BEEPS, 2015).

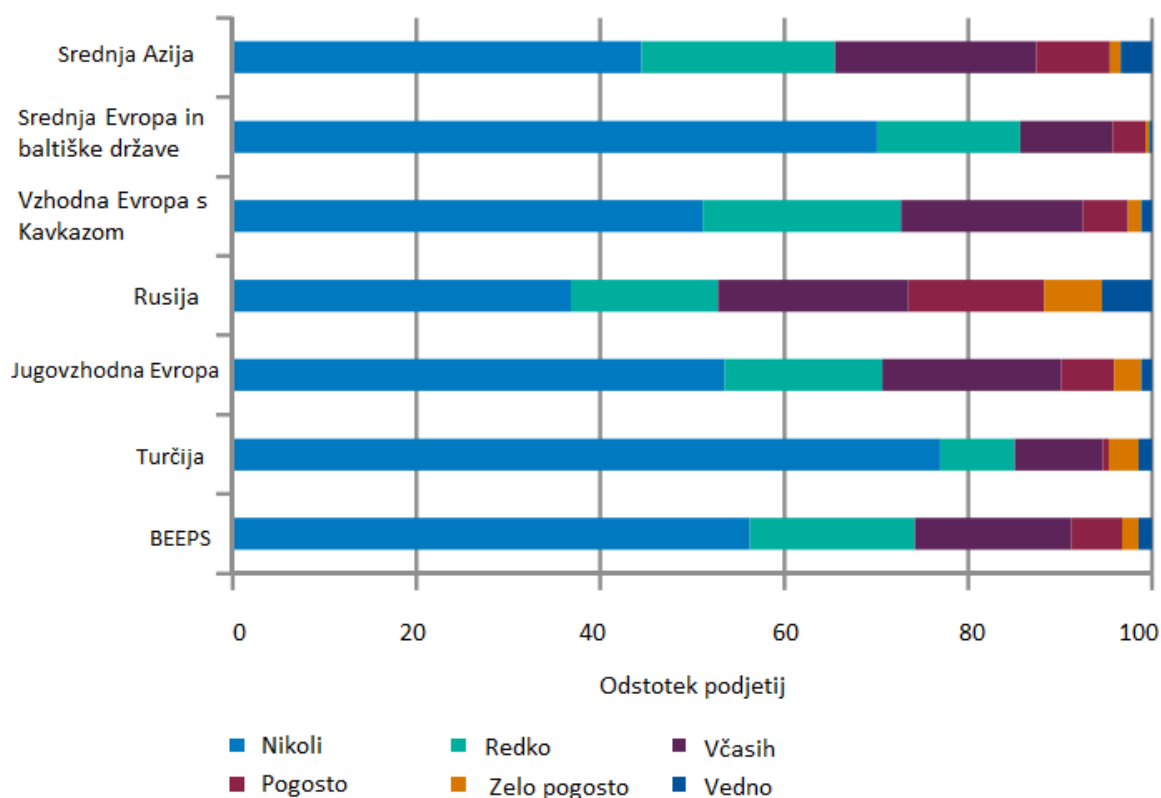
Slika 18: Neformalna plačila, da »se stvari opravijo«

Vir: BEEPS, BEEPS V, 2015, str. 9, slika 17.

Kot kaže Slika 19, se je število neformalnih plačil izvedenih javnim uslužbencem, da »se stvari opravijo«, znižalo v vseh regijah in v vseh državah. Še vedno pa je ta vrsta korupcije razširjena v Rusiji in Srednji Aziji, kjer je manj kot 45 % podjetij poročalo, da nikoli niso izvedla takšnih plačil. Poleg tega se je v številnih državah delež podjetij, ki so izvedla takšna plačila vsaj občasno, povečal glede na raziskavo BEEPS IV. V Rusiji, Armeniji in Litvi se je ta delež povečal za celo več kot 10 odstotnih točk (BEEPS, 2015).

Slika 19: Pogostost plačil javnim uslužbencem, da »se stvari opravijo«

Vir: BEEPS, BEEPS V, 2015, str. 9, slika 18.

Intervjuji v raziskavo vključenih managerjev iz več kot 15.500 podjetij tranzicijskih držav so razkrili, da je prišlo do delnega napredka pri glavnih ovirah, ki so bile izpostavljene v poročilu iz obdobja med letoma 2008 in 2009. Podjetja v regiji se še vedno pritožujejo nad poslovnim okoljem, v katerem poslujejo. Ovire, ki jih postavljajo na prva tri mesta, so (BEEPS, 2015):

- *Nelojalna konkurenca in siva ekonomija.*

Kot prvo in največjo oviro izpostavljajo nelojalno konkurenco podjetij, ki poslujejo na področju sive ekonomije in se izogibajo plačilu davkov s prijavljanjem nižjih prihodkov, manjšega števila delavcev ali nižjih plač. Ta problematika se kot največja ovira navaja v tretjini držav, ki so sodelovale v raziskavi.

- *Dostop do kreditov.*

Na drugem mestu se nahaja problem dostopa do kreditov v razumnem času, ki ga kot največji problem navajajo v Armeniji, na Hrvaškem, Mongoliji in še v 14 državah. V vseh državah se je zmanjšalo število podjetij, ki so najela kredite, v primerjavi z raziskavo iz obdobja med letoma 2008 in 2009. Do tega je prišlo večinoma zaradi

zmanjšane povpraševanja po kreditih in deloma zaradi zavrnitev pri odobritvi kreditov ter prepričanja, da kredita tako ali tako ni mogoče dobiti.

- *Dostop do električne energije.*

Tretjo največjo oviro predstavlja dostop do električne energije, ki je naveden kot največji problem podjetij v Albaniji, Tadžikistanu in Uzbekistanu, a med tremi največjimi ovirami se nahaja še v 12 državah.

Poročilo še navaja izboljšanja, zabeležena v sodnih in administrativnih postopkih ter dostopu do usposobljene delovne sile. Kot je razvidno iz prej navedenega, so zabeleženi pozitivni premiki glede problema korupcije, kar daje upanje za podjetja v prihodnje, da se bo ta trend nadaljeval.

3.4.4 Korupcija in BDP na prebivalca v izbranih državah v tranziciji

Izhodiščna tema naloge je, da prisotnost korupcije negativno vpliva na bruto domači proizvod v državi, zato sem se odločila, da bom to trditev statistično preizkusila na vzorcu 25 držav v tranziciji za obdobje štirih let ter vključila podatke iz leta 2011, 2012, 2013 in 2014.

Tranzicijske države, ki so vključene v vzorec so: Albanija, Armenija, Azerbajdžan, Belorusija, Bolgarija, Bosna in Hercegovina, Češka, Estonija, Gruzija, Hrvaška, Kazahstan, Kirgizistan, Latvija, Litva, Madžarska, Makedonija, Moldavija, Poljska, Romunija, Rusija, Slovaška, Slovenija, Srbija, Ukrajina in Uzbekistan.

Za merilo prisotnosti korupcije v posamezni izbrani državi bom pri tem preizkusu uporabila indeks zaznavnosti korupcije, ki ga letno objavlja TI. Kot je že bilo prej navedeno, se vrednosti indeksa zaznavnosti korupcije nahajajo na intervalu od 0 do 100, pri čemer vrednost 0 pomeni popolnoma korumpirano državo, vrednost 100 pa državo, v kateri praktično ni korupcije.

V Tabeli 4 so prikazani podatki indeksi zaznavnosti korupcije za posamezno izbrano državo za vsako leto posebej. Že na prvi pogled se vidi, da vse države, razen Slovenije, beležijo izboljšanje indeksa v letu 2014 glede na leto 2011, kar je že bilo omenjeno v podpoglavju 3.4.2. Glede na podatke lahko sklepamo, da se korupcija v državah zmanjšuje, a gre kljub temu za zelo majhen premik, saj izbrane države še vedno beležijo nizke vrednosti indeksa, in le 8 držav ima vrednost indeksa nad 50.

Tabela 4: Vrednosti indeksa zaznavnosti korupcije (CPI) za izbrane države za obdobje od leta 2011 do 2014

Država	CPI 2011	CPI 2012	CPI 2013	CPI 2014
Albanija	31	33	31	33
Armenija	26	34	36	37
Azerbajdžan	24	27	28	29
Belorusija	24	31	29	31
Bolgarija	33	41	41	43
Bosna in Hercegovina	32	42	42	39
Češka	44	49	48	51
Estonija	64	64	68	69
Gruzija	41	52	49	52
Hrvaška	40	46	48	48
Kazahstan	27	28	26	29
Kirgizistan	21	24	24	27
Latvija	42	49	53	55
Litva	48	54	57	58
Madžarska	46	55	54	54
Makedonija	39	43	44	45
Moldavija	29	36	35	35
Poljska	55	58	60	61
Romunija	36	44	43	43
Rusija	24	28	28	27
Slovaška	40	46	47	50
Slovenija	59	61	57	58
Srbija	33	39	42	41
Ukrajina	23	26	25	26
Uzbekistan	16	17	17	18

Vir: Transparency International, Corruption Perceptions Index 2011, 2012, 2013 in 2014.

Za primerjavo povezanosti korupcije in BDP na prebivalca v izbranih državah pa ni dovolj samo podatek o indeksu zaznavnosti korupcije, zato sem pridobila še podatke o BDP na prebivalca za vse izbrane države. Države sem nato rangirala od najnižje vrednosti BDP na prebivalca do najvišje vrednosti BDP na prebivalca. Odločila sem se, da bom države razdelila v tri skupine. V prvo skupino sem vključila vse tiste države, ki so imele BDP na prebivalca manjši ali enak 5.000 USD, v drugo skupino tiste države, ki so imele BDP na prebivalca od 5.001 USD do 15.000 USD in v tretjo skupino vse tiste države, ki so imele BDP na prebivalca višji od 15.000 USD. Ker so tri države (Makedonija, Latvija in Litva) v obdobju od leta 2011 do leta 2014 prešle iz ene v drugo skupino glede na vrednost BDP na prebivalca, je število držav v posamezni skupini med leti različno. Razdelitev držav v skupine po letih je razvidna iz Tabele 5.

Tabela 5: BDP na prebivalca v izbranih državah v obdobju od leta 2011 do leta 2014

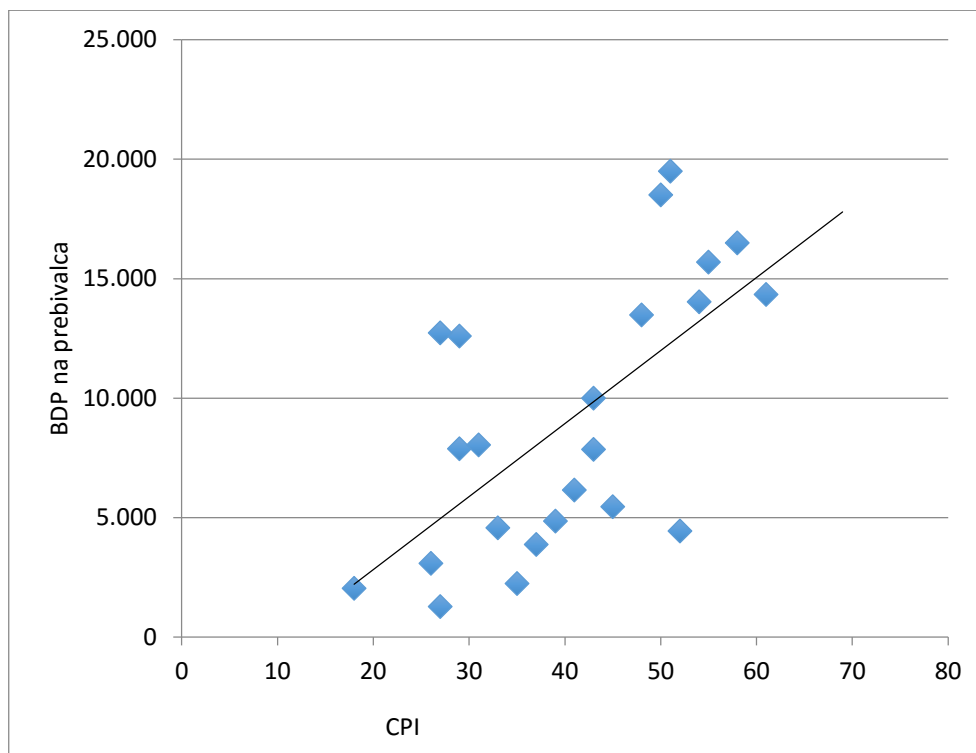
Leto	2011	2012	2013	2014
Država	BDP na preb. v USD	BDP na preb. v USD	BDP na preb. v USD	BDP na preb. v USD
Kirgizistan	1.124	1.178	1.282	1.269
Uzbekistan	1.545	1.719	1.878	2.037
Moldavija	1.971	2.047	2.244	2.239
Ukrajina	3.570	3.855	4.030	3.082
Armenija	3.417	3.566	3.717	3.874
Gruzija	3.725	4.143	4.274	4.435
Albanija	4.438	4.247	4.411	4.564
Bosna in Hercegovina	4.861	4.495	4.748	4.852
Makedonija	5.080	4.710	5.195	5.456
Srbija	6.423	5.659	6.354	6.153
Bolgarija	7.750	7.333	7.657	7.851
Azerbajdžan	7.190	7.394	7.812	7.886
Belorusija	6.306	6.722	7.722	8.040
Romunija	9.200	8.577	9.587	10.000
Kazahstan	11.358	12.120	13.612	12.602
Rusija	13.324	14.079	14.487	12.736
Hrvaška	14.542	13.236	13.575	13.475
Madžarska	14.033	12.820	13.585	14.027
Poljska	13.891	13.142	13.776	14.337
Latvija	13.781	13.775	15.026	15.692
Litva	14.367	14.343	15.692	16.490
Slovaška	18.139	17.207	18.110	18.501
Češka	21.657	19.641	19.814	19.502
Estonija	17.454	17.491	19.155	20.148
Slovenija	24.984	22.478	23.144	24.002
BDP na prebivalca do 5.000 USD				
BDP na prebivalca od 5.001 USD do 15.000 USD				
BDP na prebivalca nad 15.000 USD				

Vir: World Bank, GDP per capita, 2016.

Da bi dokazala povezanost korupcije in BDP na prebivalca, sem se odločila za analizo variance ANOVA, ki je v raziskavah pogosto uporabljena statistična metoda. Pri analizi variance se primerja povprečja treh ali več skupin med seboj. ANOVA s F-testom primerja variance povprečij med skupinami vzorcev in variance povprečij znotraj vzorcev. Analiza variance velja kot zelo robustna metoda.

Slika 20 kaže povezavo med indeksom zaznavnosti korupcije in BDP na prebivalca, in sicer višji kot je indeks zaznavnosti korupcije, višji je BDP na prebivalca. Iz česar lahko sklepamo, da je v državah, kjer je manj korupcije, BDP na prebivalca višji.

Slika 20: Povezanost indeksa zaznavnosti korupcije (CPI) in BDP na prebivalca

Vir: World Bank, GDP per capita, 2016; lastni izračuni.

Tabela 6 kaže povprečje indeksa zaznavnosti korupcije za posamezno skupino držav v letu 2011. Podatki kažejo, da ima najnižje povprečje prva skupina, v katero spadajo države z nižjim bruto domačim proizvodom na prebivalca, najvišje povprečje pa ima tretja skupina, v katero spadajo države z višjim bruto domačim proizvodom na prebivalca. Povprečna vrednost indeksa zaznavnosti korupcije je tako v prvi skupini 31,38, v drugi skupini 34,31 ter v tretji skupini 50,00. Tako lahko povzamemo, da države, ki imajo višji bruto proizvod na prebivalca, imajo višjo vrednost indeksa zaznavnosti korupcije, kar pomeni, da je zaznavnost korupcije v teh državah nižja kot v državah, ki imajo nižji bruto domači proizvod na prebivalca.

Tabela 6: Povprečje indeksa zaznavnosti korupcije (CPI) po skupinah držav za leto 2011

CPI_2011	N	Povprečje	Standardni odklon
BDP na prebivalca			
Do 5.000 USD	8	31,38	9,273
Od 5.001 USD do 15.000 USD	13	34,31	10,812
Nad 15.000 USD	4	50,00	14,166
Skupaj	25	35,88	12,245

Tabela 7 nam kaže rezultate analize variance za leto 2011. Stopnja statistične značilnosti je 0,029 (manjša od 0,05), zato lahko govorimo o statistično značilni povezavi med višino bruto domačega proizvoda na prebivalca in vrednostjo indeksa zaznavnosti korupcije pri obravnavanih izbranih tranzicijskih državah v letu 2011.

Tabela 7: Rezultati analize variance za leto 2011

CPI_2011	Vsota kvadratov	df	Povprečje kvadratov	F	Sig.
Med skupinami	991,996	2	495,998	4,186	,029
Znotraj skupin	2606,644	22	118,484		
Skupaj	3598,640	24			

Tabela 8 kaže povprečje indeksa zaznavnosti korupcije za posamezno skupino držav v letu 2012. Tudi tukaj podatki kažejo, da ima najnižje povprečje prva skupina, v katero spadajo države z nižjim bruto domačim proizvodom na prebivalca, najvišje povprečje pa ima tretja skupina, v katero spadajo države z višjim bruto domačim proizvodom na prebivalca. Povprečna vrednost indeksa zaznavnosti korupcije je tako v prvi skupini 36,78, v drugi skupini 40,25 ter v tretji skupini 53,25. Tako lahko povzamemo enako kot za preteklo leto, da države, ki imajo višji bruto proizvod na prebivalca, imajo višjo vrednost indeksa zaznavnosti korupcije, kar pomeni, da je v letu 2012 zaznavnost korupcije v teh državah nižja kot v državah, ki imajo nižji bruto domači proizvod na prebivalca.

Tabela 8: Povprečje indeksa zaznavnosti korupcije (CPI) po skupinah držav za leto 2012

CPI_2012	N	Povprečje	Standardni odklon
BDP na prebivalca			
Do 5.000 USD	9	36,78	10,997
Od 5.001 USD do 15.000 USD	12	40,25	12,174
Nad 15.000 USD	4	53,25	11,500
Skupaj	25	41,08	12,520

Tabela 9 nam kaže rezultate analize variance za leto 2012. Stopnja statistične značilnosti je 0,081 (večja od 0,05) in rahlo odstopa od meje, zato še vedno lahko govorimo o statistično značilni povezavi med višino bruto domačega proizvoda na prebivalca in vrednostjo indeksa zaznavnosti korupcije pri obravnavanih izbranih tranzicijskih državah v letu 2012.

Tabela 9: Rezultati analize variance za leto 2012

CPI_2012	Vsota kvadratov	df	Povprečje kvadratov	F	Sig.
Med skupinami	767,284	2	383,642	2,818	,081
Znotraj skupin	2994,556	22	136,116		
Skupaj	3761,840	24			

Tabela 10 kaže povprečje indeksa zaznavnosti korupcije za posamezno skupino držav v letu 2013. Že tretje leto zapored podatki kažejo, da ima najnižje povprečje prva skupina, v katero spadajo države z nižjim bruto domačim proizvodom na prebivalca, najvišje povprečje pa ima tretja skupina, v katero spadajo države z višjim bruto domačim proizvodom na prebivalca. Povprečna vrednost indeksa zaznavnosti korupcije je tako v prvi skupini 37,00, v drugi skupini 37,27 ter v tretji skupini 54,33. Tako lahko povzamemo enako kot za pretekli dve leti, da države, ki imajo višji bruto proizvod na prebivalca, imajo višjo vrednost indeksa zaznavnosti korupcije, kar pomeni, da je zaznavnost korupcije v teh državah nižja kot v državah, ki imajo nižji bruto domači proizvod na prebivalca.

Tabela 10: Povprečje indeksa zaznavnosti korupcije (CPI) po skupinah držav za leto 2013

CPI_2013	N	Povprečje	Standardni odklon
BDP na prebivalca			
Do 5.000 USD	8	37,00	12,224
Od 5.001 USD do 15.000 USD	11	37,27	11,533
Nad 15.000 USD	6	54,33	8,869
Skupaj	25	41,28	13,094

Tabela 11 nam kaže rezultate analize variance za leto 2013. Stopnja statistične značilnosti je 0,013 (manjša od 0,05), zato lahko rečemo, da obstaja statistično značilna povezava med višino bruto domačega proizvoda na prebivalca in vrednostjo indeksa zaznavnosti korupcije pri obravnavanih izbranih tranzicijskih državah v letu 2013.

Tabela 11: Rezultati analize variance za leto 2013

CPI_2013	Vsota kvadratov	df	Povprečje kvadratov	F	Sig.
Med skupinami	1345,525	2	672,762	5,344	,013
Znotraj skupin	2769,515	22	125,887		
Skupaj	4115,040	24			

Tabela 12 kaže povprečje indeksa zaznavnosti korupcije za posamezno skupino držav v letu 2014. Za zadnje leto proučevanja podatki več ne kažejo, da ima najnižje povprečje prva skupina, v katero spadajo države z nižjim bruto domačim proizvodom na prebivalca, temveč ima najnižje povprečje druga skupina, kamor spadajo države s srednjim bruto domačim proizvodom na prebivalca. Razlika glede na predhodna leta je v tem, da so države, ki imajo nižji bruto proizvod prebivalca, izboljšale vrednost indeksa zaznavnosti korupcije, kar se je tudi pokazalo pri analizi v podpoglavju 3.4.2, kjer je bilo vidno, da so nekatere države, ki se nahajajo na dnu lestvice TI, v obdobju od leta 2011 do leta 2014 dosegle najvišjo razliko v vrednosti indeksa. Tako kot v vseh treh predhodnih letih ima najvišje povprečje indeksa tretja skupina, v katero spadajo države z višjim bruto domačim proizvodom na prebivalca. Povprečna vrednost indeksa zaznavnosti korupcije je tako v prvi skupini 38,63, v drugi skupini 38,09 ter v tretji skupini 55,17. Čeprav je povprečje v prvi skupini rahlo višje od povprečja v drugi skupini, še vedno lahko trdimo, da imajo države, ki imajo višji bruto proizvod na prebivalca, višjo vrednost indeksa zaznavnosti korupcije, kar pomeni, da je zaznavnost korupcije v teh državah nižja kot v državah, ki imajo nižji bruto domači proizvod na prebivalca.

Tabela 12: Povprečje indeksa zaznavnosti korupcije (CPI) po skupinah držav za leto 2014

CPI_2014 BDP na prebivalca	N	Povprečje	Standardni odklon
Do 5.000 USD	8	38,63	12,682
Od 5.001 USD do 15.000 USD	11	38,09	11,229
Nad 15.000 USD	6	55,17	9,239
Skupaj	25	42,36	13,086

Tabela 13 nam kaže rezultate analize variance za leto 2014. Stopnja statistične značilnosti je 0,015 (manjša od 0,05), zato lahko rečemo, da obstaja statistično značilna povezava med višino bruto domačega proizvoda na prebivalca in vrednostjo indeksa zaznavnosti korupcije pri obravnavanih izbranih tranzicijskih državah v letu 2014.

Tabela 13: Rezultati analize variance za leto 2014

CPI_2014	Vsota kvadratov	df	Povprečje kvadratov	F	Sig.
Med skupinami	1296,143	2	648,071	5,067	,015
Znotraj skupin	2813,617	22	127,892		
Skupaj	4109,760	24			

Če povzamem predhodno podrobneje predstavljene rezultate statistične analize lahko z gotovostjo trdim, da obstaja statistično značilna povezava med korupcijo in bruto domačim proizvodom na prebivalca.

Poleg povezave korupcije z bruto domačim proizvodom sem iskala povezavo korupcije z neto neposrednimi tujimi investicijami, a so bili statistični rezultati žal za vsa štiri proučevana leta statistično neznačilni. Povezavo sem iskala s pomočjo Pearsonovega indeksa. Glede na statistično neznačilnost dobljenih rezultatov sem se odločila, da podatke in rezultate ne vključim v besedilo, ampak le povzamem lastne ugotovitve. Podatki o neto tujih neposrednih investicijah za izbrane tranzicijske države v obdobju od leta 2011 do leta 2014 se nahajajo v Prilogi 2. Povezava se morda ni pokazala, zaradi že na prvi pogled velikih nihanj v višini neto tujih neposrednih investicij za posamezno državo med leti, ki so lahko posledica bodisi zakonodaje in reform na področju, ki vplivajo na neto tuje neposredne investicije. Zanimiv je namreč tudi podatek, da je Madžarska v letu 2013 beležila negativno vrednost neto tujih neposrednih investicij. Leta 2004 je Madžarska postala članica EU, leta 2007 pa tudi članica schengenskega območja, kar je spodbudno vplivalo na povečanje deleža neposrednih tujih investicij. V letu 2013 je Madžarska beležila negativne neto tuje neposredne investicije, ker je izgubila vodilni položaj v regiji, saj se je spremenila politika do tujih neposrednih investicij. Prej je država odprla svoje gospodarstvo tujim neposrednim

investicijam ter celo ponujala določene spodbude investitorjem, kasneje pa je pristop do tujih neposrednih investicij postal bolj selektiven. Vlada je v bančnem sektorju in trgovini na drobno uvedla nepričakovane davke, ki so prizadeli predvsem tuje investitorje (Inštitut za strateške rešitve, 2013). Glede na to zgodbo je možno predvidevati, da je mogoče podobne razloge iskati tudi v drugih državah, kjer gibanje tujih neposrednih investicij ni sledilo gibanju korupcije.

Poleg povezave med korupcijo in bruto domačim proizvodom na prebivalca ter korupcijo in neto tujimi neposrednimi investicijami sem želela proučevati vpliv gibanja indeksa zaznavnosti korupcije z gibanjem gospodarske rasti. Toda tudi tukaj se bili podatki popolnoma nepovezani in ni bilo moč najti neke smiselne povezave. Podatki o stopnjah gospodarske rasti za 25 izbranih držav v tranziciji za obdobje od leta 2011 do leta 2014 se nahajajo v Prilogi 3. Tukaj se pojavlja primer, kjer je letna stopnja gospodarske rasti zelo visoka za državo, ki se drugače nahaja na dnu lestvice indeksa zaznavnosti korupcije, in to je Uzbekistan. Prav tako beležijo negativno gospodarsko rast nekatere države, v katerih korupcija ni toliko razširjena kot v drugih državah, med temi je tudi Slovenija, ki v letu 2012 in 2013 beleži negativno rast, a se od vseh držav nahaja najvišje na lestvici indeksa zaznavnosti korupcije. Od vseh 25 izbranih držav je samo 5 držav, ki ima v letu 2014 glede na leto 2011 višjo letno gospodarsko rast; te so Azerbajdžan, Bosna in Hercegovina, Madžarska in Slovenija. Dve državi, Bolgarija in Češka, imata v letu 2011 in 2014 enako stopnjo gospodarske rasti, vse ostale države pa beležijo nižjo stopnjo gospodarske rasti v letu 2014 glede na leto 2011. Glede na to, da gibanje indeksa zaznavnosti korupcije kaže pozitiven trend od leta 2011 do leta 2014, je nemogoče iskati korelacijo s stopnjo gospodarske rasti, za katero je očiten negativen trend.

Glede na to, da so raziskovalci že imeli podobne težave pri uporabi indeksa percepcije, je morda smiselno prislunhiti kritikam tega indeksa. Francisco Rodriguez je opozoril, da korupcije ne povzročajo katerikoli politični ali ekonomski dejavniki. Zato morajo prihodnje raziskave o korupciji dognati, kateri so tisti dejavniki, ki omogočajo prisotnost korupcije. Korupcija lahko zmanjša količino denarja, ki bi jo moral prejeti predviden prejemnik, toda rast se lahko pojavlja tudi v koruptivnem okolju, kar predstavlja veliko težavo za raziskovalce, katerih namen je oceniti škodljive učinke korupcije (Center for Strategic and International Studies, 2006).

Rodriguez se sklicuje na uspešno raziskavo, ki jo je opravil Mauro, ko je analiziral specifične podatke o državi, glede na subjektivno percepcijo korupcije v določenih institucijah, uspešnost birokracije, uspešnost pravosodnega sistema in stopnjo politične stabilnosti. Mauro je ugotovil, da obstaja obratno razmerje med korupcijo in tujimi investicijami. V državah, kjer je korupcije veliko, imajo malo tujih investicij in obratno. Prav tako je večja prisotnost korupcije povezana z nizko gospodarsko rastjo. Mauro je ugotovil, da sta korupcija in uspešnost birokracije direktno povezana. Jacob Benson je v svojem članku v

Journal of Economic Perspectives potrdil njegovo kalkulacijo, saj je prišel do podobnih zaključkov, da statistična korelacija med nizko rastjo in korupcijo ni robustna (Center for Strategic and International Studies, 2006).

Indeksi percepcije korupcije, podobno kot podatki o korupciji, ki jih je uporabljal Mauro, so zbrani na podlagi ocen državnih strokovnjakov in mednarodnih investitorjev. Percepcija korupcije ne meri dejanske korupcije. Pravzaprav so meritve percepcije značilno različne od dejanske korupcije. Študija, v kateri so izpraševali anketirance, kolikokrat je udeleženec moral plačati podkupnino ali pa je sam iskal podkupnino, kaže, da je nastop podkupnine večji od pokazatelja percepcije korupcije. Percepcija korupcije je lahko rezultat priljubljenosti ali nepriljubljenosti političnih strank ali vladnih uradov, kar zmanjšuje natančnost pri ocenjevanju percepcije korupcije (Center for Strategic and International Studies, 2006).

4 BOJ PROTI KORUPCIJI

Večina držav se spopada s korupcijo s sprejemanjem ustrezne zakonodaje in njeno uporabo. Kazniva dejanja, ki obsegajo koruptivna dejanja, so del kazenskega zakona posamezne države. Policijski uslužbenci naj bi zaslišali storilce, tožilci naj bi jih preganjali in sodniki naj bi jim sodili. Vendar to ni dovolj, korupcija je veliko več od nabora korupcijskih prekrškov, ki se nahajajo v zakonodaji. Obstajajo oblike tega fenomena, ki jih je težko dokazati in kaznovati, zato se korupcije ne more izkoreniniti z nekimi preprostimi prepovedmi, ampak so za to potrebni različni mehanizmi.

Korupcija ni stvar samo domače politike, ampak predstavlja pomembno vprašanje obstoja v mednarodnem prostoru. Razširjenost korupcije v določeni državi je tako pokazatelj nacionalne konkurenčnosti, kar za korumpirane države pomeni, da zanje veljajo strožji predpisi pri mednarodnih organizacijah, zato se je pojavila potreba po vseobsežnem in uravnoteženem pristopu v boju proti korupciji. Glede na vse lastnosti korupcije se proti njej ni možno boriti brez resne in načrtovane prevencije.

Nekatere države so uvedle t.i. nacionalne protikorupcijske politike za boj proti korupciji z namenom, da bi se zavestno in sistemsko preoblikovala nacionalna integriteta. Medtem pa nekatere države še vedno nimajo zadovoljive vseobsežne strategije za boj proti korupciji, kar je v večini primerov posledica slabo razvite zavesti o problemu korupcije, nerazumne samozavesti, zavračanja, da korupcija obstaja ali se jo celo odobrava, ter pomanjkanja empiričnih podatkov in znanstvenih študij.

Konvencija Združenih narodov proti korupciji (United Nations Convention Against Corruption) je izjemnega pomena, ko govorimo o razvoju nastajanja protikorupcijskih strategij, saj je omenjena konvencija obvezujoče pravno sredstvo, v katerem je podrobno

opisano uvajanje protikorupcijske politike. Pomembno vlogo zavzema 5. člen, ki opredeljuje preventivne protikorupcijske usmeritve in postopke in pravi (United Nations, 2004):

- »Vsaka država pogodbenica v skladu s temeljnimi načeli svojega pravnega sistema sprejema in izvaja ali uporablja učinkovite in usklajene protikorupcijske usmeritve, ki spodbujajo sodelovanje družbe in izražajo načela vladavine prava, ustreznega vodenja javnih zadev in ustreznega upravljanja javnega premoženja, integriteto, preglednost in odgovornost.
- Vsaka država pogodbenica si prizadeva, da vzpostavi in spodbuja učinkovite postopke za preprečevanje korupcije.
- Vsaka država pogodbenica si prizadeva občasno oceniti ustrezne pravne dokumente in upravne ukrepe, da bi ugotovila, ali so primerni za preprečevanje korupcije in boj proti njej.
- Države pogodbenice po potrebi in v skladu s temeljnimi načeli svojih pravnih sistemov sodelujejo med seboj in z ustreznimi mednarodnimi in regionalnimi organizacijami pri spodbujanju in razvijanju ukrepov iz tega člena. Tako sodelovanje lahko zajema udeležbo v mednarodnih programih in projektih za preprečevanje korupcije.«

Za vprašanje korupcije ni univerzalne rešitve, saj so si države med seboj različne in nimajo enakih izhodišč za reševanje tega problema. Razlikujejo se že v tem, kakšne oblike korupcije se pojavljajo v določeni državi in v kakšnem obsegu. Celovite protikorupcijske strategije so se pred desetletjem obravnavale kot univerzalni recept za prednostno obravnavo korupcije v okviru političnega programa ter zbiranje politične volje in sredstev. Rezultati v državah so bili različni. Medtem ko so v nekaterih primerih prizadevanja v okviru strategij spodbudila dejanski napredek, so imele impresivne strategije v drugih primerih malo ali nobenega vpliva na dejansko situacijo. Zato je pri priporočanju sprejemanja strategij potrebna previdnost, saj je strategija smiselna le v primeru, če je verjetno, da bodo prizadevanja v zvezi s strategijo zagotovila pozitivno sodelovanje in pomembne izboljšave v sodelovanju med organi (Evropska komisija, 2014b).

Za reševanje problema korupcije so podobno kot strategije zelo priljubljene tudi protikorupcijske agencije. V nekaterih primerih, kjer so agencije imele močna pooblastila, se je neodvisno, predano vodstvo izkazalo za prebojno točko razvoja in je agencijam omogočilo pregon primerov korupcije na visoki ravni. V drugih primerih je ustanovitev agencij morda imela negativno vlogo, saj se je ustvaril vtis, da drugim organom ni treba opraviti svojega dela. Dogaja se, da določeni organi, ki bi lahko imeli ključno vlogo pri soočanju s korupcijo, niso ustrezno opremljeni s človeškimi in finančnimi viri, zato bi v nekaterih primerih bila smiselna prednostna dodelitev virov določenim javnim organom ali programom, ki so ključnega pomena za preprečevanje korupcije ali boj proti njej (Evropska komisija, 2014b).

Po Dobovšku (2012) protikorupcijska strategija zajema prepoznavanje korupcije, kreiranje načrtov nadaljnjih aktivnosti, zakonske spremembe in mobilizacijo vseh družbenih akterjev. Med vsemi priporočili za odpravljanje korupcije bi lahko izpostavili:

- krepitev pravnega okvirja,
- nadzor javnih financ,
- povečanje učinkovitosti delovanja oblasti,
- vzpostavitev mehanizmov transparentnosti,
- krepitev civilne družbe.

Strategija nikoli ne sme biti usmerjena enostransko, saj se s tem lahko pojavi nevarnost, da se razbohoti drugje, zato mora kreiranje protikorupcijske strategije težiti k modernizaciji institucij, krepitvi njihovega delovanja, učinkovitemu nadzoru in sankcioniranju. Temeljiti mora na transparentnosti institucij, medinstitucionalnem in mednarodnem sodelovanju (Dobovšek, 2012).

SKLEP

Skozi svoje delo sem s proučevanjem vzrokov in posledic korupcije na splošno in na primeru tranzicijskih držav ugotovila, da obstajajo vzročnopolosedične zveze, ki se med seboj ves čas prepletajo. Nemalokrat so vzroki hkrati tudi posledice korupcije, zato se zdi, da se država, v kateri vlada korupcija, vrti v začaranem krogu.

Temeljni namen mojega magistrskega dela je bil poglobljeno proučiti pojav korupcije v tranzicijskih gospodarstvih ter posledice, ki jih ima korupcija na gospodarsko rast in razvoj. Primerjala sem prisotnost korupcije v državah, ki so preživele obdobje propada socialističnega sistema. V proučevanje je bilo vključenih 25 držav, in sicer so to: Albanija, Armenija, Azerbajdžan, Belorusija, Bolgarija, Bosna in Hercegovina, Češka, Estonija, Gruzija, Hrvaška, Kazahstan, Kirgizistan, Latvija, Litva, Madžarska, Makedonija, Moldavija, Poljska, Romunija, Rusija, Slovaška, Slovenija, Srbija, Ukrajina in Uzbekistan. Izkazalo se je, da predstavlja korupcija večji problem v tranzicijskih državah kot v razvitih.

Skozi pregled teorije sem ugotovila, da korupcija negativno vpliva na gospodarsko rast, tako na makroekonomskem kot tudi na mikroekonomskem nivoju. Do enakih ugotovitev sem prišla tudi s pregledom rezultatov raziskave BEEPS, ki so potrdili vpliv korupcije na gospodarsko rast. Korupcija predstavlja oviro za vzpostavljanje ugodne podjetniške klime, zavira ustvarjalnost in podjetništvo, zaradi česar mladi in talentirani odhajajo v tujino. Korupcija odvrča tuje potencialne investitorje, kar pomeni zmanjšanje pritoka tujih neposrednih investicij, ki so pomemben vir gospodarske rasti v državah v tranziciji.

Zelo pomembna ugotovitev tega magistrskega dela je tudi, da korupcija zvišuje transakcijske stroške in s tem znižuje ekonomsko učinkovitost.

Glede na rezultate analize korupcije lahko z gotovostjo trdim, da je korupcija zelo razširjena v tranzicijskih državah v primerjavi z ostalimi državami tako razvitimi kot tudi manj razvitimi. To trditev potrjujejo indeksi zaznavnosti korupcije za proučevane države. Razloge za to je možno iskati v dediščini komunizma in naravi postkomunistične tranzicije. Do razlike v korupciji med državami prihaja zaradi različne preteklosti držav in različnih zmožnosti, da bi se proti njej borile. Vse proučevane države so šle skozi proces tranzicije. Nekatere so ta proces prebrodile uspešno in hitro, kot npr. Slovenija, ki je pogostokrat omenjena kot najboljši primer uspešno izpeljane tranzicije. Nekatere države se še vedno nahajajo v tranziciji in se počasi približujejo koncu, medtem ko pri nekaterih državah tudi v bližnji prihodnosti ni videti konca tega procesa. Pri proučevanju razvoja tranzicijskih držav sem ugotovila, da je korupcija deloma posledica preteklosti in deloma tranzicije.

Glede na številne študije, ki na različne načine proučujejo korupcijo, je bistvenega pomena, da se država sooči oziroma spopade s korupcijo s protikorupcijskimi ukrepi, saj je to edini način, da se korupcija zmanjša. Korupcija je zapleten pojav z gospodarsko, socialno, politično in kulturno razsežnostjo in ker je ni mogoče zlahka odpraviti, ne smemo dovoliti, da bi se politični odziv na korupcijo skrčil na nekakšen standardni nabor ukrepov, saj ta ne bi mogel biti učinkovit, ker univerzalna rešitev ne obstaja.

Kot sem uvodoma navedla, korupcija obstaja od vekomaj in bo vedno povsod prisotna, zato je nesmiselno verjeti, da jo lahko v celoti izkoreninimo. Lahko se proti njej borimo, jo proučujemo in o njej poročamo.

LITERATURA IN VIRI

1. Ades, A. & Di Tella, R. (1997). The New Economics of Corruption: A Survey and Some New Results. *Political Studies*, 155, 496–515.
2. Ades, A. & Di Tella, R. (1999). Rents, Competition, and Corruption. *American Economic Review*, 89, 982–993.
3. Alesina, A., Olzer, S., Roubini, N., & Swagel, P. (1996). Political Instability and Economic Growth. *Journal of Economic Growth*, 1(2), 189–211.
4. Anderson, J. H., & Gray C. W. (2006). *Anticorruption in Transition 3: Who Is Succeeding...and Why?*. Washington: The World Bank.
5. Andvig, J. C. & Moene, K. O. (1990). How Corruption May Corrupt. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 13, 63–76.
6. Anticorruption in Transition. (2000). Najdeno 25. februarja 2016 na spletnem naslovu <http://siteresources.worldbank.org/INTWBIGOVANTCOR/Resources/contribution.pdf>
7. Bardhan, P. (1997). Corruption and Development: A Review of the Issues. *Journal of Economic Literature*, 35, 1320–1346.
8. Barro, R. J. (1990). Government Spending in a Simple Model of Endogenous Growth. *Journal of Political Economy*, 98 (5), S103–S125.
9. Barro, R. J., (1991). Economic Growth in a Cross Section of Countries. *Quarterly Journal of Economics*, 106(2), 407–443.
10. Becker, G. S. (1968). Crime and Punishment: An Economic Approach. *Journal of Political Economy*, 76, 169–217.
11. Becker, G. S., & Stigler, G. J. (1974). *Law Enforcement, Malfeasance and Compensation of Enforcers*. *Journal of Legal Studies*, 3, 1–18.
12. BEEPS. (2015). BEEPS V Report. Najdeno 10. junija 2016 na spletnem naslovu http://ebrd-beeps.com/reports/beeps_v_report/
13. BEEPS. (2016). BEEPS. Najdeno 10. junija 2016 na spletnem naslovu <http://ebrd-beeps.com/about/>
14. Campos, E. J., Lien, D., & Pradhan, S. (1999). The Impact of Corruption on Investment. Predictability Matters. *World Development*, 27, 1059–1069.
15. Caselli, F., Esquivel, G. and Lefort, F. (1996). Reopening the Convergence Debate: A New Look at Cross-Country Growth Empirics. *Journal of Economic Growth*, 1(3), 363–389.
16. Center for Strategic and International Studies. (2006). *Research on Corruption and its Control: The State of the Art*. Washington D.C.: Center for Strategic and International Studies.
17. Cvetković, R. (2006). Economic Development and Direct Foreign Investment in Transition Economies. *Economic Annals*, 191, 75–89,

18. Del Monte, A., & Papagni, E. (2001). Public Expenditure, Corruption, and Economic Growth. The Case of Italy. *European Journal of Political Economy*, 17, 1–16.
19. Dobovšek, B. (2012). *Korupcija v tranziciji*. Ljubljana: Fakulteta za varnostne vede.
20. Easterly, W., & Levine, R. (1997). Africa's Growth Tragedy: Politics and Ethnic Divisions. *Quarterly Journal of Economics*, 112(4), 1203–1250.
21. Elliot, K. A. (1997). Corruption as an International Policy Problem: Overview and Recommendations. V Elliot, K. A. (ur.), *Corruption and the global economy* (str. 175–233). Washington, D.C.
22. EBRD. (1999). *Transition report 1999: Ten years of transition*. London: European Bank for Reconstruction and Development.
23. EBRD. (2000). *Transition report 2000: Employment, skills and transition*. London: European Bank for Reconstruction and Development.
24. EBRD. (2006). *Life in Transition Survey I*. London: European Bank for Reconstruction and Development.
25. EBRD. (2010). *Life in Transition Survey II*. London: European Bank for Reconstruction and Development.
26. EBRD. (2015). *Transition Report 2015–16: Rebalancing Finance*. London: European Bank for Reconstruction and Development.
27. Evropska komisija. (2014a). *Priloga Slovenija k Poročilu o boju proti korupciji v EU*. Bruselj: Evropska komisija.
28. Evropska komisija. (2014b). *Poročilo o boju proti korupciji v EU*. Bruselj: Evropska komisija.
29. Fisman, R., & Svensson, R. (2000). Are Corruption and Taxation Really Harmful to Growth. *Policy Research Working Paper 2485*. Washington: The World Bank.
30. Gomulka, S. (2000). *Macroeconomic Policies and Achievements in Transition Economies 1989–1999*. London: School of economics and political science.
31. Gray, C., & Kaufmann, D. (1998). Corruption and Development. *Finance and Development*, 7–10.
32. Gupta, S., Davoodi, H. R., & Alonso-Terme, R. (2002). Does Corruption Affect Income Inequality and Poverty? *Economis of Governance*, 3(1), 23–45.
33. Gupta, S., Davoodi, H., & Tiongson, E. (2000). *Corruption and the Provision of Health Care and Education Services*. Washington: International Monetary Fund.
34. Habib, M., & Zurawicki, L. (2001). Country-Level Investment and the Effect of Corruption – Some Empirical Evidence. *International Business Review*, 10, 687–700.
35. Havrylyshyn, O., & Wolf, T. (1999, junij). Determinants of Growth in Transition Countries. *Finance&Development*, 36(2). Najdeno 7. junija 2016 na spletnem naslovu <http://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/1999/06/havrylys.htm>
36. Hellman, J. S., Jones, G., & Kaufmann, D. (2000). *»Seize the State, Seize the Day«, State Capture, Corruption, and Influence in Transition*. Washington: World Bank Institute.

37. Hodge, A., Shankar, S., Rao, D. S. P., & Duhs, A. (2009). *Exploring the links between corruption and growth*. Australia: School of Economics, The University of Queensland.
38. Hoen, H. (1998). *The Transformation of Economic Systems in Central Europe*. Cheltenham: Edward Elgar.
39. International Monetary Fund. (2016). *Corruption: Costs and Mitigating Strategies*. Washington D.C.: International Monetary Fund.
40. Inštitut za strateške rešitve. (2013). Analiza stopenj in trendov tujih neposrednih investicij v državah jugovzhodne in srednje Evrope. Najdeno 15. maja 2016 na spletnem naslovu <http://isr.si/analiza-stopenj-in-trendov-tujih-neposrednih-investicij-v-drzavah-jugovzhodne-in-srednje-evrope/>
41. Jain, A. K. (2001). Corruption: A Review. *Journal of Economic Surveys*, 15(1), 71–121.
42. Jakšič, D., & Bomeštar, N. (2011, 28. november). Cijena tranzicije i tranzicioni gubici u zemljama CEE sa posebnim osvrtom na BIH. *Makroekonomija*. Najdeno 7. junija 2016 na spletnem naslovu <http://www.makroekonomija.org/bih/cijena-tranzicije-i-tranzicioni-gubici-u-zemljama-cee-sa-posebnim-osvrtom-na-bih/>
43. Johnson, S., Kaufmann, D., & Zoido-Lobaton, P. (1999). Corruption, Public Finances, and the Unofficial Economy. *The World Bank, Policy Research Working Paper*, 2169.
44. Johnston, M. (1989). Corruption, Inequality, and Change. V P.M. Ward (ur.), *Corruption, Development and Inequality (str. 13–38)*. London: Routledge.
45. Johnston, M. (2001). The Definition Debate: Old Confilcts in New Guises. V Jain, A. K. (ur.), *The Political Economy of Corruption*. New York in London: Routledge.
46. Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2006). Measuring Corruption: Myths and Realities. *Mimeo*. Washington: The World Bank.
47. Knack, S.F. (2006). *Measuring Corruption in Eastern Europe and Central Asia: A Critique of the Cross-county Indicators*. Washington: The World Bank.
48. Komisija za preprečevanje korupcije. (2013a). *Ocena stanja*. Ljubljana: Komisija za preprečevanje korupcije.
49. Komisija za preprečevanje korupcije. (2013b). *Letno poročilo 2013*. Ljubljana: Komisija za preprečevanje korupcije.
50. Kunčič, A. (2013). Institutional quality dataset. *Journal of institutional economics*, 10(1), 135–161.
51. Lambsdorff, J. G. (2002). Corruption and Rent-Seeking. *Public Choice*, 113, 97–125.
52. Lambsdorff, J. G. (2005). *Between Two Evils, Investors Prefer Grand Corruption. Diskussionsbeitrag Nr. V-31-05*. Passau: University of Passau.
53. Lancaster, T., & Montinola, G. (1997). Toward a methodology for the comperative study of political corruption. *Crime, Law and Social Change*, 27, (posebna izdaja »Corruption and Reform«), 185–206.

54. Leite, C., & Weidmann, J. (2002). Does Mother Nature Corrupt? Natural Resources, Corruption, and Economic Growth. V Abed, G.T., & Gupta, S. (ur.), *Governance, Corruption, and Economic Performance*. Washington: The International Monetary Fund
55. Makar, M. (2002). *Korupcija in indeks korupcije v Sloveniji*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
56. Mauro, P. (1995). Corruption and Growth. *The Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 681–712.
57. Mauro, P. (1996). *The Effects of Corruption on Growth, Investment, and Government Expenditure*. Washington: International Monetary Fund.
58. Mauro, P. (1997a). *Why Worry About Corruption?* Washington D.C.: International Monetary Fund.
59. Mauro, P. (1997b). The Effects of Corruption on Growth, Investment, and Government Expenditure: A Cross-Country Analysis. V Elliott, K.A. (ur.), *Corruption and The Global Economy* (str. 83-107). Washington, D.C.: Institute for International Economics.
60. Mauro, P. (1998a). *Corruption: Causes, Consequences, and Agenda for Further Research*. Washington, D.C.: Finance&Development.
61. Mauro, P. (1998b). Corruption and Composition of Government Expenditure. *Journal of Public Economics*, 69(2), 263–279.
62. Mauro, P. (2004). *The Persistence of Corruption and Slow Economic Growth*. Washington D.C.: International Monetary Fund.
63. Mervar, A. (2002). Ekonomski rast i zemlje u tranziciji. *Privredna kretanja i ekonomska politika*, št. 92, 53–87.
64. Mo, P. H. (2001). Corruption and Economic Growth. *Journal of Comparative Economics*, 29, 66–79.
65. Montinola, G., & Jackman, R. (2002). Sources of Corruption: A Cross-Country Study. *British Journal of Political Science*, 32, 147–170.
66. Murphy, K. M., Shleifer, A., & Vishny, R. W. (1993). Why Is Rent-Seeking So Costly to Growth?. *American Economic Review, Papers and Proceedings*, 83 (2), 409–414.
67. OECD Observer. (2000). Paris: OECD.
68. Open Society Institute. (2002). *Spremljanje pridruženja EU: Korupcija in protikorupcijski ukrepi v Sloveniji*. Budapest: Open Society Institute.
69. Otvoreni univerzitet. (2014). Uvodna reč – Ekonomska tranzicija. Najdeno 15. maja na spletnem naslovu <https://ouniverzitet.wordpress.com/2014/01/19/uvodna-rec-ekonomska-tranzicija/>
70. Pellegrini, L., & Gerlagh, R. (2004). Corruption's Effect on Growth on Its Transmissions Channels. *Kyklos*, 57(3), 429–456.
71. Petković, V. (2006). *Pet godina tranzicije u Srbiji*. Beograd: Srpski ekonomski forum.
72. Philp, M. (1997). Defining political corruption. *Political Studies*, 45, (posebna izdaja), 435–462.

73. Romer, P. (1994). New Goods, Old Theory, and the Welfare Costs of Trade Restrictions. *Journal of Development Economics*, 43(1), 5–38.
74. Rose-Ackerman, S. (1988). Corruption. V Eatwell, J. (ur.), *New Palgrave. A Dictionary of Economics*. New York: Groves Dictionaries Inc.
75. Sachs, J. D. (2012, 14. marec). What I did in Russia. Najdeno 6. junija 2016 na spletnem naslovu <http://jeffsachs.org/2012/03/what-i-did-in-russia/>
76. Sandholtz, W., & Koetzle, W. (2000). Accounting for Corruption. Economic Structure, Democracy, and Trade. *International Studies Quarterly*, 44, 31–50.
77. Smarzynska, B. K., & Wei, S. J. (2000). *Corruption and the Composition of Foreign Direct Investments*. Washington: The World Bank.
78. Southgate, D., Slazar-Canelos, P., Caracho-Saa, C., & Stewart, R. (2000). Markets, Institutions, and Forestry: The Consequences of timber Trade Liberalization in Ecuador. *World Development*, 28(11), 2005–2012.
79. Svensson, J. (2005). Eight Questions about Corruption. *Journal of Economic Perspectives*, 19(3), 19–42.
80. Šimac, N. (2004). *Protiv korupcije. Stara pošast – nove opasnosti*. Zagreb: Udruga za demokratsko društvo.
81. Tanzi, V. (1995). Corruption: Arm's-length Relationships and Markets. V Fiorentini, G. & Pelzman, S. (ur.), *The Economics of Organised Crime*. Cambridge: Cambridge University Press.
82. Tanzi, V. (1998). Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scopes, and Cures. *International Monetary Fund*, 45, 559–594.
83. Tanzi, V., Davoodi, H. (1997). *Corruption, Public Investment, and Growth*. Washington: International Monetary Fund.
84. Tanzi, V., Davoodi, H. (2000). *Corruption, Growth, and Public Finances*. Washington: International Monetary Fund.
85. Transparency International. (2011). *Corruption Perceptions Index 2011*. Berlin: Transparency International.
86. Transparency International. (2012). *Corruption Perceptions Index 2012*. Berlin: Transparency International.
87. Transparency International. (2013). *Corruption Perceptions Index 2013*. Berlin: Transparency International.
88. Transparency International. (2014). *Corruption Perceptions Index 2014*. Berlin: Transparency International.
89. Transparency International. (2015). *Corruption Perceptions Index 2015*. Berlin: Transparency International.
90. Transparency International. (2016). Najdeno 24. aprila 2016 na spletnem naslovu <http://www.transparency.org>
91. Treisman, D. (2000). The Causes of Corruption. A Cross-National Study. *Journal of Public Economics*, 76, 399–457.

92. United Nations. (2004). *United Nations Convention Against Corruption*. New York: United Nations.
93. Van Rijckeghem, C., & Weder, B. (2001). *Corruption and the Rate of Temptation: Do Wages in the Civil Service Affects Corruption, and How Much?* Washington: International Monetary Fund.
94. Veliki slovar tujk. (2002). Ljubljana: Cankarjeva založba.
95. Vicente, P. C. (2005). Does Oil Corrupt? Theory and Evidence from a Natural Experiment in West Africa, *Mimeo*.
96. Wacziarg, R. (2001). Measuring the Dynamic Gains from Trade. *World Bank Economic Review*, 15(3), 393–429.
97. Wacziarg, R., & Welch, K. H. (2008). Trade Liberalization and Growth: New Evidence. *World Bank Economic Review*, 22(2), 187–231.
98. Wei, S. J. (2000a). Local Corruption and Global Capital Flows. *Brookings Papers on Economic Activity*, 2, 303–346.
99. Wei, S. J. (2000b). How Taxing is Corruption in International Investors. *Review of Economics and Statistics*, 82(1), 1–11.
100. World Bank. GDP per capita. Najdeno 1. maja 2016 na spletnem naslovu <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>
101. World Bank. GDP growth (annual %). Najdeno 1. maja 2016 na spletnem naslovu <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries/1W?display=default>
102. World Bank. (2016). Najdeno 24. aprila 2016 na spletnem naslovu <http://www.worldbank.org/>
103. Zakon o integriteti in preprečevanju korupcije. *Uradni list RS* št. 69/2011.
104. Zakon o preprečevanju korupcije. *Uradni list RS* št. 2/2004.

PRILOGE

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Stopnja gospodarske rasti za izbrane države v tranziciji od leta 2000 do leta 2014.....	1
Priloga 2: Neto tuje neposredne investicije v izbranih državah v mio USD.....	2
Priloga 3: Letna stopnja gospodarske rasti v izbranih državah v tranziciji za obdobje od leta 2011 do leta 2014.....	3

PRILOGA 1: Stopnja gospodarske rasti za izbrane države v tranziciji od leta 2000 do leta 2014

Država	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Albanija	6,7	7,9	4,2	5,8	5,7	5,7	5,4	5,9	7,5	3,4	3,7	2,6	1,4	1,1	2,2
Armenija	5,9	9,6	13,2	14,0	10,5	13,9	13,2	13,7	6,9	-14,1	2,2	4,7	7,2	3,3	3,5
Azerbajdžan	11,1	9,9	10,6	11,2	10,2	26,4	34,5	25,0	10,8	9,4	4,9	0,1	2,2	5,8	2,0
Belorusija	5,8	4,7	5,0	7,0	11,4	9,4	10,0	8,6	10,2	0,2	7,7	5,5	1,7	1,1	1,6
BIH	5,5	4,4	5,3	4,0	6,1	8,8	5,4	5,7	5,5	-2,9	0,8	0,9	-0,9	2,4	1,1
Bolgarija	5,0	4,2	6,0	5,1	6,6	7,2	6,8	7,7	5,6	-4,2	0,1	1,6	0,2	1,3	1,6
Češka	4,3	3,1	1,6	3,6	4,9	6,4	6,9	5,5	2,7	-4,8	2,3	2,0	-0,9	-0,5	2,0
Estonija	10,6	6,3	6,1	7,4	6,3	9,4	10,3	7,7	-5,4	-14,7	2,5	7,6	5,2	1,6	2,9
Gruzija	1,8	4,8	5,5	11,1	5,9	9,6	9,4	12,3	2,3	-3,8	6,3	7,2	6,2	3,3	4,8
Hrvaška	3,8	3,4	5,2	5,6	4,1	4,2	4,8	5,2	2,1	-7,4	-1,7	-0,3	-2,2	-1,1	-0,4
Kazahstan	9,8	13,5	9,8	9,3	9,6	9,7	10,7	8,9	3,3	1,2	7,3	7,5	5,0	6,0	4,4
Kirgizistan	5,4	5,3	0,0	7,0	7,0	-0,2	3,1	8,5	8,4	2,9	-0,5	6,0	-0,1	10,9	3,6
Latvija	5,4	6,5	7,1	8,4	8,3	10,7	11,9	10,0	-3,6	-14,3	-3,8	6,2	4,0	3,0	2,4
Litva	3,8	6,5	6,8	10,5	6,6	7,7	7,4	11,1	2,6	-14,8	1,6	6,0	3,8	3,5	3,0
Madžarska	4,2	3,8	4,5	3,8	4,9	4,4	3,8	0,4	0,8	-6,6	0,7	1,8	-1,7	1,9	3,7
Makedonija	4,5	-3,1	1,5	2,2	4,7	4,7	5,1	6,5	5,5	-0,4	3,4	2,3	-0,5	2,7	3,8
Moldavija	2,1	6,1	7,8	6,6	7,4	7,5	4,8	3,1	7,8	-6,0	7,1	6,4	-0,7	9,4	4,6
Poljska	4,3	1,2	1,4	3,6	5,1	3,5	6,2	7,2	3,9	2,6	3,7	5,0	1,6	1,3	3,3
Romunija	2,4	5,6	5,2	5,5	8,4	4,2	8,1	6,9	8,5	-7,1	-0,8	1,1	0,6	3,5	2,8
Rusija	10,0	5,1	4,7	7,3	7,2	6,4	8,2	8,5	5,2	-7,8	4,5	4,3	3,4	1,3	0,6
Slovaška	1,2	3,3	4,5	5,4	5,3	6,4	8,5	10,8	5,7	-5,5	5,1	2,8	1,5	1,4	2,5
Slovenija	4,2	2,9	3,8	2,8	4,4	4,0	5,7	6,9	3,3	-7,8	1,2	0,6	-2,7	-1,1	3,0
Srbija	7,8	5,0	7,1	4,4	9,0	5,5	4,9	5,9	5,4	-3,1	0,6	1,4	-1,0	2,6	-1,8
Ukrajina	5,9	9,2	5,2	9,4	12,1	2,7	7,3	7,9	2,3	-14,8	4,2	5,2	0,2	0,0	-6,8
Uzbekistan	3,8	4,2	4,0	4,2	7,7	7,0	7,3	9,5	9,4	8,1	8,5	8,3	8,2	8,0	8,1
Povp.gosp.rast	5,4	5,3	5,5	6,6	7,2	7,4	8,4	8,4	4,7	-4,5	2,9	3,9	1,7	2,9	2,3

Vir: World Bank, GDP growth (annual %), 2016.

PRILOGA 2: Neto tuje neposredne investicije v izbranih državah v mio USD

Država	2011 (v mio USD)	2012 (v mio USD)	2013 (v mio USD)	2014 (v mio USD)
Albanija	1.049	920	1.254	1.149
Armenija	653	497	380	404
Azerbajdžan	4.485	5.293	2.619	4.430
Belorusija	4.002	1.464	2.246	1.862
Bolgarija	2.100	1.788	1.989	1.971
Bosna in Hercegovina	472	392	337	497
Češka	4.189	9.433	7.358	4.871
Estonija	1.119	1.788	874	1.571
Gruzija	861	426	705	1.647
Hrvaška	1.415	1.454	928	3.937
Kazahstan	13.760	13.648	9.947	7.598
Kirgizistan	694	293	758	211
Latvija	1.500	1.079	990	878
Litva	1.538	576	708	351
Madžarska	10.506	10.619	-3.847	12.400
Makedonija	508	338	402	61
Moldavija	348	283	290	350
Poljska	18.485	7.358	795	17.275
Romunija	2.557	2.629	3.855	3.864
Rusija	55.084	50.588	69.219	22.891
Slovaška	3.658	1.527	1.004	85
Slovenija	876	34	104	1.030
Srbija	4.930	1.276	2.060	2.000
Ukrajina	7.207	8.175	4.509	847
Uzbekistan	1.635	563	686	751

Vir: World Bank, Foreign direct investment, net inflows, 2016.

PRILOGA 3: Letna stopnja gospodarske rasti v izbranih državah v tranziciji za obdobje od leta 2011 do leta 2014

Država	2011	2012	2013	2014
Albanija	2,6	1,4	1,1	2,2
Armenija	4,7	7,2	3,3	3,5
Azerbajdžan	0,1	2,2	5,8	2,0
Belorusija	5,5	1,7	1,1	1,6
Bolgarija	1,6	0,2	1,3	1,6
Bosna in Hercegovina	0,9	-0,9	2,4	1,1
Česka	2,0	-0,9	-0,5	2,0
Estonija	7,6	5,2	1,6	2,9
Gruzija	7,2	6,2	3,3	4,8
Hrvaška	-0,3	-2,2	-1,1	-0,4
Kazahstan	7,5	5,0	6,0	4,4
Kirgizistan	6,0	-0,1	10,9	3,6
Latvija	6,2	4,0	3,0	2,4
Litva	6,0	3,8	3,5	3,0
Madžarska	1,8	-1,7	1,9	3,7
Makedonija	2,3	-0,5	2,7	3,8
Moldavija	6,4	-0,7	9,4	4,6
Poljska	5,0	1,6	1,3	3,3
Romunija	1,1	0,6	3,5	2,8
Rusija	4,3	3,4	1,3	0,6
Slovaška	2,8	1,5	1,4	2,5
Slovenija	0,6	-2,7	-1,1	3,0
Srbija	1,4	-1,0	2,6	-1,8
Ukrajina	5,2	0,2	0,0	-6,8
Uzbekistan	8,3	8,2	8,0	8,1

Vir: World Bank, GDP growth (annual %), 2016.